

Kniha byla převedena do formátu PDF v rámci činnosti zapsaného spolku Legionářská knihovna. Kniha byla pořízena z finančních prostředků získaných z mládežnických dotačních výzev Napříč krajem s mládeží a Mládež kraji, které probíhaly na území Moravskoslezského kraje a statutárního města Ostravy.

KNIHOVNA ČASOPISU „LEGIONÁŘSKÉ BESEDY“
SVAZEK 2.

OTOMAR SCHÄFER:
„MAGORKA“

ZLOMKY ANABASE
ČESKÉHO DOMOBRANCE.

KNIHA II.
JEDENÁCTÁ SANITA.

1926

NÁKLADEM VYDAVATELSTVÍ „ZA SVOBODU“, S. S. R. O.,
PRAHA-II., KRAKOVSKÁ 8.

KNIHA II.

JEDENÁCTÁ SANITA.

Motto:
N'oubliez jamais !

I.

Psalo se L. P. 1915, únor, osmý měsíc války: všem upřímným Čechům a horlivým vlastencům v zemích koruny Svatováclavské, i jinde, za hranicemi, po široším světě roztroušeným, rakouským odvodům šťastně uniklým, začínalo být úzko a truchle tesklivo.

Zdalo se, že se vracejí doby probuzenských zápasů o bytí a nebytí české řeči, tak všude němectví a rakušáctví se pyšně rozvalovalo, nad pošetilými nadějemi Slovanstva jako by náhle se všech stran bouřlivá mračna se stahovala, ze kterých jen jen blýsknout a divoce udeřit, aby se dovršily porážky Rusů na východě. Od Dukly a Užoku až k Baltu, v Bukovině, Haliči i pruském pomezí, na jihu osamocených bratři Srbů, zoufale bojujících o každou píď rodné země, na západě rytířských Francouzů s houževnatými Angličany; se všech stran zprávy Jobovy, po celém království hlaholily zvony a kněží zpívali *Te deum* za větší útisk a ponížení slovanského plemene. Německý panovačný dráp neměl slitování a neznal oddychu na pochodu k vítězství germánského meče, rval hlubokou brázdu do svědomí věků a jeho nestvůrnou stopou Ancikristova tažení proti právu a spravedlnosti, jak vždycky bylo, i teď kráčela příšerná zjevení Apokalypsy: smrt, bída, nemoce a zoufalství, nebe se rdělo za hlubokých nocí a dým spálených vesnic čpěl vždy novou

kořistí plamene a železa. Bůh jakoby našich modliteb, našich doufání ani neslyšel, ruský obr dávno zklamal i nejskromnější očekávání, že bradati kozáci — jako za Savarova slavné paměti — až do Prahy přijedou na václavské, zářijové posvěcení, že nahajkami urputnou soldatesku jako stádo vyděšených ovcí až k Berlínu a Dunaji ve se, se zpěvem na rtech poženou... Moraváci dávno přestali chystat slavné uvítání, guirlandy, chvůj, banderia, sedláci víno, panímámy koláče; dávno a dávno... mluvilo se veřejně — a kolik neprozřetelných pykalo v žaláři za slova útěchy a povzbuzení — trpce si lidé stýskali a druh druhu žalovali, o, kdo, kdo to jen báťušku cara hanebně zradil, kdo pravoslavný národ chamtivým Němcům nestoudně zaprodal, vždyť nelze pochopit, jak možno... nejméně sto junáckých, zdravých, statných paží šlo tu proti jediné ruce teutonské, sto na jednoho a s nimi boží požehnání, neboť je přece křesťanský Bůh nejvyšší spravedlivý... sto tisíc ostrých bodáků, posvěcených slavnou tradicí války za svobodu srbsko-bulharské láje, sto tisíc...?, ne, vlny moře rozbouřeného valily se v radostném vznícení na odvěkého vraha všeho slovanského... a jaký byl zisk konečných zápasů, jaký prospěch z bystřin prolité krve, jaký cíl hříšných váhání a nepochopitelné nerozhodnosti...?

Čekalo se určitě, že nejdéle za měsíc po sv. Anně roku čtrnáctého zavlaje ruský prapor s císařské residence v Berlíně... a zatím koncem roku a počátkem Nového zakusovala se vojna hloub a hloub do těla pravoslavných, vědělo se o strašlivém débaclu Prusů na Visle, pod Varšavou, kde prý byla řeka mrtvolami nepřátel zatlučena tak,

že přes ní ruské pluky suchou nohou přecházely, čekalo se, teď, kdy je cesta k srdci německé říše dokořán otevřena, že se těžká jízda a před ní kozácké patrouilly jak na křídlech, s větry o závod k západu, bratřím na pomoc rozběhnou, ale marné doufání, marná naděje...

Tajemná ruka zastavila náraz neodvratnou pohromu, ruský voj stanul na březích Visly jako do země vryt a před ním na dohled k obzoru klidně, bezstarostně formovala se nová, mohutná fronta germánská; šuškal se vytrvale, že ruská carevna na trůně Romanovců, zarputilý nepřítel slovanské moci a sbratření, je v neustálém spojení s berlínským katem a jeho barbarskými holomky, že obezřetně bdí nad německými neúspěchy a brzdí útočnou sílu ruských pluků, vlastenecký zápal národa, i horlivost generality; hle, celá svatá Rus, žijící slavnou tradicí a vírou být hrozným ochráncem slabých, pokorných a ponížených, jde proti Západu s mečem v pěsti, v srdci nezvratné odhodlání pokořit zpupnou pýchu a panovačnost surového imperia, celá svatá Rus jde jako bouře a celý svět jí hledí vstříc se zatajeným dechem radostného očekávání... a tu, po záhadném neúspěchu strašlivého kladiva, bijícího marně a marně do hráze německých valů, ozývají se prvně hlasy pochybovačů, připomínající důtklivě carevnino přibuzenství s Hohenzollerny, inspirátory konopištských smluv a snad i sarajevského atentátu, hlasy i přesvědčivé důkazy o čárech blízkého pokrevnství pruské hlízy, ovlivňující kde jaký trůn a národ, panovnický rod anglický, ruský, bulharský, rumunský, řecký a španělský, kde vládnou knížata, či princezny německé krve.

Přicházejí zprávy z bojiště, a není nad čím tajně zaplesat, nad čím se radovat, kde postihnout jediné světlo ve tmách, jediný paprsek naděje: od Tucholky, Užoku i Dukly Rusové překotně ustupují, v Haliči rakouská vojska prodírají se téměř bez boje až k Seretu, východně od Mazurských jezer porážka Rusů mění se v zmatený, šílený útěk z bojiště, *sauve, qui peut*, jak i zahraniční listy, neutrálů i žurnály trojdohody, nerady, ale přece potvrzují; v Praze je teskno, je dusno až k zalknutí, ticho, hrobový klid malomocného odevzdání se osudu. Ale myšlenek a snů nemůže národu nikdo zakázat — a lid myslí a sní v blouznivých představách o svobodě a volnosti: čte Sienkiewiczovy Křižáky, čte o Grunewaldu a opájí se visemí zničení a zmaru; čte Jirásku, plný, zralý klas jeho požehnané úrody je mu víc než biblický pramen osvěžení žiznicím: je základem nové víry v život a z mrtvých vzkříšení.

Bůh vysoko, báfuška car den ke dni dál a dále...

Z pohořeleckých baráků od presentýrky táhla četa sanitních branců dolů ke Praze: z martyria tři strašlivých dnů chutě vykročili rozježděnou, rozblácenou silnicí, trubač jim hrál do kroku, a zas, jak bylo, když maďarské strážce je vedly z kryté jízďárny k mřížovým vratům předpekli, i teď známý, povědomý hlas, vpředu, tři, čtyři řady před Celerinem, notoval si jarobujně k třepetavé písni ochraptělé polnice:

— Levá! Pravá! Levá, pravá, levá!

Winternitz. Žid, nejbojovnější element pyšného císařství.

Zcela tak, jak o něm dobrosrdečný kaprál

Zmatlík o černé hodině na sále pohořelecké sýpky utěšeně prorokoval: měl o dobré přístřeší u jedenácté sanity dávno postaráno a šlo se mu i k regimentu bezstarostně a vesele; jaký div, že oné první noci společné trýzně a nezvyklého utrpení, kdy všichni chřadli steskem, jako geysir náhle vytrysklým, kdy se svíjeli krutě drásavou touhou po domově, po ženách a po dětech... jen v jeho srdci, mužně tvrdém jako skála, kypělo nadšení, vybuchující divokými vzkřeky orthodoxní loyality:

— Unserem geliebten Kaiser hoch!

— Hoch!

— Hoch!

Šel vesele — a šli s ním radostně všichni šťastní z vyvolených osudu, nedlouhá řada čtyřstupů, padesát, snad šedesát mužů, jimž Praha, domov nenahraditelný, víc než válečná sláva černožluté vlasti společně k srdci přirostl: všechna protiventství uplynulých dnů jako by větry náhle svály k nenávratným dálkám, kterých ani vzpomínkou v budoucnu nedosáhneš... tam někde před nimi, nedaleko, pod ochrannou baštou vyšehradských šanců je teplé, závětrné přístřeší se znakem červeného kříže, škola milosrdenství a křesťanského soucitu:

Jedenáctá sanita!

— Dobry řemeslo!, — jak pravil kaprál Zmatlík Martinu Celerinovi, — dobry, jemny, pro lepší lidi... Jen si vzpomenou: kde je kšeft, pohodlný živobytí, sichrovany dekunk, slušný dlabenes, tam je žid první, jako moucha u mrtvyho vojáka. Proto sanita, trén, magaciny, menáže a špitliky jsou skoro lautr židovsky: žid a žid, nikdo jich odtud nevypáčí ani heverem, sichtunky jsou sla-

by koření na takový hmyz... dobrý řemeslo, fajn, jemný, pro lepší lidi...

A zas Celerinovi vzpomínkou na dobrodružství z baráků bezděčně hlavou prokmitlo, jak voják u kotlů s polévkou nad zdvořilým poděkováním překvapen užasl, jak se podivil, jak zahučel uznale s teplým, vděčným přízvukem odstrčeného chudáka, jenž nikdy nepoznal pohlázení ani slovem, natož dlaní jediné laskavé bytosti:

— Fajn lidí je málo... a ty... ty'si takový člověk!

Dobré řemeslo, bezpečná záštita, skrývajících kde koho nehodného, kde kterého z pražských štváčů a podněcovatelů války před nesmírnou slávou a nejvyšší lidskou rozkoší hrdinské smrti... o, snad bude utěšeným přístřeším i Martinu Celerinovi: jen kdyby už... jen kdyby už tam byli, co všechno se o vyšehradské škole při pochodu dolů, ke Praze, nadšeně vypravovalo, do kdo jen věděl, co doslechl, jaké sály jsou tam čistě úpravné, jaké pelišky teplé, slamou naducané, koupelny, voda ohřátá, sprchy, menáž... o, o...! V pohořelém baráku? To bylo vskutku předpekli, ale tam je ráj pro každého vojáka: což prý on, Celerin, jednorochák, jaké tam bude mít pohodlné živobytí, doma bude jíst, doma spát, ráno trochu exercírky, po obědě škola... co je to pro něho: škola? Všechno zná, že by mohl sám šaržím přednášet... v pět k beřelu, pak volno, až zase nazítří zrána, jaké nepohodlí, jaká újma, má frajbilicky štráfky a už pro ty ho do žádné hrubé práce nepoženou, ani nesmějí, podle reglamá... a vůbec, taky s ním každý jinak, docela jinak promluví, lajtnant, feldwebl, zugs-

fira, kaprál i g'fajtr, protože nikdo neví, jestli z něj, z Celerina, nebude jednou taky oficír — a třeba větší, frontovní, nebo štábní, aby se jim pak oplátkou po kůži nesvezl... No, Bůh zaplať, že sanita, že aspoň sanita, šest neděl v Praze, abrichtung, i když je potom na frontu poženou, po saniterákovi se nestřelí, ne úmyslně... a je tu přec jakás takás naděje pravděpodobného návratu...

— Levá! Pravá! Levá, pravá, levá!

Winternitzovou bezstarostností jako by i jim všem se v mysli a zkormoucených duších svátečně rozjasňovalo: chutě vykračovali. Praha se před nimi ze spleti omšelých ulic vynořila a ležela na pohled jako na dlani, krásná, s věžemi jako ježčími bodlinami na trpyticích se báních a kupolích, namodralá mha visela na obzoru k žižkovským vrchům, nad Vyšehradem a dál, k Panokráci, k branickým lomům; střechy, deštěm a sněhem vyprané svítily v odpoledním slunci, jako by s hůry pestré příkrývky po nich nebeský čarlouník ladně a vkusně rozhodil, černé, i nové červené, s prejzy jako bílými stužkami vápnem provlékanými, hlavatý pantáta Mikuláš zelený, pyšně vybulený, Národní v temné ploše s pozlaceným, zářícím hřebenem; a tam, hle, vyšehradský chrám, bílý, chorobně prozloutlý, jako stařec velebný nad přeslavným kusem české země vysoko strmící..

Tehdy Celerin, všecek užaslý, ptal se pokorně sama sebe, je-li možno, že o té nezměrné kráse, ležící před ním až k dalekým, dalekým obzorům, kam slzící oko špelo dychtivým pohledem, celých třicet let skoro ani nevěděl...

Uvědomil si náhle, že Prahu teprve dnes vlastně poznává, jak ji má rád, jak s ní srostl celou

bytostí, celým životem... a proč: že by ji byl málem ztratil, kdyby se byla naplnila slova smíchovského zubáka, jak se včera, při presentýrce proti Celerinovi zarputile, nenávistně rozkřikoval:

— Marš! Szeged! Achtundzwanziger!

Díky Bohu, nebezpečí bylo na čas bezpečně zažehnáno a vyšehradská kasárna šla jim blíž každým krokem, jak rázovali dolů, ku Praze, přes Karlův most a nábřežím k Národnímu, tudy rovnou mimo Žofín, podél Vltavy středem ulice k viaduktu, kde se doleva, k radnici, obraceli; všichni se plahočili s kufříky a početnými zavazadly, — všichni svornou notou, hlasitě, i v duchu trpce si stýskali, bručeli a žalovali, co všechno ženská starostlivost a láska jim dala s sebou nepotřebného harampáti, všichni byli až ke kolennům z baráků zastříkáni blátem, osiny slámy jim lpěly na šatech, šli nevyspalí, chladem do modra vykřehlí, zbědovaní a ubozí... leckterý z nich, kdo si pyšně na pána hrával, šel truchle s hlavou sklopenou, s očima přivřenýma, že se známými se tu potkával, aby neviděl... I Celerinovi se tačkalo pražským blátem zprvu velmi neradostně, třeba že všechno jeho dychtění se neslo onoho dne k vyšehradské škole, ale jen vykročili mřížovými vraty baráků na pohoreleckou silnici, už spatřil ženu, Lidunku — a Mařku, sestru, jak stály na pokraji chodníku... a to se mu rázem ulevilo, všecka tíseň jako by mu rázem s beder spadala, srdce mu radostně zatepalo a byla mu k smíchu všecka ta neužitečná masopustní maškaráda vojenská, vědomí, že jej kamsi a k jakémusi regimentu povedou, že půjde ulicí, všem na odiv jako tulák, neumyt, neučesan a nespořádan,

se slamou ve vlasech, nevyspalý, obtěžkán jako nosič zavazadel, hadlov a vykřehlý...

— Sanita! — vykřikl radostně, jak se k chodníku v rázném, vojenském kroku točili — žena se sestrou mu vesele, usměvavě přikývla, to už asi věděly, že je o Martina pro několik neděl dobře postaráno, někdo jim už pověděl, asi Pavlík, vafenmajstr, nebo kdo... Sly s ním, obě, krajem chodníku, jen se jim nožky kmitaly, jak pospíchaly, jak tvrdě cupkaly, aby mužským stačily; oni, vojáci, naděje a spása Rakouska, houf lidí ze všech koutů monarchie smetených a vybrakovaných, středem i krajem dlažby, bláto nebláto, kterak se dalo, jak šarže coby kvočny s kuřaty povozům, i jiným překážkám se pečlivě, starostlivě vyhnuly; šlo se ostře, tvrdě, citelný chlad, ač slunce svítilo, je všechny, i stráže, nutkavě poháněl, naděje na dobrý nocleh v teplém, závětrném přístřeší, žen po obou stranách průvodu znatelně ubývalo: vytrácely se porůznu, Celerinova žena v hemžení lidstva zapadla už někde u Křižovníků, hned jak s mostu Karlova prvně na staroměstskou půdu vkročili, v úzkém a těsném věžním průchodu k vyšehradské škole doprovázelo vojenský houf už jenom několik nejstatečnějších otců a vytrvalých bratrů, či jiných příbuzných, několik zvědavců, již se k brannému zástupu ochotně a na krátko připojili; a tu v levo proti radnici, něco výš po cestě vzhůru k vyšehradské bráně...

Škola!

Jedenáctá sanita...!

II.

— Halt!

Houf stanul jak do země vryt a všechny oči se tázavě točily k dlouhé řadě oken zvýšeného přízemí, kde za první tabulí, v levo od vchodu, ukázal se jim drobný, skoro ženský obličej, růžový, jako nabarvený a napudrovaný, s malými, úzkými rty a černým, do krátkých štětín přistřiženým kartáčkem; nos titěrný a špičatý, pichlavé, krátkozraké zorničky pod mhouravými, víčky, před nimi skřípec s želvovou obroučkou. Důstojnická čapka, spadající štítkem přes nevysoké čelo až k obočí přísně vyhrocenému, zdála se býti vyšší, rázovitější a obsažnější, než obličej a schrána onoho vojenského rozumu; na rudých výložcích vysokého límce služební bluzu, obepínajícího vytáhlý, nepoměrně dlouhý krk, třpytilo se po jedné zlaté dracounové hvězdě.

Poručík.

Asi Celerinův a jich všech, které sem jeho otcovské péči přihnali, příští absolutní velitel a pán: hleděl na ně sklem ušmudlaného okna dolů přísně, krutě, s jakýmsi nenávisným a nesmiřitelným výrazem neoblomné tvrdosti, hleděl dlouho, ani sval se mu v hezké, ruměnné tváři nezachvěl, zdálo se, že ohmatává a potězkává zpytavým zrakem stádo rekrutů, netrpělivě přešlapujících, jak jim venku na vymrzlé dlažbě až k nehtům zakřehalo; zdálo se, že se pase s rozkoší sadisty a v bohorovné pýše náhlého povýšence na ponížení těch, kdož byli před čtyřmi dny ještě svobodni...

a dnes vydání jsou na pospas jeho zvůli, jeho rozmarnu všemohoucímu: o, jaká slast... Válka srovnává rozdíly mezi lidmi! Občanské hodnosti, zásluhy a důstojenství... jaký brak ničemný, nepotřebný a neužitečný! Jméni, krev, i život dejme za císaře, za vlast svou! Vojna nezná citu, nezná malicherných snažení: veliký, vznešený cíl, veliká, vznešená, nepomíjející zásluha. Zásluha... toť postup. Všechny směrnice lidských zápasů jdou vzhůru, ke hvězdám. Rakousko má hvězdy na límcích bluz svých pochopů: per ardua ad astra. Jedna... toť příliš málo ctižádosti pro hodného vojáka: pan poručík má jen po jedné hvězdě na límci bluzu, ale dá Bůh, bude-li hodný, že bude víc... dvě, tři... pak zlatý prýmek...

Závratné pomyslení.

Konečně: pokyn všemohoucího, šarže vpouštějí brance do vrat budovy. Řada čtyřstupů, tichých a pokorných v radostném očekávání slastného okamžiku odpočinutí mění se rázem v řitící se lavinu zmitajících se těl, zápasících pěstmi, lokty, kufříky i zavazadly; z bouře vzrušených hlasů traskají zlostné výkřiky šarží, marně bránících útoku zdívočelého zástupu, drsná slova, nadávky... Už při prvních krocích pochodu z pohořeleckých baráků kdosi zkušený, vojny znalý, všemi mastmi mazaná liščí kůže, dávno superarbitrovaný pro tělesnou neschopnost, kterého teď zase hnali k nástupu, jako by nikdy ani nebyl u pluku, kde si vysloužil hodnost kaprála... horlivě vykládal, ctí a věrou se dokládal, až je po cimrách transportkommandanti budou rozdělovat, u dveří že je nejhuř, o, o, kdo chytí první kavalec pěkně na ráně vystrčený, to je chudák, pánkote, každá šarže, každý ucabrtaný g'frajtr, každá inspekce

mu nejdřív skočí na záda, každý si vztek a zlý rozmar na něm vyleje, každou práci — a co se kde šustne vůbec nejdřív odnese, je, aby tak řekl, takový Honza pro všechno; kdyby měl sto rukou, ne dvě, jako obyčejnsky lidi, 'eště nestačí... a kdyby měl noh coby stonožka, všechny ho budou večer bolet, všechny aby si mazal franzbrantvajem, jak mu je proženou... Dobry místa jsou dycinky v koutě, ve stínu, kam tágskaprál dobře nevidí, ale o takový pelíšek je rvačka, no, dyk 'do je chytrý, pochopí a mrskne se, aby byl v cimře první, u kavalce taky: jak přindou k vyšohradsky komandantuře, hurá! šturm na ty pelechy!

Starý voják napověděl, každé jeho slovo se hned jako větrem po celé četě rozneslo a houf lidí, jako by náhle pozbyl soudného rozumu, hnál se vzhůru širokým schodištěm: nevyběhli vysoko, jen do zvýšeného přízemí dvoudílnou dveří přepážkou, kam jim z kanceláři přišel na přivítanou pan poručík, malý, titěrný, s kosinkou se zlatým štěpcem... za ním feldwebl, hromotluk tváří brunátně krevnatých, otlulých, až neforemně ducatých, s doličky a tučným podbradkem, všecek jako žok masa pěkně napleskaného z blahobytu dobrého bydla jedenácté sanity... před bouřlivě vzdmoutou vlnou načepýřeného zástupu poručík nějak pobledlý, se sladkobolným úsměvem resignovaného zoufalce, feldwebl za ním v služebním odstupu a úctyhodném postoji: bylo jim oběma asi neveselo v truchlivém pomyslení, jak by bylo, kdyby živá síla hrnoucích se těl šla vzdorně jen holýma rukama proti dvěma jejich šavlím, jak rychle by umřela světská sláva, co štěpce, prýmký a hvězdičky, o, jak... a co by bylo za chví-

li...! Ale zástup stanul před nimi v úzké a nedlouhé chodbě, náhle ztichlý a trapně rozpačitý, mužové chrchlali a pokašlávali, ti přeslapovali a oni klopili oči jako stydlavé nevěsty, poručíkovi se barva do tváře zdravě zase vracela a už se začal kurážně rozkřikovat... Verflucht 'Rindsvieh', wer hat befohlen, na, wer, wer hat befohlen.. Herrgott von Mannheim, er lässt alle einsperren, bis sie blau werden...

— Transportkommandanten her!, — křičel, až mu žíly na spáncích tvrdě nabíhaly, až se dechem zajíkal... a dvě šarže, provázející kolonnu z pohořeleckých baráků k vyšehradské škole, stály před ním jako dva zpráskaní psi, neodvážily se mu odpovědět ani jediným slovem, ani jediným slovem, ani jediným gestem, feldwebl za poručíkem jen ducaté tváře pyšně nadýmal a očima kroutil tuze zlověstně, pochva šavle výmluvně zabřinkla o cementovou dlaždici...

A zas, jako včera, i dnes, před odchodem z Lebduškova předpekli, když se proti nim, kdož přišli císaři pánu pomáhat tělem a krví, nejdražšími statky lidskými, začali všichni hrubě rozkřikovat, když mluvili o prachu a olovu, španglích, dunklech, einzelarrestech, o chlebě, vodě a ztuhlé slámě v žalářích, jak je budou pro slovo, pro křivý pohled zavírat, bis sie blau werden, ja sogar: bis sie Blut spucken werden, všechno němčinou, jenom nadávky opovrženou řečí méněcenného národa, ani jediný úsměv laskavý, ani jedno teplé slovo útěchy a vlídného povzbuzení... tu si Martin Celerin ze sevřených prsou trpce povzdychnul, jaký že jsme to divný lid, třemi sty roků až k bezectné necitlivosti shnětený a znetvořený, jak netečný, vlažný, jako s

vodou v žilách namísto krve, jací zbabělci, jací bázlivci... O, všude na frontách, na jihu proti Srbům, v Haliči proti Rusům obětují se sta, ba, tisíce českých dobrých životů, ani nevíme, jak asi bolestně umírají, smrt na ně čeká tam, jako by je kosila tady, tam koulí, tady hladem a zoufalstvím a ponižením... ale oč by se našim otčům a bratřím umíralo u nás, doma, lehčeji, mezi ženami, dětmi a matkami... hrstka lidí bez citu a svědomí, zpupných cizáků a odrodilců vládne námi jako stádem tupohlavých ovcí a my jdeme, jdeme poslušně a bez reptání, kam jen vzpomenou, krčíme hřbety před ranami uzlovatých bičů, nevzepřeme se ani jedenkrát, nevyceníme zubů a nekousneme, aby přece poznali a věděli, jak smrtelně nenávidíme až z kořene české bytosti všecku tu tisíckrát prokletou hordu bělohorských vítězů, krvavých katů, černožlutých císařů a jejich pochopů s mečem i křížem... Kdyby jeden začal, jeden se obětoval, kdyby jeden jediný z pěti milionů poručil duši Bohu, tělo zmaru a rodinu vděčnosti národa, celá Praha by radostně povstala a šla za ním, jako na Pražy nesmírná svatá Rus hned prvního dne té „veliké věci“ se zvedla v neslýchané svornosti, hoj!, barikády, tu kdesi jedna... a kolik by jich v hodině jako hub jedovatých po krvavé přepršce vyrostlo...! Václavské náměstí jako veliký tábor opevněný s nedobytnými sruby proti Vinohradům, Jindřišské a Vodičkově ulici, dole proti Můstku, Ovocné a hlavně proti Příkopům, odkud by dojista „žlutí“ Maďari z Josefských kasáren na barikády udeřili... o, kolik bychom to vesele nakresali zpupných lebek cizáckých, revoluce v srdci zpuchřelé monarchie — toť jako bychom ji hlavní tepnu

síly a moci na čas tvrdě podvazovali; a kdybychom i padli, kdyby nás na padrti rozbili, nebo zajali a na lucernách potupně zvěšeli, Bůh zaplať za tak čestné pro mučedníky povýšení, toť jako by do celého světa hlásnou troubou lermo vykřikli, že nejsme ti, za které nás od počátku vojny prohlašovali: nejpevnější sloupové trůnu a dynastie, nejvěrnější z věrných, loyální rytíři bez bázně a hany v nádherných plucích Eugena, Karla a maršála Radeckého, slavné paměti; ne, chceme, chceme, aby křičeli, že jsme bezectní, zrádci a zaprodanci Dohody, zmiže, kterou vyšeptalá Austrie dobromyslně hrála na tučném vděku mateřském; nuže, boji!, boji!, vzrušení zápasu, třeba i smrt, když ne vítězství, ale doma a na chvíli svobodni!

Kde je teď, o Bože, naděje naše a spása, kde pramen, kde studnice živé víry, abychom nezemřeli studem, že jdeme umírat v zápase proti osvoboditelům, protože bič pánův zlověstně sviští nad námi?

Ty znáš, Vševědoucí, elegické večery našich těžkomyslných smutků, doma, všude tam, kde vzrušeně tepe žilobití nepokojné krve, večery, kdy pustá ulice spí tichem hlubokých nocí: intimní svít lampy, věrné společnice, v němž litera požehnaných proroků oživuje v žárných představách viděním slavných dějů, jak bylo, když jsme Němcům hlavy kosili, jako by sadař ovoce nacesal, jak bylo, když jsme je jako splašené stádo honili a bili, nikoho neživili, ke hranicím vyprovázeli se zpěvem Božích bojovníků; Němce, Maďary... Bratřici, Talafús, Jiskra z Brandýsa, o, až kam, daleko, daleko nesli slávu českých mečů a korouhví... a Tannenberg, Grunewald, kde

pod svatojirskou standartou valný houf Moravanů a Čechů kosami, topory a železem pobitými cepy citelně se zapsal do památníku německého; o, tak kdybychom dnes germánskou hydru pobili, ale kdež... bylo, bylo a snad už nikdy nebude... Kdyby jeden začal, kdyby jeden jediný z pěti milionů se obětoval, o, jistě, jistě, padli bychom na ně jako mor a rvali je jako hladoví tygři, koupali se v krvi, mžiknutím by bylo dokonáno... Ale ne, ne, počkáme, bratře, počkáme: kdo nám zaručí, že se rakouská bouda sesype? Ať týrají, ať spílají, slova i voda stejně tekou: dá Bůh, budeme-li poslušní, že nám po šesti nedělích přišijí na límec bluzu po jedné hvězdě...

A to už bude líp... to bude lépe.

— — — — —

Dlouho je na chodbě rovnali, řadili a jména vyvolávali; nudný, strašlivě nudný podvečer, plný stesku a jakési otupující bezradnosti.

- Augenthaler!
- Hier!
- Abeles!
- Hier!
- Barvič!
- Hier!
- Bernat...
- Hier!
- Bernášek...
- Zde!

Feldweblový vytřeštěné zorničky zabodly se teď urputně do očí odvážlivcových, rty laply chtivě po vzduchu jako v nesmírném, omračujícím úžasu, chřípí se mu zachvělo a vášnivě rozšířilo;

chvilí bylo ticho, naprosté a skličující... pak poručík zlehka, vyzývavě odkašlal a řekl sotva slyšitelně, s ironicky nasládlým úsměvem samovládce, jenž ví, že bude vítězem v nerovném zápasu červa proti všemohoucímu:

— Nochmals... also: Bernášek... na..., laut und g'schwind...

— Zde!, — ozvalo se z řady už nesměle, v bojácném, přidušeném vrknutí tuhnoucího jazyka; v zápětí kterýsi z branců — Celerin mu neviděl dobře do tváře — žduchnul kazimíra loktem do boku, jak stáli téměř tělem k tělu v nedlouhé chodbě k sobě stuleni, žduchnul zas a důrazně, aby veliteli neušlo varovné pokynutí hodného vojáka, pak vzadu kdesi hlas, mrzutý a bručavý, stejně otrocky úlisný, jako ono výstražné gesto sousedovo, zahučel bublavě, tlumeně, ale přece tak, aby všichni slyšeli:

— Sobě uděláš sakra vojnu a...

— Nám taky!, — dopověděl jiný ochotně.

— Deku!, — syknul ostře superarbitrovaný generál, který už při pochodu z pohořeleckých baráků horlivě vykládal, jak všecken blahobyť u kumpanie závisí od kavalce v koutě, aby cirkommandant na rekruta neviděl, — dostaneš deku, 'esli, hergot, neřekneš...

Poručík ani nemžikl, jako by žduchnutí neviděl, ani hlasu neslyšel: jen se mu koutky úst posměšně a tvrdě zkřivily, opovržlivý stín se mu knítnul růžovým, jako napudrovaným obličejem: vzdychnul a prohodil s výrazem zklamání nesmírně nudného okamžiku:

— Nochmals... na, also: Bernášek...

A z řady, jako pípnutí ušlápnutého kuřete, zatřepalo se pokorně a lítostivě:

- Hier...!
- Weiter!, — pokynul milostivě a zas to hloučelo neúnavně jednotvárným popěvkem:
- Carboch...
- Hier!
- Cingr...
- Hier!
- Celerin...

Horko jej prudkým žehem krve naráz polilo, když uslyšel své jméno: v prvním okamžiku nebyl s to, aby odpověděl tak, či onak. Vzpomenul, jak už v pohořeleckém baráku při černé hodině, zejména oné první noci, si navzájem stýskali a trpce žalovali, jak i dnes, před chvílí, mu hlavou prokmitlo, proč nikdo nezačne, že by se možná tisíc a tisíc jiných rádo připojilo, rádo vypořádalo se s nesnesitelnými bolestmi odvěké hanby a ponížení, s odpornými příživníky na českém těle, sémě odboje a vzpoury jako by v každém jedinci bylo až k nemožnosti nabito a nastřebáno tajemným fluidem zmaru, zkázy a zničení... jen odvahu a nebát se, jen křísnout slovem, aby jiskra zapadla do sudu s prachem, a oheň vyšlehl... Volají nás pod prapory, kde jakého neduživce a mrzáka ze starých lejster vyškrabují, na frontách koudel hoří, bestie prosí o pomoc, ale Václav je ji Wenzelslaus a jeho opovržený idiom nestravitelným soustem, zvukovou torturou, před kterou se svíjí v křeči chronické idiosynkrasie... Jen slovem křísnout, aby jiskra zapadla do sudu s prachem a oheň vyšlehl.. Bernášek povolil, ale ty, Celerine...? Ono zápalné slovo čeká na tebe: ty, český spisovatel..

— Celerin!, — ozvalo se po druhé, už netr-
pělivě.

Kdosi vzadu zuby skřípnul a vzdychnul šeptavě:

— 'Dyby tych ženských a těch dífat nebylo, sakra krucinál...!

Právě včas, aby Celerin, vzpomínaje na domov, jak by asi bylo, kdyby jej tady pro vzdorné slovo tuze do lochu přiskřípli... a nijak by nepomohl, kdož ví, o, jak prve Bernáškově hrozili, jak se kasali, jen by tu kamarádům tvrdě přitížil... právě včas přišlo ono malomocné vzlyknutí, aby si Celerin připamatoval důtklivou radu redaktora Vavřínka, jak navečer před odchodem k presentýrce, poslední ponaučení dával, a horlivě vykládal, jeden, to že je nic, ale všichni jako jeden, to že je síla, třeba skrytá, ale čínorodá a vítězí... Jen žádné zbrklosti, nesmysly nějaké, zdi hlavou neproraziš, dnes mají moc nad námi, jen mlčet, mlčet, sloužit a sloužit, docela podle reglamá: Maul halten und weiter dienen! sloužit až do roztrhání, kamaráde, ale jak, jak... aby se vlk nažral a koza zůstala celá... Jeden zdravý voják ve službě, na toho platí erár víc, než na hnijící mrtvolu v hrobě: verstanden? Jestliže nás kanony a flugcajky nerozflákají, sežerou nás dluhy, umoří nás hlad, Kriste Pane, vždyť už teď, v necelém roce války, není kde co vzít, do čeho kousnout, ani myš k nám přes hranici neprojde... Nemoce přijdou a ty nás proberou, hustým sítem prosypou, nás, ale Němce taky, vždyť už teď lidé sotva nohami pletou, což za rok... a kdož ví, bude-li konec po roce... Žádný strach, Celerinku, my, my přece víme, jak to dopadne, hehe, jak to dopadne: jen žádné zbrklosti, dělat, co kdo poroučí, ale jak, jak...! Sloužit, sloužit, ale jako pod zemí krtci kořínky tajně

podhrabávat, jako červotoči sloupy Rakouska v skrytosti prokousávat: a bouda spadne, Celerine, spadne, spadne... kdy? Ať spadne kdykoli, ale spadne!

— Spadne!, — opakoval si v duchu přesvědčivě.

Privřel oči, aby neviděl, zda se po něm kamarádi v řadě dívají, pak vyhrknul tvrdě a urputně:

— Hier!

III.

Poručík objevil v řadě branců známou tvář, asi Němce, nebo Čecháčka na pragermána přelakovaného, neboť hned spustil úřední řeči c. k. nepřemožitelné armády, hned mu růžový, ale chmurami zakaboněný obličej zkrásněl vlídným, povzbudivým usmáním, jedva patrně pokynul, feldwebl přestal vyvolávat... a už chodbou před trpělivým šikem nenuceně drnčelo, wie geht's, alles gesund?, gnä' Frau, die Kinder, Papa, Mamam, schön, schön, wird aber gnä' Frau wohl Freude haben, bis sie erfährt, dass Er zu seinem besten Schulkamerad eingerückt ist, na, so ein Zufall... wird sie staunen, was?... er soll noch heute abends telegrafieren... hätt' jemand nur gedacht... Na — und was neues in Komotau, in Aussig...

— Že jim bylo asi horko, chudáku!, — řekl Celerinovi soused v řadě šeptavě, když řečnivý Němeček začal kde jakou podrobnost von Aussig, von Komotau zšíroka zdlouha rozkládat — že jim bylo ouzko, že jim, jak se dívám, že zrudli jako zoun a hned že by se v nich zase ani krve nedořezal, nechtělo to zatracený slovo ani s jazyka...

Přešel nervosně špici nosu palcem a ukazovákem, mžiknul bystře k poručíkovi, pak zamručel — a ohryzek na dlouhém, žilnatém krku sjel mu nahoru dolů v zřejmém vzrušení:

— Tak bych jim zrovna moh' říct, co se jim v rozumu teďka honilo...

— Recht udělali! — přitočil se rty až k uchu

Celerinovu — co pro hloupost dřepět v díře, celou vojnu jde s jedním takové poznamenání, který, abych tak řek', jako by jim na čele všickni oficiři viděli...

— Se mi zdá, že 'sme z Pohorelce drandili... a 'eště rádi budeme ty sladkosti a radosti špendlíčkem z paměti jednou vyhrabávat, jak bylo tam... a jak je tady — vydychnul malomyslně — komando je tu vostrý, vojna jak řemen, feldwebela znám, policajt v cibilu, štram jako struhadlo, sprostý jak... no... Strach se jmenuje, strach z něj kouká a strach taky pouští na lidi, že prý je ouzko jednomu a ošklivo...

Pohladil nos, už ze zvyku, mávnul pravici a vydychnul ostrým, řezavým syknutím

— Dyk my nejsme lepší, pánkote... takový policajtský pronárod...

— Četli včerejší noviny?

Celerin jen přikývnul.

— A nebylo jim zle, nebylo jim ošklivo? Tam přece pár našich lidí, pár dobrých Čechů mohli vidět v pravom světle, co 'sme a kam se sami dereme, třeba nás tam ani nechtějí, třeba nemůžeme: tam čtou, kde kdo proti Rusům, nebo čužákům trhnul Sigmund Jauris, kříž, metál s válečnou dekorací, kde koho befedrovali za statečnost před nepřítelem: dyk naše noviny čtou taky v cizině, Rusové, Angličani, Francouzi... a dyby tych nebylo: bratři Srbáci, s kterýma 'sme se o sokolském sletu líbali, věrnost a jednotu si slibovali... no, tady se chlubíme, tady ukazujeme, kolik 'sme sami ty slovansky krve hříšně vypili... Řeknou, řeknou, zač by nám vůbecně ty Jaurisy dávali, zač, zač, když ne za psi oddanost k habsburský dynastii? Naspaměť se to

učím, tučky, co sami ty kumštýři si dali o sobě do novin, štrébři, šplhavci, kde jaký špatenka zavilý a zakuklený, naspaměť se to učím, abych nikdá nezapomněl na ty c. a k. osvědčeny kabručky...

Odkašlal a spustil rychlým, jednotvárným rytmem školáka, mechanicky odříkávajícího text nezáživného úkolu, že bylo zřejmo, jak tvrdě, slovo za slovem se mu vrylo do paměti:

— Josef Polívka, c. a k. setník bosensko-hercegovského pluku číslo 3, rodák mladoboleslavský, syn zemřelého hostinského v Mladé Boleslavi, obdržel vyznamenání Signum Laudis na válečné stuze. Setník Polívka obdržel již v roce 1912 záslužný kříž, v roce 1913 Signum Laudis s vlastnoručním přípisem Jeho Veličenstva a jest dále majitelem dvou jubilejních medailí. Vyznamenáný důstojník prodělal 17 bitev v Srbsku a Karpatech, z nichž vyvázal bez poranění, onemocněl však cholerou, ze které se pozdravuje v nemocnici v Pešti...

— To mají jednoho — poznamenal s krátkým, řezavým zahihláním — eště, že si tam, fouňa, nenapsal, kolik dobytka měl jeho táta v chlívkou, pánkote... a 'esli měl výstavní kusy, kolik ty trhly metálů a křížů na výstavě hovaď... 'esli víc, nebo míň než pantátův syn, Herr Hauptmann...

— Hned za ním, v stejném čísle Politicky, je druhý: pan c. a k. kadet Josef Kudrna, stříbrná medaile za statečnost před nepřítelem. A třetí: František Smetánka, rodák ze Žumberka u Chrudimi, c. a k. ohněstrůjce při 3. pluku polních houfnic v Mariboru, byl za výtečné služby před nepřítelem na severním bojišti od císaře vyzna-

menán stříbrným záslužným křížem s korunou na stuze medaile za statečnost.

Nabral dechu a zahučel nenávisně:

— Naspaměť se to učím, abych jim jednou, 'esli mi osud, jářku, dopřeje s nima setkanou, těm třem nejdřív a pak tým druhým, kery istě za nima eště přindou coby s keserem, kery se vynesou zase s inou parádou, s inyma trumfy lásky k vlasti... moh' plivnout do tváře: za to hrdinství před nepřítelem, psi podlézáni před bičem... za to zbabělost před českým svědomím...

Zrudnul, krev se mu náhle do tváře navalila prudkou vlnou vzruchu, utkvěl na Celerinově profilu, jak stáli v řadách bokem k sobě obráceni, dlouhým, zpytavým pohledem, pak řekl s naruživým gestem, nedbaje, zda vrchnost uslyší jeho bouřlivé vzlyknutí:

— A! Co jim povídám... ani nevím, jaký jsou člověk, jaký patriot: dobrý, nebo zlý, Čech, Němec, nebo Rakušák, 'esli mi štandopede udat poběhnou...

— Frčka by z toho koukala! — dodal studeně, potahuje nervosně límec opelichaného kabátu.

Přejel dlaní po švech plundavých spodků a zahučel hlasitě, vystříknuv slinu skrze zuby prudkým, zlostným nárazem jazyka:

— Za metál, za dobrý slovo nás odvedou až hdo vi kam ke všem čertům... a všecky, jak 'sme taďy...!

Poručík právě dokončil hovor s Němečkem z Chomutova.

— Ruhe!, — vykřikl feldwebel, vytřeštil vodnaté, jako rybí oči, že mu visely takřka na stopkách, těla v řadě se mžiknutím poslušně napří-

mila, kdosi nesměle v nastalém tichu krátce, štekavě odkašlal, jiný spěšně polknul na prázdno, že bylo zřetelně slyšeti, jak se mu žizní zkrutlý úd na patře těžce obracel... a zas to plynulo a zvučelo jednotvárným popěvkem hlučných zavolání a neméně hřmotných responsorií:

— Příhoda...

— Hier...

— Ševčík...

— Hier...

— Vítek...

— Hier...

Jmen, až hlava brněla, nejvíce židovských a německých, hojně typických názvisek i hlav národa Mojžíšova, mezi nimi porůznu českých, i známých a leckomu z pražských branců povědomých: všichni, jimž hrdinská smrt na poli slávy byla neradostnou pochoutkou, všichni, kdož nejrozmanitějšími prostředky a vlivy dovedli docílit, aby se na čas vyzuli z obludného chomoutu; hostinští, živnostníci a obchodníci, kteří, žel Bohu, nemohou pochopit, že mají chudnout pro větší čest staříckého zeměpána, jestliže ti, kdož chtěli válku, jsou „als unentbehrlich enthoben“ a hrabou stonásob; jsou tu, jak náhodně Celerin do zápisníku poznamenal, šenkýř Piller a mistr Pilík, řezník ze Žižkova, oba řečníví, statečně od plic výmluvní, nebojácní, lamželezové, kteří jistě jen zázrakem a mocnou přimluvou z osidel řadového pluku vyvázli; drogista Vítek z Vodičkovy ulice, jehož marnivá ctižádost, rovna nule, nesla jej vytrvale k užitečnějším cílůmездеjším, než mohlo býti dobrodružství na Balkáně, či v zemi pejzaté haličské příšery; akademický malíř Loukotka, flegmatický brach, který nikdy nikoho smut-

nou písni nezarmoutil; redaktor „Venkova“ Čvančara, který se jistě zlé vojny nestrachoval, neboť měl u sanity vyšehradské bratra kaprála; spisovatel Schäfer, nad nímž ochranný štít držel vlivný tehdy redaktor Prokop Vavřínek; herec Příhoda, podšitá kopa s tváří nejnevinnější, ale s přirozeností a bodrou obhroublostí Tilla Eulenspiegla; zámožný Abeles, vlastník jakéhosi velkoobchodu v Melantrichově ulici... a Kubie, židáček malý, ale hezké tváře, a letory tuze veselý, rozmarným vtipem sršící, jenž později, v době výcviku, než se mužstvo po frontách, nemocnicích a rozmanitých komandýrkách rozběhlo, mnohou trdnou chvíli chronickým tesklivcům humorným slovem jaře prosvítit; měl, jako Čvančara, u sanity bratra kaprála... a nic si teď hlavy nelámal a vzpomínáním nekormoutil, jako někteří z jeho souvěrců i někteří z branců, v Praze usedlých, že jim generálství u ostrostřelců jako bezpečná záštita před vojnou tak náhle a ošemetně selhalo.

Městfanské Scharfschützenregimenty!

Kde jste, ach, kde jste, zda vrátíte se zpět, časy krásné, doby vznešené!

Kolik rytířů bez bázně a hany, kolik mistrů jehly, cihličky, a smolných dratví pro vás. Nádherné, hořkou slzu v bolestném vzlyku vyronilo!

Ostrostřelec Kubie a s ním dobrá třetina pražských branců vyšehradské setniny šťastně připluli ze strážné služby Božích Těl, slavných Vzkříšení a jiných čestných funkcí elitní trupy městfanské do bezpečného přístavu jedenácté sanity... Tehdy totiž, koncem čtrnáctého a počátkem roku patnáctého, když se zřejmě ukazovalo, že na brzký konec vojny, jak optimističtí theoretikové radost-

ně bájili a vyhlašovali, není v daleké budoucnosti ani skromného pomýšlení, tehdy, kdy i nejbojovnějším křikavcům začalo se nadšení trapně zadržet a horkokrevným kohoutům schlíply pyšné hřebeny nepřemožitelnosti teutonské, tehdy, po massacru pod Varšavou, přišla první vlna pudu sebezáchrany jako psychická nákaza; není vbrzku prostředku a úskoku, kterého bystrá hlava nebyla by se chopila jako nové spasné možnosti... jak se jen proslechlo, že privilegovaných městfanských sborů pražských nebude nikdy použito jinak, než ke službě strážné, celé průvody lidí, Čechů dobrých i vlastenců pochybných, o Židech a Němcích ani nemluvě, hrnuly se pod prapory pěší gardy se zlatými lampasy, jízdy, i granátníků se stříbrnými puškami a huňatými medvědicemi; žida tam pudila vrozená bázeň před zbraní — gardy měly vražedný arsenál, z kterého mohlo se střílet jenom na slepo, životu nebezpečný nikdy nebyly — a Čech byl by tehdy zapsal duši i ďáblu, aby ušel násilnictví rakušáckých barbarství; což na tom, že si jindy jen šašky a šprýmy tropil z pražských „šorfšiců“... náraz, přes noc a den, městfanská pěchota i jízda, skrz naskrz duchem skalopevné loyality prosáklá, nikdy neměla ve své hordě ctižádostivých krejčí, ševců, hospodských, klempířů, či pokrývačů a ctihodných reprezentantů jiných početných řemesel tolik lidí a jmen vskutku nejzvučnějších, vlastenectvím vznícených, jako na sklonku roku čtrnáctého a počátkem patnáctého; v lednu 1915 půl branné Prahy skrývalo se na čas před frontou v strážných korouhvích veřejně sice posmívaných, ale milostí Habsburků vzácně privilegovaných městfanských Scharfschützenregimentů, půl Prahy šklebilo se samu sobě v ge-

nerálských uniformách se zlatými lampasy a chlupatými čepicemi; bylo by se ušklebovalo až do konce vojny s Boží pomocí, a bodrým, samorostlým vtipem, kdyby c. k. úřady horlivost vlažných Rakušanů důkladně nebyly náhle přiskříply: junácké, zdravé, zdatné mužstvo měšťanských gard rozběhlo se kteréhosi dne na vyšší rozkaz, proti němuž i staroslavná privilegia rakouských císařů byla slabým argumentem, k formacím bojovým a útočným, do posic, proti Rusům a Srbůmu „kádru“ na „Střeláku“ smutně zbyli zase jen staří, věkem i duchem ctihodní mistři ševci, krejčíři, pekaři a jiní ctižádostivi representanti všech počestných pražských řemesel...

Sic transit gloria mundi!

Válečná hudba roku patnáctého byla počátkem labutí písně nádherných, statečností nikdy v dějinách nepředstižných, věrností k císaři pánu a habsburské dynastii jako prapory neochvějných, zlatem lampasů, prýmků, epaulett, šňůr a vyšitých knoflíků nevyrovnatelných měšťanských gard, pyšných Scharfschützenregimentů.

V osmnáctém roce tiše a skromně zemřely: ani snad nikdo nevěděl, kdy a jak... ani jim nikdo na pohřeb a zádušní pobožnosti nepřišel...

Snad ani poslední rakouský starosta na pražské radnici, doktor Groš.

Odpočívajte oba v pokoji a světlo věčné ať vám svítí...

IV.

Pověstná soudružnost nestvůrného slepence národů, zvaného Rakouskem, neprojevila se nikdy tak ničivou, zhoubnou, leptavou silou na kázeň a vojenskou zdatnost nových a nových, takřka ze země vydupávaných armád, jako při odvozech druhé a třetí výzvy: nezákonných, parlamentem nepovolených.

Počet neprozřetelných, v žalářích a internačních táborech mučených a pozavíraných, roste den ke dni, jak přibývá odvážlivců, kdož veřejně mluví proti válce a zbytečným hekatombám lidských životů; po zdech hřbitovů objevují se v onu dobu nápisy, prorokující drastickým vtipem lidové moudrosti pravděpodobný zisk války, nápisy křídou, či uhlem, které bdělá policie marně se snaží odklidit dřív, než se stanou okřídleným posměškem zlomyslného Pražáka:

— Poslední výzva: mrtví vstávejte!

— Marie Teresie projela Slezsko, František Josef projede všecko!

Po prvních transportech těžce raněných, kdy polní lazarety a nemocnice v etapách jsou přeplněny umírajícími a nevyhojitelnými mrzáky, kdy od ruských front valí se nesmírné zástupy omrzlých a nemocných úplavicí, cholerou, břišním i skvrnitým tyfem... není jiné možnosti, než srdci říše ukázat i bolestnou tvář vítězného zápasu, jak sladko a lehko je umírat na poli slávy za císaře a vlast: tehdy, kdy pohled na příšerně zkomolená těla ubohých mučedníků

probouzí v chronických optimistech chuť k válce, jako dobře kořeněný předkrm chuť k jídlu, magořina stává se náraz čestnou národní chorobou, kde jaké vojenské přístřeší hemží se mistrnými herci, i břídily všech společenských tříd, všech stavů, náboženských i politických vyznání, dojemně svorných v nenávisti k zabijáckám hrdinské smrti: není vbrzku lékaře, ve kterém průvody simulantů i skutečně chorých nespátíují potměšilého nepřítele... aniž nemocného, v němž lékař nedomnívá se viděti ztělesněného posměšku své graduované moudrosti. Jsou oba hodni odpuštění, neboť mrak vzájemné nedůvěry a hořkosti, hromadící se mezi nimi den ke dni novými a novými erupтивními výbuchy, je k nemožnosti nabit fluidem nervosního neklidu blízkého nebezpečí: češství a odboj proti monarchii není organisován, není poznávacích znamení dobrých vlastenců, kdož ví, zda mezi vzdychajícími nejsou nastrčení zrádci a černožlutí zaprodanci... jsou mezi nimi dojista i pošetilci, mluvkové nerozvážní a neprozřetelní, kdož za dobrý skutek mimoděk zlým slovem oplácejí; jsou dojista i hloupoučci a trestuhodní, kdož na setkání kde komu chytře vypravují, kde kdo z nich, jak záludně a kterému doktorovi učenému vtipně rybník vypálil...

Prvně v dějinách rodí se z červánků tušení svobody nová věda zkázy a zmaru, bijící na poplach proti násilí militarismu, kořistící z poznání sestry vznešené, prodlužovatelky životů, aby ničila zdraví a tělesnou zdatnost vzdorných odbojníků. Jestliže válečné příběhy všech dob a národů vypravují nám nejčastěji o zbabělé ruce, mrzačící své tělo sekerou a nožem, rok šedesátý šestý končí — nehledíte-li k ojedinělým a vzácným při-

padům — chirurgickou kapitolu umělé neschopnosti bezzubou dásni vojáka, nemohoucího odkousnout papírovou slupku patrony do nemotorných předovek.

Epocha 1914—1918 přináší užaslým tyranům ohromující poznání malomoci vůči žoldáku-revolucionáři, prolezlému zdánlivě nejhroznějšími nemocemi, proti nimž lékař, snad sympatisující s velezrádnými experimentátory, stojí tu na pohled bez rady a pomoci. Léčí dlouho a pečlivě, neboť slouží, aby léčil a spravoval, co příroda s lidským důmyslem, dokonce strašlivějším vražedné její mohoucnosti, svorně zpotvořily z lepšího obrazu boží podoby... ale jeho mastě, pilulky a lektvary jsou bez účinku a síly proti vytrvalé zákeřnici. Odporné vyrážky, lišeje, hnisající rány a mokvající vředy, jakých snad nikdy nezřelo zkušené oko Aeskulapovo, napadající v pravý čas, jako na zavalanou, nejschopnější z branců, až k odvodním, nebo nástupním dnům zdravé, jarou silou kypící, všechny, kdož nemají naděje na uniknutí z ďáblova osidla smrtelného dobrodružství za císaře a vlášt; jsou velkovýrobní mrzáků, i nemocných, utajované lépe a pečlivěji, než tajemné hroby faraonů přísahou časného i věčného prokletí a zatracení; jsou nejen obdivuhodní fušeři a velkohubí šarlatáni, ale i skuteční mistři nebezpečných řemesel, i graduovaní, již bez úplaty, za dobré slovo, výtečné doporučení a vděk osvozeného Slovanstva způsobují rozkošné, těžké i lehké choroby, jak poručíte, na rok, na měsíc, dle nebezpečí, které vám hrozilo, či jak vám vystačí užívání, ad libitum.

Střelba do dlaní skrz věku čerstvého komisárku vychází náhle z módy, vychází z oblíbenosti, neboť

čiperná hlava má tu na sta a sta jiných, bezpečnějších, protože nekrvavých možností, jak se vykroutit hrozícímu osudu, jak vytrít zrak surovým verbířům Jeho Apoštolské Majestátnosti:

Hořičiné náplasti na koleno, benzinové, či petrolejové injekce, vytvářející překrásné, hnisající díry a vytrvalé nabubřeny:

Jak se vám líbí: gonitidy, phlegmony, obdivuhodné záněty a sepse záhadného původu i příšerné vzdornosti vůči současné terapii:

Jsou specialisté, zhotovující pomocí jodu solidní katarrhy průdušek pro potřebu malých a krátkých nebezpečí:

Pikrinová kyselina, které drogistá prodává třebas na kila, zbarví vám v několika hodinách kůži a oči intenzivní žlutí, coby kanárka, že můžete směle naříkat na záludný icterus catarrhalis:

Sypte po trochách soli, či vápna do ran, aby vám hnisaly:

Po cantharidech objevilo se hojně bílku v moči; půl kopy syrových vajec, na lačný život před prohlídkou vypitých, stačilo, jako dávka nebezpečných cantharidů, k elegantní nefriditě domácí výroby: přesycení cukrem, kdož byli velcí labužníci a mlsáči, ukázalo při analýze stopu sladkosti, postačující při dobré vůli lékařově k rozpoznání diabetes:

Tabák, v octě vypraný — a silná černá káva byly vychvalovanou pochoutkou pro burácivé srdeční palpitace:

Po kalomelu dojistá přišly průjmy, jestliže jste jich potřebovali: žaludkem silnějším, povahám a přirozenostem otrlejší byl dobrý litr čerstvé hovězí krve s neomylnou šaraticí jako poukázka na infekční Bulovku, nebo ještě lépe: Vinograd-

skou jubilejní nemocnici, blahoslavený asyl českého vojáka, kde s rakouskou hydrou vytrvale zápasí kavalír drsného zevnějšku, ale převzácného srdce českého, primář Semerád, útočiště tonoucích a zoufajících... spolu s akcionářem této záchranné společnosti s ručením neomezeným, bakteriologem a zkušebním komisařem zemřelých, profesorem Honlem; oba, přísné vědy adepti nezkušení, jsou, zdá se, postiženi nevyléčitelnou slepotou, neboť oba rozpoznávají těžké příznaky nemoci, kde by jich nikdo neviděl... a jsou zatvrzele nevidomí, kde by i slepý kované zdraví samozřejmě nahmatal: zdá se vůbec, že celá nemocnice je zamořena zrůdným šovinismem nepřičetných hlav, neboť... leží tu choří Maďaři, Němci, celá kytice neslovanských národností Rakouska, ale není tu ve službě ani jednoho německého saniteráka... Což krátkozraké Militärkommando nevidí ani k periférii nejbližšího předměstí, aby včas vyťalo kořen zhoubné hlízy, ošemetně bujícího plevěle? Či věří, že tu bdí bystře neomylným okem nad milovanými dětmi staříckého císaře udatný Gottlieb Rubin, Inspektionsoffizier a. D., spíš záděře, nebo cvočku podobný, než voják, řinčící šavlí, a třpytnou ostruhou... v civilu skromný, nenáročný, servilní poštovní oficiál, teď pyšný a vzpurný c. k. Leutnant, lapající řády a vyznamenání, všemohoucí velitel a pán pokorných českých zástupů...?

Zkušenost šťastně vyváznuvších dává novým brancům kupu možností k novým a záludnějším útokům: tuberculinem možno teplotu lidského těla vyhnat ke čtyřicítkám, kdykoli vám libo, aniž lékař pozná bez dlouhých vyšetřování, kde se zpropadený zárodek hrozící choroby uhnízdil; jsou pilulky a prášky, namnoze babsky primitivní, že

jejich složení nenajdete v žádné farmakopei; jsou vodičky a lektvary, bezpečně účinkující a vyvažované zlatem, že nikdy žádný lékárník tak draze neprodával, ani Sendivoj mystický kámen mudrců:

Trachom, obávaná egyptská rána, host v Čechách převzácný, hrozí náhle oslepití půl nešťastného království... a zrno koukole, neškodného, ač bolestného domácího původce tohoto hnusného apokalyptického strašidla, či určitého pojištění před frontou, chcete-li jinak, nekoupíte po roce války ani za dukát dobré ražby: budiž, jsou tu drobtý vápna, pralevné kousky vápna, které ochotně vykonávají stejnou službu...

Haličský mor, sedmdesát tisíc pejzatých příšer a hnusných vydřiduchů, rozlézajících se hlavně po zemích koruny svatováclavské, má jiný způsob skrývání se před wojnou, naprosto důstojný své nečisté přirozenosti: mycí houba, přivázaná na niti, vpravená do konečníku a vydmutím způsobující výhřez, postačující k osvobození před frontou, kde teče krev, které přec moře a moře polští židé křesťanským duším vyssáli....

Jsou odvážlivci, přenášející do svých žil bodnutím jehlou, jako by píchnutím komára, krev malarických soudruhů, jsou jiní, neštítící se ani luetické nákazy, za kterou těžce budou pykat životem, plným útrap, jejich potomci, pokolení příští... o, kdo by uměl vypočísti všechny rafinované inscenace protirakouské režie, již hoří od počátku války všechny mozky slovanské...! Doktoři by vám jich část jistě zjevili, ale kolik záhudných úskoků zůstalo nepoznáno, kolik jich ušlo bystrému oku slidičů a černožlutých udavačů?

Kolik...?

Zdá-li se vám, že je nemožno, aby graduo-

vaný lékař nerozpoznal symptomů přirozené nemoci od příznaků uměle vzbuzených, pak tedy se zeptejte, v jakých rukou byly tehdy životy a zdraví rakouského vojáka, jací lidé měli v rukou moc nad starými, bradatými záložníky — a jací lidé ošetřovali jejich rány, tišili jejich bolesti; ptejte se, když všichni staří lékaři byli dnem a nocí ve službě, raněných, nemocných, nových nepřátel Rakouska, i nových bojišť přibývalo den ke dni jako hub po dešti, ach, ptejte se universit českých i německých, ptejte se profesora Slavíka, tehdejší Magnificence staroslavného učení Karlova, kolik roku patnáctého nedostudovaných začátečníků poděleno bylo na vyšší rozkaz diplomu veškerého lékařství, kolik nezkušených a neobratných holobrádků rozběhlo se kteréhosi dne po frontách, obvazistích a nemocnicích v etapách, aby léčili a zašivali, aby těžce choří spolu se simulanty byli jim pokusnými morčaty, na kterých brousili svůj um a vědění k příštímú prospěchu veškerenstva; o tažte se, kolik nevinných, o simulantech nemluvě, zaplatilo trestuhodnou ledabylost učenosti na vojenské komando ztrátou zdraví — a mnohdy životů, neboť nebylo nikdy sebevědomějších brádků nad poloviční doktory, jak je Rakousko posílalo na vědecký trh, bez předepsaného minimálního počtu semestrů, bez pečlivé klinické praxe; systém chlapecké nadvlády, tolikrát prokletý a veřejným posměchem nekonečně již před válkou promrskávaný, jako by ničeho si nežádal, než býti první z hrobařů plesnivého císařství: ptejte se vy, kdož vyrůstáte k obraně Vlasti z nových, svobodných pokolení... a kterým utrpení vašich otců je dnes legendou starých časů, dávno, dávno zapadlých, jako by ani pravda ne-

bylo, co vám kroniky vypravují: uslyšíte, jací hoši nedospělí vládli neomezenou zvůli zlomyslných tyranů nad zástupy nešťastných lidí starých, zkušených, v moudrosti sešedivělých, již kdysi... kdysi dávno u assentů vyvázli, aby teď byli dostatečnou potravou nenasytným dělům; a jací hoši s klackovitými nápady a uličnickými klukovinami surových trhanů a pobudů, propadli a vyloučení studenti, mstící drsnou, brutální oplátku zdánlivě křivdy nad někdejšími professory, podřízení nad představenými, kteří jim rozmarnou sudbou osudu v dychtivých drápech uvázli...!

Kapitola bolestná, kapitola úžasných paradoxů...ale díky Bohu za ni, neboť bez ní nebylo progressivní paralysy Rakouska, nebylo ani Republiky, nebylo Svobody, i kdyby tisíc nesmrtelných legií bylo bušilo na brány pekelné:

Rozvrat přišel z nitra morem zachvacené říše, rozlezl se na frontách a přinesl den soudu věkověčných křivd.

Rok patnáctý načinil z nedospělých, nezkušených jinochů, neznajících zodpovědnosti před Bohem a lidstvem za utracená zdraví a nenahraditelné životy... doktory veškerého lékařství; není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu, praví hlas lidové moudrosti; a nekdo ta, čerpající svůj zdánlivý paradox z příběhů skutečného života, poví vám bez veliké nadsázky, co militarismus dvacátého století učinil pro zdraví vojáka, jdoucího na smrt za císaře a vlast, jak blbé mozky a hlavy příšerně neschopné ovládaly nejvyšší sanitní komanda:

Do infekční nemocnice přivezli vojáka, podezřelého z břišního tyfu.

Dragouna, nu, prostého od jízdy.

Ležel na izolaci den, dva, poležel si dokonce předepsaný počet dnů, kdy teprve podle reglamá smí se hodný voják, stížený břišním tyfem, s hloupým světem navždycky rozloučit, byl to už stín lidské bytosti, přízrak vyzáblý a vychudlý, dušička pokorná jen jen uletět z údolí slz do království nebeského... už mu doktoři maršrutu k Bohu Otci, Synu, i Duchu svatému láskyplně připravili, kamarádi na prosektuře stůl, pilku, nože, v komoře pěknou rakev a hrst hoblovaček starostlivě vybrali, aby příjemně prospal věčný sen, aby se mu měkce odpočinulo, když...

Stal se zázrak.

Vojáček, malované dítě, procitá z bezvědomí, dívá se, dívá mátožným, nechápavým pohledem a něco šeptá, něco šeptá...

Poslední přání před smrtí.

Jeptiška, sestřička milosrdná, stěží postřehne ševel jeho rtů a nevěří sluchu, neboť žádost umírajícího je tak bizarní, že cos podobného dosud neslyšela: ptá se po druhé, po třetí, desátá odpověď na desaterou otázku je stejně nepochopitelné absurdum:

Vojáček prosí, než ubohou duši vypustí, o hrst....kyselého zeli.

Vysvětlení, že by se rázem zabil, nenalézá sluchu, ani víry u tvrdohlavého syna Martova.

Lékař?

— Zeli...!

— Ach, nesmíte, drahoušku...

— Zeli...!

— Jaký nápad!

— Kyselé zeli...!

— Nesmíte!

— Hrom do vás i s vaším: nesmíte!

Nezbude, než mu je dát, hrst kyselého zeli, neboť nežádá jiných rozkoší od posledních okamžiků prchající světské jsoucnosti: před Bohem, až vstoupí před soudnou stolicí Otce všemohoucího, nebude tak slastné možnosti, neboť Duch nezná chuti kyselého zeli a jeho štavnaté hmotnosti.

— Zeli...!

Lékař učiní nad vojákem kříž, pokrčí rameny a praví soustrastně:

— Nu, co s ním, sestro Longino...?

— Poroučíte...?

— Ach, dejte, dejte...

— Tak: poroučíte-li...

— Jak jinak...? Smiluj se Bůh nad ním, i nad námi, vejde-li naší vinou o několik minut dříve do království nebeského, než měl napsáno v knize osudu. Nu, jakž jinak: dejte, dejte, sestro Longino...

— Umře lehčeji, že měl, po čem toužil...

— Tak... tak... dejte mu, sestřičko Longino!

Vojáček spolknul jednu hrst zeli, druhou, třetí... pak usnul. Je zaopatřen svátostmi umírajících, sestra Longina, bdíc nad ním až k poslednímu jeho vzdychnutí, začíná už po kolikáté modlitby skónávajících. Prchající život, jehož vteřiny jsou matematicky sečteny k přesné hranici světské jsoucnosti, hoří, hoří chabě plápolavým světélkem. Po noci... jitra: vojáčkovi se znatelně ulevilo: jako bys nových sil a určité naděje mu do zmučeného těla načerpal přispěním zázraku; sbor doktorů vrtí nad ním učenými hlavami a když po několika dnech není pochyby, že lékař sice léčí, ale Bůh uzdravuje... a to mnohdy prostředky tak babsky primitivními, že by za ně i v Kocourkově nesvě-

domité fušery pod bezpečnou závorou tvrdě přiskřípli... jde služební ohlášení o neslýchaném případu k nadřízené instanci a odtud na nejvyšší sanitní kommando:

— Dragoun X. Y., onemocnělý břišním tyfem, uzdravil se po vydatných dávkách kyselého zeli. Es wird diensthöflich ersucht, anher be-
kannt zu geben...

Odpověď přišla jak na drátku, neboť Smrt kmo-
třička zle tehdy rakouské žoldáctvo příšerou břiš-
ního tyfu, cholery a úplavice proklepávala; hle,
nový a levný prostředek, o, jak prostý, jak ob-
divuhodný...!

— Infolge d. ä. Meldung des Infektionsspitals in
Z., Exh. Nro:..., vom..., betreffend Genesung
Dragoners X. Y., leidend an Bauchtyphus, mit-
telst mehrmaligen Portionen von Sauerkraut, wer-
den alle Infektionsmutteranstalten s. Dependenzen
aufmerksam gemacht, dass in der neuen Heilme-
thode...

— — — — —
— — — — —

Laut K. M. Erl., Abt. IV., 13458/I. A., ddo
24. III. 15, G. S. Kdo in Wien, ist Bauchtyphus
ausschliesslich mit Sauerkraut zu bekämpfen.

Günstigen Erfolge sind umgehend anher zu
melden.

Rozkaz je rozkaz... léčilo se tedy kyselým
zelím a služební hlášení oznamovala záhy ne-
tušené výsledky nové léčebné metody: ze sta
nemocných celá stovka zemřelých.

Bůh tomu chtěl, že stovka onemocnělých a ky-
selým zelím zabitých byla od... přechoť...

Nejvyšší sanitní Komando ví si rady, kde tkví

příčina neúspěchu nové léčebné metody, neboť uzdravený voják byl dragoun, zemřeli jen od přechoty: letí tedy rozkaz an alle Infektionsmutteranstalten sammt Dependenzen:

— Nařizuje se, aby napříště předpisováno bylo kyselé zeli onemocnělým břišním tyfem jen mužstvu c. a k. jízdy, ne však infanterii.

Podpis, jako u všech mocných tohoto světa, nečitelný.

Anekdota?

Zdá se vám, že anekdota?

Úřady jsou vrchnost, daná od Boha: milujte ji a nešklebte se jí, kdyby i tonula v hlouposti.

Vzpomeňte jen v pokoře a zbožnosti, že úřady v letech bídy nařídily rolníkům, aby třetinu orných ploch osázeli krupicí.

A uvěříte lehce příběhu o břišním tyfu, dragounovi a kyselém zeli.

V.

As třicet mužů spolu s Celerinem ubytovali ve zvýšeném přízemí, hned proti schodišti, tuze na ráně, kam šarže a inspekce měly dojista jenom na krok, sál byl prostorný, čistý, nově vybílený, asi tělocvična školní, jak svědčily po zdech i po stěnách rozmanité háky a všelijaké šrouby závěsné, slavníky, tvrdě nacpané do nestvůrně bachratých obrysů, rozestaveny byly na holé podlaze třemi podélnými řadami, jimiž ode dveří napříč sálu a pak vpravo šla pohodlná ulice pro pana cimrkomandanta, četaře Ullschmieda, jak brzy zvěděli, když ztrnácené údy na pelišku k prvnímu odpočinku složili: nepodařilo se, jak starý voják na pochodu z Pohořelce horlivě vykládal... jak přindou k vyšohradský komandantuře, hurá, šturm na ty pelechy!, kaprál Šubrt stál mezi dveřmi a propouštěl je, divochy, po dvou, po třech, jak se mu zmanulo, bystrýma očima loupal jako rys a klel, až se někde na horách zelenalo: aby si dobře za uši zapsali, tady on že je nad nimi pán, on že poroučí a nikdo jiný, koho svrbí, jen ať se přihlásí, ať řekne, že mu rád ustele v komoře na pryčnách, aby mu z bujnosti horká krev trochu ochladla, aby mu z roupů otrnulo; česky, německy, jen se mu jazyk na patře svižně obracel. Celerin, jak stáli v řadě na chodbě u kanceláři, přišel do sálu mezi prvními a ulovil tučně nadité lože dle rozkazu ne v koutě, v přišerí tajuplné skrytosti, ale pěkně na ráně velkomožných šarží a všetečných inspekci: v rohu, ne

dále, než na krok a dosah ruky pana cimrkoman-
danta, který tu měl příbyteček vsutku rozkošný,
kavalec černě olakovaný, slamáček bílým prostě-
radlem láskyplně přikrytý, poduškami a měkkou
velbloudi houní teple vystlaný, nebesa z květo-
vaného kretonu jako pán celé nastupující cham-
radi rekrutské nad ložem pyšně rozvěšena; hned u
okna v pravém rohu stůl, hnědý, na něm lejster
učených, až hrůza pomyslit, kalamář, slušně za-
kaňkaný, péro, ohryzaná tužka, zlomky vybuch-
nuvších na bojišti granátů a jakási prapodivná
pyramida z mannlicherových nábojnic, zánadného
určení, jež mohla býti, čím jen chcete: stojánkem
na hodinky, násadky, fotografie, či záslužné me-
daile, předmět ozdobný, nebo šeredný, jak vám
libo. Jen se chlapi radostně udřepli, už přišlo
první komando, o, jistě povzbudivý výkřik, kou-
pelná že je otevřena, aby smyli prach a špínu
pohořeleckých baráků, auf! — a vorwärts!, čistota,
hlavně u vojáka, že je púl zdraví, schopnosti a
moudrosti, aby se každý důkladně pod sprchou
hleděl vyšpláchat, vodu, že je dost, až habaděj...
a jak se ráčí: studená, vlažná, vařící... O, jaký
to byl shon, dveře nestačily, jak se každý dral,
jak zápasil, aby byl v umývadle první, aby kůže
tak protivně nesvrběla... Vskutku, seběhli po
schodech a dvakrát lomenou, krátkou chodbič-
kou... umývárny prostorné, voda už crkala se
stěn i od stropu, studená, vlažná, i vařící... po
nesnesitelném chladu Lebduškova předpekli... „ja-
ký dech to na ně šleh'... jako div cizích niv...“
přítulný hlas vzdálených domovů, teplo rodných
krbů, cos nevyslovitelně krásného, jako Rostan-
dův zpěvný verš z pana de Bergerac:
— Hle, dudák Bertrandou, někdejší na vsi slouha!

.....
...spust píseň domova, rytmus jejíž plný vna-
kol srdci by se jim jak rámě sestry klad',
v němž hlasy zemřelých se našich otců třesou,
jenž kouřím podoben, jež táhnou se a nesou
nad rodnou vesnici...

.....
Hejno Tritonů, po pás obnažených, supajících
a bouřně oddychujících. Zdá se, že nikdy, nebudou
nasyceni rozkoše čistoty, vody a mýdla, netrpě-
livý zástup před prahem loká žadostivými vdychy
vlahý výpar šumících trysků, lapá sluchem, tou-
žebně zbystřelým, hebký, spěšný svist mokrotou
rozměklých, drhnoucích dlaní, tlumené výkřiky a
vzdechy krátkého štěstí, náhle objeveného v pra-
malicherné světské nutnosti: voda a mýdlo...!

Jaký paradox!

Hejno Tritonů, úzkostlivě sčítající vteřiny od-
chodu a nástupu příštích blažených k primitivní
radosti lidstva!

Vskutku: jako je třeba nemoci, abyste poznali
cenu zdraví, je třeba špíny, abyste vnímali vzneše-
nost čistoty.

Těla i duše.

To Bůh sám promlouvá hromem válečných bě-
sů do svědomí hluchých, slepých a nevěrců o sva-
tém domovu; to Bůh sám dává poznávat i těžce
chápavým, čím kdysi na skromnosti hřešili.

Mýdlo a voda!

Co jsou všechny rozkoše světské i bouřné rado-
vanky proti dvěma těmto mocnostem, smývajícím
naráz představy béd a psot uplynulých dnů?

Člověk je otrokem těla, kterému slouží mnohdy
víc, než rozmarnému božstvu: tělo... toť labuž-
ník rozmařilý, jenž, podáš-li mu prst, chce tě

celého: umyls je a žádá si nasycení: nasýtils' je, tu žádá nápoje: ukoj všechny jeho potřeby a chce se mu odpočinutí.

První večere u kumpanie: černá káva. Brynda, vlažná, ne nepodobná sladkému odvaru rozvařeného kolomazi. Hoši, usazení po slannících, smutně a odvázně ji srkají. Řemeny kuřů cvrnkají, rachotí spony a zámky: objevují se zásoby tlumoků, tisíckrát prokleté jako nesmyslná přítěž, kterou jim vtírává láska žen, sester a matek zbytečně na cestu ušředřila: ach, tu jsou, tu jsou... uzeniny, sýr, chléb, krabičky sardinek, vypečené žemle, dobrý lok v baňaté lahvi... pochoutky, o nichž se nikdy nikomu ani ve snu nezdálo... a kaprál, s nosem zdviženým a větřícím, chodí na oko nevšimavě mezi bachratými pelechy jako chrt, jdoucí po stopě lovné zvěře, tu mžikne žádostivým okem, tam se zastaví, slovo utrousí, vskutku, laskavé slovo utrousí, pochválí, zeptá se, milostivě pohovoří...

— Kdyby ráčili okusit...

Odmítavé gesto:

— Ach, ne, ne, jaký to nápad!

— Mno, kousek!

— Kousíček, no...

Hráz mezi tyranem a otroky praská, jihnou závěje chladu a komisní povýšenosti kaprála vůči rekrutům, rakouská idylla dravá i bravá se usměvavě začíná: běrou velcí, proč by ti nejmenší z maličkých...?? Jdou za sebou jako píšťaly u varhan, všichni lační, všichni žízňiví... a všem nutno z rohu všehojnosti štědře nasypat: g' freitr, pokorný služebník všech a přece pán, dirigující přímlovou, či pomlovou úsměvy, hromy i blesky nadřizených, ani šarže, aniž praobyčejný saniták,

jakýsi přechodní útvar mezi naprostým „nic“ a člověkem: nečeká, až mu podáte, ale vezme si sám, děkuje štulcem do žeber, tím větším, čím je tučnější sousto, které vám jeho chtivé prsty urvaly; kaprál... o, první polobůh, před jehož pravomocí nic nejsou vaše jméno, zásluhy a důstojství: první představený, k němuž se modlete a v něhož doufejte se srdcem na výsost uctivým, s myslí, teskně nyjící v malomocné, biblické zkroušenosti; modlete se k němu a v něho doufejte, v jeho vůli, či zvůli rodí se zárodky vašich příštích osudů, má vždycky právo na své straně, neboť je vyšší, než kterýkoli bezvýznamný červ, kterým jste v početném zástupu nastupujících branců, červ, jehož naprostou nicotnost dosud zřejmě nechápete; je vyšší a žádný hodný voják vám nesmí uvěřit — i kdybyste tisíc věrohodných svědků přivedli — že „ne“, jestliže ON řekl své ANO, aby se naplnila osudná litera zákona; nevezme všechno, co mu podáte, je vybíravý, zkoumaje zrakem, hmatem, i čichem, než se mu uráčí, protože nemůže ani přijmouti darů, které by nebyly důstojny hodnostáře, ozdobeného černožlutým střapcem; pokřižujte se, než vyslovíte jméno četařovo; vidíte přece jeho přibyteček rozkošný, kavalec černě olakovaný, extrovní slamáček bílým prostěradlem láskyplně přikrytý, poduškami a měkkou velbloudí houní teple vystlaný, nad ním nebesa z květovaného kartounu, či kretonu jako nad ložem šlechtice, zatím kdy plebs ničemný a opovržený choulí se skromně na brachraté obludě nestvůrné, drže se všemi čtyřmi všech čtyř rohů slaměného boubele, aby v noci na podlahu nesletěl; četaři jsou na Vyšehradě dva, Anton Ullschmied, pragermán kovaný, kerndeutsch, tlustý,

zavalitý, s pohyby linými a nemotornými, jako žok s rýží kdybys valil kostrbatou silnicí: je nemluvný, snadno vznětlivý a popudlivý, jeden jeho zlostný výkřik vydá za deset: „moudrý se uhne“, praví staré přísloví lidové moudrosti.

Druhý, četař Hájek, je vážný, v sebe uzavřený, s pohledem přísným, laskavosti a dobroty na oko nepřístupným, vojnu hltá celou podstatu chtivé bytosti, žádná komisičnost mu není dosti komisiční: strážník v civilu. Zdá se, že jedenáctá sanita, blahobytný stánek hojnosti a bezpečné přístřeší před frontou, je privilegovanou doménou nenáviděných pražských policajtů: vždyť nikdy nic v otráveném vzduchu kterýchkoli rakouských vládních systémů nekvetlo bujnějšími květy, nežli špiclovství, udavačství a policajství, státní služby jsou favorisovanými školami nejsveřepějších janičarů, jaké kdy znaly dějiny: renegátů, rdousících nemilosrdně mateřskou řeč svého dětství, otroků, sloužících s psi pokorou cizácké dynastii Habsburků, pochopů, zběsile vraždících právo i životy z povinnosti proti zákonům a zoufalým výkřikům rozumu i srdce: nuže, proč jedenáctá sanita nebyla by poskytla útulku a výměnku nejvěrnějším z věrných, nejschopnějším, nejotrlejším nejpodlejší z ničemných, kterým páchat zlo bylo životním povoláním, řemeslem, občanskou zásluhou i mravností před zákony božími po rozumu c. k. úřadů...?

Rakousko vždy mělo plná koryta a teplé chlěvy pro katova pacholka.

Vzpomínáte si, jaká idiosynkratická ošklivost před policií kypěla v nás po Badeniovských bouřích a pouličních bitkách let následujících, kdy

vrahové žen, dětí a učňů trestáni byli záslužným křížem za bezpříkladná hrdinství?

Vzpomínáte si, jak Pražané, svorní v nesmiřitelné nenávisti, vystupovali tehdy z vozů pouličních drah, jestliže vstoupil strážník, vzpomínáte, kterak vinníci s nevinnými byli by málem zemřeli hladem a zimou, neboť kupci, pekaři, hokynáři a řezníci nechtěli prodávat těmto znamenáným Kainům... domácí páni vyháněli na dlažbu nemilé nájemníky, s nimiž nikdo nechtěl bydlit pod jednou střechou?

Vzpomínáte si, že výkřik „policajte“ byl tehdy slušnému občanu strašlivou potupou, pro kterou čeští soudcové škodolibě odsuzovali pro urážku na cti?

To bylo tehdy... tehdy...

Tehdy křivda a bezprávi nás učily na smrt nenávidět a nezapomínat, nepřetržitě otroctví tří věků učilo nás milovat svou vlast, řeč a národ, tehdy nebylo internacionální rzi, hryzající na svorném dychtění vzníceného Slovanstva, byli jsme Čechové, jací někdy bývali... Byli jsme filosofové, hloubající v úzkostech nucené pokory o bolestném utrpení Kristově; vzpurní, modlící se k Němu v okamžicích pochyb, doufání i beznaděje, ale odmítající s vášnivou zarpučlostí — krom nadání a tradiční zvyklosti — s tvrdošíjností berana Jeho psychickou hlízu z Judey, jed snášenlivosti a křesťanské dobroty, dvě stařecké nemoci slabých a ponížených, které jen málem že nás pod kříž a na Golgathu nepřivedly.

O, tehdy jsme netonuli v moderně... umění, vlastenectví i politiky.

Dnes?

Hořko pomyslit.

Minulost slavná, ale budoucnost...?

Umění máme hranaté, literaturu bez interpunkce. básně bez poesie, romány bez děje; směšná dramata a frašky, při kterých moře slz litostně vycedíte; kritiku generací, smýkajících blátem památku i světlá slova básníků, kterými jsme my žili, toužili a okřivali.

Národních písní neznáme, neboť lid přestal zpívat, aby mohl tancovat.

Starým hrávaly dudy, nám hřmotí činely a bubny... snad, abychom svědomí neslyšeli.

Čech... a který Čech by hudbu neměl rád?... vrtí schimmy u německé muziky.

Naše dobročinnost stavěla domy Japoncům a nastavěla by jich ráda i Négrům, kdyby jim déšť rozmočil hliněné slepenice: tisícům českých nebydlících nedala ani haléře, aby jim vydlabala alespoň v zemi coby krtkům teplá doupata.

Slyšíte co den, jak vděčně sytime bílým chlebem odplaty každého z tlupy odnárodnělých zlotřilců, kdo nás v otroctví praštil kamenem; Němci nám slibovali, jak po vítězné válce nás na kopytech koní roznesou, jak bude jenom jediný německý Bůh, jeden německý národ, jeden jediný císař v porobené Evropě — Wilhelm der Zweite... naši státní úředníci Němci neznají oficiální řeči Republiky Československé, Němec pán se roztahuje, nadýmá, směje, provokuje a pyšně poroučí. Žid kupčí, lichvář a kořistí, ubohý Wenzl dobrosrdečný se krčí, a mlčí, neboť je srdce měkkého, je šlechetný a povahy holubičí...

Pěsti nám zjemnily.

Jakže? Nikdo z nás že by tomu nechtěl, aby zlo bylo spláceno zlem, křivda křivdou, násilí násilím? Že se rádi zříkáme onoho truchlého od-

kazu rakouské poroby? To že je šlechetnost velkomyslného vítěze, jestliže na předních místech našich úřadů ponechali jsme zaryté nepřátele všeho českého?

Vskutku: žádný jiný národ na světě neměl by tolik shovívavosti a tolik dobroty, tolik jí máme my: bijeme se o české nápisy, bijeme se o českou školu, o českou řeč: jsme uctivě ohleduplní, kde by možnost poroučela a trestala; jsme křesťansky povolní a trpělivi, kde by i Kristus vymetal neřest vzpurné pýchy březovým koštětem; čekáme snad na zázrak opětného vzkříšení Národa českými spisovateli, kteří nezištně stavěli základy První Republiky? Je možno, že zbloudilý dav uvěřil by dnes mužům, zdiskreditovaným urážlivým posměškem dvou ministerských radů, že spisovatelé a ševci-příštipkáři jedno jsou, že je hříchem a trestuhodným škůdnictvím na vlastnictví státu, dávají-li se podpory sestárlým literátům, či jiným umělcům, protože neschopný a žebrácký jedinec patří do chorobince... kumštýř bez hladu a bídy že není tvůrčím geniem: což prý nevíme, že nejslavnější zázraky umění všech dob a národů vytvořili hladovci hladoví, žebráci skromní a chudásové nenároční, již neměli, kde by hlavy k odpočinku složili?

Děk vám, buditelé národa, za vaše příštipky, za vaši neobratnou přfačinu, pokloňte se Kultu, neboť odtamtud přišla pohana a z onoho slunce přší podpory: zadejte si k veslující Společnosti s r. n.: tlucte a bude vám otevřeno... pošlou strážníka, aby vyšetřil vaši bídu, zeptal se domovnice, nechodíte-li v noci domů napilí, služek. co obědváte, hokynářů, nejste-li dlužní, kostelníka

v nejbližším chrámu Páně, přijímáte-li co rok svaté svátosti... a pak...

Pak...?

Snad... možná... sotva... nikoli.

Jaké ohledy k příštípkařům, jaké cavyky s nepotřebnými prťáky?

Ministerských radů je vůbec málo, dobrých ševců teprve, pro literaturu máme přece patentní Sdružení a jejich solidní výrobky stěží stačíme zkonsumovat: My jsme kumšt, my jsme... my jsme...

Tu vizte: byrokratické Rakousko mělo větší uznání a vděk i pro své pochopy: pro uštěpačný jazyk paragraf... urážku strážce. Policajt byl nedotknutelný, protože byl nenáviděn žoldákem dynastie; u nás po stavitelích Chrámu stříkli slinou úšklebku... bez paragrafu.

Jaký je postup v hodnotnostech...?

Ministerský rada... a potom...?

Sekční šéf.

Padaly už hvězdy?

.....

U jedenácté sanity všechny šarže až k poručíkovi jsou z řad c. k. policajtů: kaprál Šubrt, na oko přísný a nepřístupný, ale vskutku ne člověk zlý, rámusivý jako aprilová bouřka, ale srdce dobrého; zugsführer Ullschmied, o kterém se jen vyví, že je cechu sv. Hermandaly, ale jehož způsobu a neohrabaná obhroublost vydává určité svědectví o pluhu, motyce a rýči; četař Hájek, vinohradský strážce zákona... a nejlépe kvalifikovaní křiklouni, František Strach, nuselský chocholatý blátošlap, divoký a brutální násilník, jehož jméno je výstižnou ilustrací jeho potměšilé bytosti: zejména starým brancům zběsile zatápel a vetché

nožky svižně proháněl, aby se jim žily předčasně nepokřivily: je dnes dobře zaopatřen ve službách Republiky; krom něho, šikovatele velmocného, i druhý dienstführender, Theodor Fiškandl, pusa z míry nevymáchaná, jsoucnost hřmotící, zlolajná, ale přece jen člověk, snadno přístupný všem lidským slabostem a zdánlivé špatnosti...

Sanitätsoldat Martin Celerin zapsal do pamětní knihy své anabase o prvním večeru, noci a probuzení u vyšehradské jedenáctky:

— 18. II. 1915., 4 h., 35 m.

Po koupeli, černé kávě a večeři, kterou jsem tisíckrát proklel jako nesmyslnou přítěž v pohoreleckém baráku: uherském salámu, tvrdém a neztravitelném (jak jsme vždycky doma bájili), krabici olejovek a zmramorovatělé žemli, uvíznuvši náhodou kdesi v záhybech rezervního prádla.

Mluvte mi o čemsi neztravitelném a řeknu vám, že i hřebíky jsou nejztravitelnější z hmot, jsoucích k dispozici zdravým, i vetchým zubům c. k. rakouského domobrance. Nezdržujeme se podobnými malichernostmi, jako: žvýkáním, chutnáním a rozměňováním jazykem, ale polykáme důkladná sousta, aby dřív bylo hotovo: žaludek syt a my připraveni, neboť nevíme, co nejbliže příští minuta nám přinese. Kaprál přechází sálem, větrí a cpe výslužku do prostorných skladů komisních spodků. G'reitr Krejčík dřepí už spokojeně na svém pelišku, nelišíc se nikterak od našich bachratých příšer, nemluví, neslyší, nevidí, jen hryže, oči mhouří, zuby klapají, brada se leskne tučnými šťávami uzenic, řízků bachořice, salámů, olejovek a jiných reminiscencí nenávratného domova.

Vskutku: nevíme, co nejbliže příští minuta nám

přinese: volají nás, t. zv. jednoročáky, nebo lépe řečeno, Landsturm-Sanitätssoldaten mit Einj. Freiw. Abzeichen, k nástupu do chodby, odkud nás před chvílí do tělocvičného sálu nahnali. Nevývolávají jmen, ale „tägšarž“ — prvně vidíme bohorovnou tvář četaře Ullschmieda — vpadá do dveří a řiči zpěvavě:

— Alle Freiwilliger äntretééén...!

Jde nás šest, sedm... většinou semitské typy, mezi nimi náš Winternitz, já mezi nimi snad jediný z křesťanů, kterého dobrotivé nebe zachraňuje u sanity před frontou; neznáme se, radíme se, stojíme, přešlapujeme a mlčky čekáme přede dveřmi kanceláře.

Konečně: Jeho milost šikovatel Strach: má v ruce jakési papíry, křičí na nás, kouleje očima, habt acht a staví se sám do pozoru, prsty u štitku čapky. Za ním v důstojném časovém odstupu vrchnost, daná od Boha i stářického zeměpána, lajtnant Schalleck, ona růžová, skoro ženská tvář, jako napudrovaná, s malými, ironicky úzkými rty a černým, do krátkých štětín přistřiženým kartáčkem: nos titěrný a špičatý, pichlavé, krátkozraké zorničky pod mhouravými víčky, před nimi skřípec s želvovou obroučkou.

Zdá se nám, že pokorně vzduté křivky našich nemotorných linií pohlcuje očima: mžikl vpravo, mžikl vlevo, hledí vpřed, ruce hluboko zabořeny v kapsách modrého pláště, pak dlouho pavučinný cár na stropě chodby upoutal cele jeho bdělou pozornost.

Kašlání Strachovo probouzí jej z hypnotické drimoty.

Chtěl cosi proslovit, ale vzpamatoval se; otevřel ústa, ale čelisti mu zmateně zase zaklaply,

zhluboka vzdychnul a kyne šikovatelovi s gestem poloboha:

— Sie, Feldwebel...

Adlatus pokročil o krok a ptá se zbytečně hřimavě, až tabulky v oknech zařinčely:

— Verstehen alle deutsch...?

Vi Bůh, proč odpovídáme všichni ne slovy, ale jakýmsi útrpným úsměvem, jenž jako by zřetelně maloval nesmyslnost otázky a samozřejmost odpovědi:

— Jakže...?

— Někdo z nás že by neznal...?

— Němčiny že by někdo z nás neznal...?

— Což nevyhlížíme jako rakouští vlastenci?

— Nebo židí?

— O, prosím, jaká otázka!

Odpovídáme tedy úsměvem a jiný úsměv kvituje naše patriotické přiznání tak blahovlnně, tak vyživavě, že se rdím sám nad sebou, nad svým okázalým češtvím, že se zalýkám v pocitu nepopsatelné hořkosti nad onou samozřejmostí armádní řeči a příslušnosti k nedělitelnému celku, který pyšně zoveme nestvůrným slepencem: konečně... i kdybych pověděl, že neznám... kdo mi uvěří? Cpou do nás řeč samospasitelnou již na obecné škole, cpou v realkách a gymnasiích, cpou do nás, že bez němčiny ani ke hranicím svatováclavského království kale nedojdeš: jak tedy...?

Bůh zaplať: rozumíme.

Přednáška Strachova jen se koulí a syje kostrbatými výrazy: alle Landsturmsanitätssoldaten mit Einj. Freiw. Abzeichen atd., atd., všecko němčinou, mají právo, laut K. M. Erl. Abt..., Nro:... de dto..., pokud bydlejí v pražském policejním

obvodu, po dobu výcviku spát a stravovat se doma, doma, u svých rodičů, žen a dětí... —

Bože milostivý!

Spát doma!

Čtyři dny, čtyři dlouhé večery a čtyři nekonečně delší noci postrádáme domova... a hle, jak nám zachutnal, hle, jak radostná vzpomínka na jeho zdánlivě sevšednělé půvaby zlatí nám dnes každickou chvíli oddychu!

Co touhy je v prosté představě bílého lože občanské rodiny, co prudké žádosti ve snu pravděpodobnosti, že se několik týdnů vždy večer vrátíme ke všemu, na čem jsme zhřešili v nepochopitelné vlažnosti a lhostejnosti!

Ne štěstí, ale bída učí chutnat život.

Není moudrých, kteří nezbystrčili chybami.

Není spokojenosti z nepatrného přidělu Osudu, kde utrpení a sebeodříkání nezafukalo v pravý čas, aby vás vyvedlo z bran chimerických doufání a pošetilé víry v neobyčejnost své truchlé jsoucnosti:

Pro tebe, člověče, nezastaví se světy na své věčné dráze, aniž Bůh posype svou hlavu popelem pro červa, kterého dravec uchvátil!

— — —

Ostrovid Strach pouli náhle oči překvapením, počítá horlivě nás dobrovolníky, počítá půlarchy s našimi popisy a životními podrobnostmi:

— Sechs!, — praví, sečítaje listiny.

— Eins, zwei, drei... sieben!, — mručí nervle, cvakaje opatky, jak od muže k muži před řadou vždy o krok postoupil, — sechs Presen-tierlisten, sieben Mann angetreten!

Tvář mu divoce vzplanula, ale brzdi v přítomnosti poručíkově a ptá se suptivě:

— Alle Freiwilliger? Alle als Freiwilliger eingetragen?

— Vorlesen!, — nařizuje suše vrchnost, hledící nějak netrpělivě vpravo do chodby, kde s patra, po dvakrát lomeném schodišti, sestupuje s lomozem a rupotem cvočkatých bagančat dlouhá řada mužů v komisních, bachratých pláštích, s čapkami na hlavách koketně posazenými, všichni opásáni řemeny na tři prsty zšíři a na nich, po levém boku, těžké sanitní fašeráky: chtělo by se jim asi do chodby před kanceláři, všichni tam prvním krokem zahýbají, ale šarže je hrne zpět a znovu po schodech někam dolů, ke dvorku: skříply dveře a pichlavý večerní chlad rázem veběhl až za roh k poručíkovi a k nám:

— G'schwind, vorlesen!

Strach čte: šest listin, šest jmen, německých a židovských, šest jásavých, sebevědomých výkřiků, jako by slovo z děla vystřelil:

— Hier!

Skončili... a mne, Celerina, jako by tu nebylo. Stojím a čekám. Feldwebel mne sice velmi slibně přeměřil žádostivým pohledem, ale od onoho číperného mžiknutí mne úmyslně nevidí, neslyší mého úzkostného pokašlávání, nedbá mé trýzně, neboť se zimničně chvějí obavou o svůj nocleh pod střechou domova, přítulně teplého láskou mé ženy, domova, oslnivě rozjasněného rozkošnými úsměvy a žvatláním zlatovlasého zázraku, dítěte, mé holčičky, na kterou po čtyři proklaté noci mám patřit jen ve snu, či vidinách dychtivého vzpomínání?

Strach teď hovoří — ke mně vyzývavě nevší-

mavý — se šesti Peršany (jak je obezřetně nazýváme, abychom neurazili mstivých božstev privilegiované račy hlavních podněcovatelů války, jejich kořistníků a vyssavačů), mluví k nim s povýšeností parvenu, snažícího se všemožně znemožnit vám názornými příklady své pravomoci jakoukoli reminiscenci, že jeho drsná, hrubá ruka, oblečená dnes v bílé rukavici, chňapala, před nedávnem po hmyzem znečištěném límci opilců, tuláků, prodejných děvek, jejich pasáků a jim podobných ničemných zlotřilců: — Noch heute kriegten sie Legitimationen, die sie berechtigen... kurz und gut, po rapportu domů, k mamince, doma spát, i večer jist, kdyby se jim v kasárnách do komisního kafe nechtělo, od pěti večer do sedmé zrána... od pěti do dvanácti je sedm, od půlnoci do sedmi 'eště jednou sedm, dohromady čtrnáct hodin dienstfrei, dvě v poledne, šestnáct, osm ve službě, jako obyčejnému mančaftu, chomout svízelný a obtížný, jestliže jdou, aby věděli, co je freiwillig, do té světové míchanice dobrovolně, s láskou, nadšením a nekonečnou oddaností k Jeho Apoštolskému Veličenstvu, staříckému císaři a králi Františku Josefovi prvnímu, který nižádné bolesti lidské, žádného utrpení slzavého nebyl ušetřen, na, also, aby dělali víc, než jim káže služba a Dienstreglamá, mehr, noch mehr, treu und bieder... Mehr als freiwillig, das ist eben wortwörtlich ein Freiwilliger... Na, also! Da haben sie legitimationen: Abeles...

— Hier!

— Goldschmied...

— Hier!

.....

— Winternitz...

— Hier!

O Martinu Celerinovi ani památky.

Jako by mne tu ani nebylo; pro šikovatele, i poručíka; zalykám se, snaže se jazykem, snad prvně v životě službu vypovídajícím, co nejspěšněji z hrdla vypravit, když já ne, kdo že už by měl tedy právo na prýmky jednoročácké... středoškolská maturita s výborným prospěchem, od shora dolů samá eminenc, pět roků řádný posluhač na vysoké škole, u všech třech pravidelných odvodů v míru s právem jednoročáka, na svolávací listině k mimořádnému odvodu v prosinci 1914, na legitimaci k pohořelecké presentýrce vsude jen der landsturmpflichtige mit Ein. Freiw. Abzeichen... u presenční komisse mi nadporučík Laštovka naprosto určitě jednoročácké místo u sanity přislíbil... mé právo z tolika důkazů vidí přece i slepý... to se písař na Pohořelci jistě omýlil, když mne z presenční listiny do sanitních lejster zaznamenával... Snažně prosím, aby pan poručík... a pan feldwebel... kdyby ráčili...

Bohorovný Schalleck měří mne studeným, nevlidným pohledem; tmí se, zdůli, otevřenými dveřmi školní zahrádky, či dvorku číší až k nám pronikavý chlad a vítr zadul kol rohů chodby tak útočným rozběhem, že plamen plynový s raménka nad našimi hlavami jen chrčí, jako by se mu dechu nedostávalo; v jeho třesavém světle zdá se mi, že poručíkova tvář křiví se posměšně nejpitvornějšími grimassami, nepoměrně vysoká čapka nad hlavou jako by mu rozpustile tančila; slyším hlas, mrzutý a nevlidný, řkoucí neochotně:

— Sie, Feldwebel... zuerst Befehl... dann... lassen sie sich die Redereien nochmals vortragen... fragen sie den Kerl...

Jako blesk s modré oblohy přichází mi náhle spasně vnuknutí, že čirou náhodou... ani nevím, kdy, proč a kde, u kterého úřadu bylo mi se jím vykázat... mám v náprsní tobolce svůj immatrikulační list vysoké školy technické: ach, nuže, sem s ním, toť přece dokument, o kterém nelze pochybovat...

— Račte, prosím... bez maturitního vysvědčení nemohl bych být přijat za řádného posluchače, nemohl bych být immatrikulován, račte uvážit...

Pokrčení rameny a suchý, řezavý svist rozsudku:

— Přinesou maturitní cajgniss...

— Ale vždyť bez maturity nebyli by mne...

Odstrčil mne prudce levicí a urputně vykřikl:

— Abtretéén!

Jde chodbou vpravo a zahýbá dolů, ke dvorku: z tělocvičny kaprál Šubrt vyhání právě poslední moje spolunocleháře, v pláštích, kabátech, krátkých kožíšcích, jak odpůldne je v civilní výstroji s Pohořelce přihnalí, hučí, aby pospíšili, každého, jak ze dveří sálu vykročil, postrkuje, jako by je odpočítával, rukou, naditou v bílé rukavici: cítí na zádech přísné oko poručíkovo a tu žádný chvat není mu dosti hbitým pospěchem, nejbujnější skok poslušných nohou je mu v úředním vnímání rychlosti nejlínějším plazením sestárlého hlemýžďe; a zas všichni, jak z tělocvičny vyskočili, rovnou ke dvorku dolů, kam jim ukazuje tvrdě vztažený prst Šubrtovy levice... kaprál za nimi poslední, komisně ztrnulý v přítomnosti představeného, nadut pocity kožené obřadnosti jak rousný holub na špici vyšehradských bání; dvanať nohou šesti Peršanů sune se mimo mne, aby se připojily k průvodu, Strach s nimi; slyším,

jak se ptá kteréhosi z nich, šeptavě, abych neslyšel, ale jeho šepot burácí tak hřímavě, jako by rytmistr škadroně husarů velel k útoku:

— Was für eine Bildung haben sie eigentlich?

Načež odpověď:

— Intelligenzprüfung...

— ...Herr Feldwebel!, — dodává Strach důrazně.

— Herr Feldwebel!, — zní ochotně poníženou ozvěnou.

— Und sie...?

— Auch, so, Herr Feldwebel!

— Und sie... sie... sie.

— Auch so, Herr Feldwebel!

— 'S scheint mir, ich hab' a'mal mit ihnen schon was zu tun gehabt... Zivilberuf...?

— Grosshändler... aus Prag, Herr Feldwebel... und wenn sie einmal...

— Ruhe!, — praví Strach s mžiknutím postačitelně srozumitelným, aby i nechápavý pochopil; pak, přiblíživ se mi, kyne pravici za odcházejícími Peršany a pobízí mne citelným žduchnutím:

— Vorwärts! Marš!

Dnes doma, u ženy a dítěte, jistě spát nebudu!

VI.

Dvorek, neveliký, kol dokola zdi obstavený; ve zdi dvířka, jimiž nás vedou na druhý dvůr, větší, daleko rozsáhlejší, kdesi vzadu tyčkovým plotem do ulice ohražený: cos takového... určitě oplotní nerozeznávám, neboť se valem tmí, jen baráky před sebou, po stranách, i vzadu zřejmě poznáváš, v nich okna, ve kterých už světla na temné ploše zdi co chvíli vyskakují. Půda po dvoře je sněhem a deštěm uplynulých dnů blátnivě rozměklá, tisíce komisních bot a cvočků rozdupaná; tu tam teplému dechu větru vzdoruje omrazek, jako veliký krystal stříbra ledabyly pohozený, v šlápotách s dubkami jako po neštovicích třpytí se kalužinky, ve středu prostranství rozprostřela se louže jak rožmberský rybník, vítr ji čeří a vlnky, jak hejna ptáků o podzimním tahu, na ní podél přebíhají. Po nebi, s poledne sluncem radostně ozářeném, honí se teď chmury, dojísta jako hory vysoké, po střeších baráků, takřka nad našimi hlavami, převalují se chuchvaly par, z nichž cáká, dští mokrotou, uštíkují těžké krůpěje únorových plískanic. Pod letícími spoustami to zběsile duje, fičí, sténá a nařká, proud vzduchu zdá se ti vlahý jako dech jara, ale po chvíli ti roztrásá tělo až do kosti. Když oči šeru přivykly, zříš vzadu, přes rybník, čeřený větrem, spořádané, pečlivě vyrovnané řady starých vojáků, vytrvale mlčících, jejichž tváří v hustém přítmí ani nerozeznáváš: očekávají trpělivě každovečerní „rozkaz“, či „befél“, jak ani jinak

na vojně neuslyšíš. Po levé straně dvorku tři, čtyři řady branců, odpoledne s Pohorelce přiběhlých, šest Peršanů se k nim připojilo, i já, poslední, stojím na pravém křídle: když prve „jednoročáky“ na chodbu svolávali, vyšel jsem bez krátkého, důkladně teplého zimáku, jak mne na cestu z domova starostlivě vypravili... a teď mnou zima lomcuje, že mi jen jen zuby cvrnkají; je pozdě se vracet na sál — Strach stojí ve dveřích dvorku a hlídá, nikoho nepustí, jeho baziliščí oči prohlédají snad i tmou a pozorují každý pohyb, každou vrásku nevole, každé podezřelé vzdychnutí. Voják s rozžatou lucernou mu stojí po boku.

Čekáme... a čekáme. Dlouho a marně.

G'freiter Krejčík, čiperný chlapík, zdravý, statný, hezký, ruměnné venkovské tváře, dojísta vděčně vzpomíná štědrého nadělení, jakého se mu od nás na sále dostalo: je sdílný a hovorný, ale tak, aby šikovatel za ním u dveří neslyšel: je k němu zády, k nám obličejem obrácen a mluví polohlas, stojí zdánlivě v přísně úředním, tvrdě ustrnulém postoji: už jeho výrazných rysů ani nerozeznáváme, tak se náhle přišelilo, ale což na tom: rty a jazyk jen se mu hbitým ševelem kmitají a jeho krůpěje povzbuzení a útěchy letí od pravého „fliglu“ do levého kouta jak elektrická jiskra po drátě:

Strach, to že je zloduch vyšehradské jedenáctky, ale houby, jaký strach ze Stracha, pro nic za nic taky že nám krk nezakrouti, dnes befél... to že je zbrklý jeho nápad, abychom vojenské reguli hned od prvních dnů, jářku, zvykali, jindy, v zimních měsících, za nepohody a plískanic, kdy se tmí už o čtvrté, to že je befél v cimře, nebo

po chodbách, pak aus, pak aus... Dnes, no, dnes, prvněkrát, čert ví, co se mu v mozkovici zmánilo, aby vám, brkoslavům, vojnu jak řemen ukázal... No, jak tedy: befahl na dvoře, ve tmě, zimě a plískanici... Aby ho Bůh Otec nebeský za takový nesmysl trestem nějakým pozdraviti ráčil! Schallek je slaboch, krufas tvrdý, neúprosný, ale nesamostatný, dá se od šarži umluvit, na niti jej přivedou, kam se jim zlíbí, kam se jim zachtělo: no, dnes, jaký Unsinn, jaká magořina, hnát manšaft večer do deště a do bláta... no, dnes 'dyk' už ten truc, ty roupy nějak přechkáme, ať by si z fouňovského kopyta dneska vyhodil... no, dnes, to že by snad ti z brkoslavů zelených přes všechny křiky byli po chodbách zvědavě trajdali a befahl rušili... už zítra bude hej, ráno prohlídka v Garnisonsspítale, doktor hodný, Žid, ale dá se s ním rozumně pohovořit...

Čekáme... a čekáme.

Ach, konečně...!

Schallek... vynořil se náhle z černé prohlubně dveřního otvoru, něco mluví se Strachem, milostivý pokyn, prst, ukazovák, líně se nese vzhůru ke štítku čapky; obrací se, bohorovná vrchnost k odchodu, ale zas váhavě se vrací, rty se mu kmitají a zadutí vichru nese k nám některá slova rozhovoru:

— Ist schon zu spät... um viertel sechse sollte ich schon... eile... na, also, Strach..., rasch mit dem Pimperltheater...

— To bude Strach čist befél, — šeptá Krejčík, nějak nervosně se přikrčiv, — jegrle, to si počkáme, o, jegrle, to si tedy počkáme!

— Und keine vopičky... 's ist kalt... spät...,

lassen sie die Mannschaft... morgen... ist auch ein Tag...

— Sé'us!

Opatky služebně zacvakly.

Tmu na dvorku lze už řezat i tupou kudlou.

— Habt' acht!

— Habt' acht! — opakují šarže před frontami starých vojáků i zelených brkoslavů.

Tagesbefehl Nro:... vom...

Hlas čtoucího jako by roráte předzpěvoval: tu vysoko, tam nízko, kde třeba dechu nalapat v nekonečných periodách úřední tasemnice, kde čárka, kde tečka. Interpunkci rozpoznáš, zřetelného slova nikoli.

Spitalskommando-Befehl Nro:... vom...

A zas: jakési dychavičné suptění, kaskáda slov, v nepřetržitý proud nesrozumitelných zvuků zmateně splývajících...

Mraky se nám honí nad hlavami, tma houstne, vítr duje a mokrá zima zakřehá nám až do kostí.

— A' Schweinskerl!, — hučí kdosi v zástupu.

— Verflucht!, — přisvědčuje druhý šeptavě: zdá se mi, že je to jeden z Peršanů, podělených legitimacemi, jeden z Peršanů, majících na spěch, aby se položil po dobré večeři v teplém pelíšku své maminky.

— Halb sechs!

Vichr duje, fičí, zář vojákovy svítilny u Strachovy knihy ukazuje nám zřetelně, jak hladina louže před námi čerí se podél běžícím vlnobitím.

Vlahý dech jara, předčasně narozeného, změnil se náhle v urputné dýchnutí sverepého krutovládce, jehož insigniemi jsou sníh a ledové květy.

V šlápotách pod botou to praští a skřípavě naříká.

Zpod oblak, ve tmě už neviditelných, těžce nabobtnalých, šplíchlo to do mlčelivého zástupu první, mokřivou vložkou. První, druhá, třetí... pak sto, tisíc... a už se jich sype z nebeské zásobárny, jako bys někde nad hvězdami nestvůrně velikou peřinu zlomyslně nad našimi hlavami rozpáral.

— Verflucht' Rindsvieh'!, — huhlá mi kdosi po boku... a zdá se mi, že je to zas jeden z šesti Persanů, oprávněných, aby se ještě dnes vyspali u své maminky, — verflucht' Rindsvieh', dieser Feldwebel!

— Ruhe! — načepýřil se G'freiter Krejčík, aby dopověděl durdivě, polohlas, jako by hrnec vroucí vody nad plamenem broukavě zakloktal:

— Chceš vojnu? Bon. Můžeš ji mít, 'esli se ti chce. Pitomče! Chce se ti? No... máš ji mít. G'freitr je taky šarže. Jen se mi ukaž, abych tě viděl, abych na tvůj foxteriér, jářku, nezapomněl.

Strach mluví, slova se sypou, sněhové vločky kladou se nepřetržitě na trpělivé řady starých sanitáků... i na nespořádaný houf nových rekrutů, nedočkavých, neklidných a odbojných, kterým tuhá vojenská disciplína je dosud věcí neznámou. Mar-ně G'freiter Krejčík brumlá jim na výstrahu prokřehlými rty, že už za chvíli, už za chvíli... aby se neplašili, aby stáli, aby mlčeli, všechno že má svůj konec, i večerní befél rakouského vojáka: nic naplat, marně hrozí a slibuje, jak nespokojencům tvrdě šlápne na přazky, jak jim bude hrát, jak zatápět... neštěstí už je tu a nelze mu zabránit: kdosi z branců, Strachovi nejbliž stojících, škrtnuv neprozřetelně zápalkou, dívá se na hodinky a praví mrzutě:

— Drei Viertel!

— Na, — poznamenává jiný z Persanů Krejčí-

kovy tlupy, nesnaže se nikterak, aby hlas obezřetně přitlumil, — fast eine ganze Stunde hat er uns trotz dem Befehle gestohlen!

Strach ani okem nemžikl, jako by neviděl, ani neslyšel: sklapnul knihu, už nedočetl, načaté slovo nedopověděl: nabral dechu, z hluboka, z plna plic, vypjal prsa, odkašlal a už spustil, jestliže někdo myslí, že je vojna legrace, to že mu teda ukáže, jestliže někdo myslí, že je čas pro vojáka, to že ho naučí počítat hodiny, a hodiny, kdyby měl kluky pod komandem, nic že by se, wirklich, nedivil, ale tu že jsou mezi nimi samí fotři starí a bradatí, kteří by měli vědět, co je povinnost, subordinace, co je válka: jářku: válka!

Zas vyzývavě odkašlal, zas nabral dechu, tváře nadmul a zas jako s kathedry do tmy tmoucí přednášel, že jim, aby horká krev jim trochu vychladla, poví drobátko... co a jak to chodí na frontách, tady že je jim nepříjemno postát k be-felu, trochu sněhu aby na ně nespadlo... a jak snad zrovna v tuhle chvíli udatní jejich kamarádi vyhánějí rousy a zpupnou pýchu palicátým Rusům, Francouzům a dole Srbákům; jestli infanteráci v štelunku na Seretu a Prutu jsou tak ve sněhu zapadlí, že třeba celý měsíc nikdo z nich ani nebe nevidí, to by tak hrálo, aby rekrut v Praze u plných hrnců nesměl hodinku v blátě prostát a proslapat...

— A! na hodiny budeš koukat, ááá, hodiny budeš prohlížet, čas pro šarži odměřovat! No... to si teda počkáme! To počkáme! Já aspoň... mám času vagon. A abyste věděli, co je vojna, že jeden táhne za všechny a všichni za jednoho: že ale i starí vojáci, kteří za nic nemohou, a kteří by také rádi po službě na ulici, na špacír,

na promenádu vypadli! Když chcete vojnu, játku, bon, tak tedy vojnu jako řemen!

— Habt acht!

Mluví a mluví, žvaní a jeho blábolení, zdá se, snad ani konce nebude.

Padá sníh s deštěm, krutý vítr fičí a hvízdá, od blátivé půdy zima leze až do kolen a prodirá se bezpečně i nejsilnějšími kabáty a kožichy; není snad v Rakousku ani mocnosti a síly, která by této svěřeposti žoldácké se postavila v stěh, neboť nadřízený nesmí v zájmu disciplíny před mužstvem rušit rozkazy podřízených, ať jsou sebe nesmyslnější, nesmí korigovat jejich do očí bijících hloupostí, byť svévoli jedince zaplatilo zdravím sto mužů, které císař pán tak pracně vyškrukuje ze všech koutů a skrýší krvácející monarchie, již bezbožní vrazi důkladně žilou pustili! Kdosi kýchnul. Jiný zakašlal: ze tmy, z černého, hutného prostoru... a nesmělý zvuk, úzkostně tlumený, ale přece nezadržitelný v marném zápasu vůle proti vzpírající se tělesnosti letí vzhůru k policajtské hlavě pána velkomožného, Zdravá lidská hlava má dvě uši, kde je sídlo sluchu. Feldwebel Strach, zdá se, má bystré uši ne dvě, ale sto, snad tisíc, neboť slyší určitě i sotva postřehnutelné špitnutí, rychlejší dech, skřípnutí zubů, ví dobře, kde kterým směrem prokřehlá noha v blátě bezradně si přešlápla; zář vojákovy lucerny ožlutila mu tvář kmitavými reflexy a jeho buldočí rysy v ostrém rozhranění světél a stínů připadají mi jako ze dřeva řezaná figura kata na divadle Matěje Kopeckého: stejně zvlčlá hrubost linií, jako při čadivém blikání gazolinové pochodně kdesi na vesnické návsi, stejně tvrdý, nepříjemně skřípavý hlas, jaký mi v paměti utkvěl

z představení kočovných principálů v dobách mé časné mladosti.

Zlomyslného úšklebku feldweblovské fysiognomie onoho večera snad ani nelze pozapomenout, pokud živ budu; pošklebku z pýchy náhlých povýšenců, pošklebku, vyvěrajícího z nelidské rozkoše nad utrpením a ponížením obětí, vydaných na pospas jeho policajtské všemohoucnosti: o čtvrt na sedmou nás propouští, stojí u vrátek a střelí po nás barbarskýma očima jako sup, hledí samolibě, jak tiše, plaše a poníženě prosmykujeme se co by stíny a přízraky druh za druhem černým otvorem ve zdi, přehražující školní dvorek od letního cvičiště vyšehradského Sokola (jak nás mezi „befélem“ svobodník Krejčík informoval), kde jsme promařili pět čtvrtí hodiny: propouští nejprve staré sanifáky, pak nás, nedočkavou tlupu rekrutů... kráčíme důstojně, pokud jeho zrak nás postihuje, na schodech vzhůru ke kancelářské chodbě už trochu přidáváme do kroku, v koridoru letíme, se schodiště k ulici řítíme se střemhlav, sraz vaz, nebo zlom nohu, všechno jedno...

Tři hodiny na svobodě! Hajdy na sál pro zimník a ven, ven!

Lidunka čeká. Přeslapuje na protějším chodníku, jistě ji, torpostn za hrst cigaret ochotně ujistil, že po páté vyběhneme, vidím ji, než mne spatřila, jak tapká nervosně, jak cupká s nohy na nohu, na posněžené plošince, packy má hluboko zaryty v rukávníku, límec u kabátu až ke bradě vyhrnutý, ramena k tělu zimomřivě vtažena, nosík červený, větrem ošlehaný... a všecka je bílá, vločkami zavátá, jako sněhulák.

Durdi se, že nejdu, co, proč, zlobí se a oči jí svítí a jiskří, vleče mne k viaduktu a hned za

roh ke stanici električky, tři, čtyři dny měla s povídáním pust a teď by ráda za tepla se vším ven, co se jí u srdce a na jazyku nastrádalo: ach, nejdřív... co nejdřív... tolik toho věděla, tolik důležitých a neodkladných věcí... nuže, dobrá... dnes nám v pochodu nestačila, chtěla, že nás tramvaji předjede, ale jako z učarování, jak byly všechny nabitý... My už byli dávno uvnitř, ve škole, když přišla... a tu jí řekli, že v pět... He, v pět! Skoro půl sedmé.

— Kdybych já, drahoušku, směl rozhodovat...!

— Od tří do pěti, dvě hodiny: letím domů, aby večeri připravili, co ty rád, holčinka čeká, otec už se dočkat nemůže, má nějaké tajné zprávy, to víš, jak strašlivě se těší, aby je někomu na talíř vyklopil... Cizímu, koho nezná, nesmí a nemůže: Kriste Pane, tebe někam odvezou a otce aby nám ke všemu také pro nějaké slovo přiskřípli...!

Nabrala dechu a řekla s rozhořčením pohněvaného mravokárce:

— O ženských povídáte, že z nich žádná ani jednoho slova neutají, ale vy mužští... vy jste klepny a drbny, že vám hned tak na celém světě není rovno!

Co prý strachu s otcem zakusí, aby se někde nepodřekl... a to prý nejen on, ale všichni ti staří páni jsou jako diví, jako posedlí, kde jaký nesmyslný tlach jim přijde na mušku, hned jej rozmazávají, tam že jsme byli bití, tady že jsme byli bití, každý z těch mudrlantů mapu u sebe nosí jako plachtu na vůz velikou, ba, snad ještě větší; každý den z rána, jen snad slunce vyjde, hned jich je v besední čítárně plno a plno, jako vos nad kapkou medu, mapy mají na stolech a

špendlíky s praporky všelijakými do nich zabodávají, no, měl bys je slyšet, jenerály, jak mudrují, měl bys je slyšet, proroky, jak hádají, kdy už to praskne, kdy Němci budou hotovi, kdy Rusové přece snad přijdou na to svatováclavské posvícení, na švestkové knedlíky, na martinské husy, na slavné české koláče...

Po elektrice ani vidu, ani slechu; cupitá se mnou k Bartoloměji, k příští stanici, kde se snad vozu konečně dočkáme... a švitoří neúnavně, s rozšafností zkušené matrony, vždy bdělé a na stráži stojící proti všem zákeřným obrátům a možností nevyzpytatelného osudu:

— Pořád to říkám, že celou tu Měšťanskou Besedu jednou zavrou i se starým Ruttnerem, otce nejdřív, po něm ty ostatní... a kdyby ne, byl by to zázrak... Špiclů je všude plno, po každém slově pasou, u kupců, u řezníka, na trhu, no, všady, všady... U Dřevy včera jakýsi vtipálek vleze do krámu, lidí plno... a on, aby mu nakrájeli armádní specialitu, rakouský salám a kde co všechno... Rakouský salám? To že neznají: to víš, smích a smích, když jim povídá, jak že neznají, nářez, aby věděli, to že je armádní specialita... No, ani snad nedopověděl a už ho měli, špicl stál za ním, policajt zrovna před krámem se prošlapoval... Tak, pro vtip a jak dlouho si posedí, jazyk neprozřetelný, jakou službu českému národu několika slovy prokázal...?

— Ach, ach! — vydychla starostlivě, — v pár dnech, kdys' nebyl doma, aby se bál člověk zrovna něco před lidmi povědět, aby slova na zlatých vážkách skoro odvažoval: odpoutanina... víš, co je odpoutanina? Říkají tak míchanému salámu; výraz, pro který za velezrádu zavírají. Otec..

modlím se stokrát denně, ať nebožka matinka bdi nad ním jako duch strážný a milostivý... pase po takových novinách a Bůh ví, kde komu je zase nosí hned za tepla: o, toho jistě zavrou, kdyby nikoho, otce jistojistě...

— Ale co pak, ani se mi nechce pomyslet, jak se bojím...

— Budeš doma spát? — vyhrkla náhle s dychtivým pospěchem a nevyčkávajíc ani Celerinovy odpovědi, dokládala přesvědčivě:

— Ptala jsem se Jiřiny, Klemense a Vavříňka: nu, všichni říkají, že jednoroční dobrovolníci mají právo doma spát a jist, za menáž v kasárnách že se jim vyplácí relutum... Máš přece jednoroční právo?

— Mám, ale...

— Ale?

— Spát doma nebudu: snad zítra, ale dnes...

— A! Nebudeš!

Marně vykládám, že při presentýrce jakýmsi osudným nedopatřením písař, zcela obyčejný písař a přece, jak zřejmo, činitel všemohoucí, nezanesl mne do listiny jednoročních dobrovolníků, marně vykládám, že poručík Schalleck — aby mu Bůh otec nebeský do hlavy krom černožluté moudrosti světlo civilního vtipu nalítí ráčil — neuznal imatrikulačního dokumentu, žádaje průkazů podle reglamá; marně se zaklínám, že ne mou vinou, přísahám, že ne mým přičiněním, že jistě zítra, když ne dnes... určitě zítra a pak po šest neděl výcviku u setniny: zdá se, že má žena mých omluv, mých důkazů neslyší, nebo nechce slyšet: je všecka pobouřena, je na výsost vzrušena nemožností samozřejmosti, kterou si v určité představě v toužící mysli vykreslila; zdá se, že ne-

chápe oné vyšší moci, svévolně převracející všecken lidský řád a pořádek, beroucí muže mladým, žádostivým a nedočkavým novomanželkám; vyšší moci, nezodpovědné zvůle, vraždící lhostejně a bez výčitek svědomí statisíce otců rodin, matkám synů, sestrám bratří a nevěstám sladkých milenců, zatím kdy její spravedlnost číhá na vhodný okamžik, aby vás krutě trestala za švihnutí bičem, které vzpurnému koni na hřbet uštědříte; zdá se, že nechápe sverepé absurdity, nutící nás jménem Kristovy lásky a poslušnosti k oddanosti k říši, která nám nikdy nebyla ani pomyslným domovem, k věrnosti k nenáviděnému císaři, jenž nikdy k nám nepromluvil jinak, než slovy zbohatlické pýchy a dědičného opovržení; zlomyslnosti, poroučející svým žoldákům, aby se modlili, zpovídali z malicherných hříchů, jimiž sedmkrát za den hřeší i spravedlivý, ničemnost, nařizující, aby pokorně přijímali tělo Páně, zatím kdy vesnice nepřítel jim dává v plen, aby tu po chuti loupili, prznili a zabíjeli... Zdá se, že má žena pro svoji osobu a pro své drahé nechápe celé obsažnosti pojmu válka: vše, co u jiných přijímá s naprostým klidem jako přirozený důsledek „té velké věci“, která určitě přetvoří mapu Evropy, boříc trůny, aby na jejich troskách stavěla nové a tak dala možnost nových rvaček a zápasů věčně neklidnému lidstvu, aby znovu prokázala, že bojovat — je žít, či naopak... Rozumím jí dnes a odpouštím. Ach, věřte, dnes teprve rozumím, že chápat lidský bol a utrpení a bídu znamená proběhnout sám tvrdou školou zármutku, chudoby a bolesti, nemá-li náš soucit býti cynickou posou milionáře, podávajícího desetihalěr almužny žebráčkovi žizní zmírajícímu, jehož by krůpěj vody

před smrtí spasil: dokud jsem spal v měkké peřině, psal jsem sice povídky o ubožácích, ležících na holé zemi, nebo na pryčnách, ale nevěděl jsem, jak dovede hřbet zabolet po zdravém spánku upracovaného proletáře, nemajícího, kde by hlavy složil, krom na prsou matky země. Dnes vím, neboť jsem ležel na dlažkách, na holé zemi, i na komisi „štrúzoku“. Dokud můj domov byl mi občansky nedotknutelným vlastnictvím, psal jsem o ní povídky, ale nikdy jsem nemohl pochopit oné zoufalé, sebevražedné, nevyličitelné nostalgické touhy k domovu: dnes má píseň, zpívající intimní sloky lásky, o ženě a dětech, které miluji, je mi radostným výkřikem polianského zbožňování neznámé bytosti, která mi dává víc, než mohu absolutně vstřebat všema svými smysly; dnes má píseň je svěží rosou poznání.

Vidět umírat člověka, který zemře rád... i onoho, který nechce z tohoto slzavého údolí, znamená přiblížit se Smrti na dosah poznání.

Každá z mých tragických povídek před „tou velkou věcí“ končila smrtí: o, smrt... jak efektní závěr novelly, jaký deus ex machina, proti kterému není námitky, neboť krom smrti není větší pravděpodobnosti:

Člověk, toť souhrn a maximum pošetilosti a zbrkllosti: nad každým problémem bude uvažovat, problém smrti rozřeší střemhlav.

Prvnímu stačí sklenice vína.

Druhému tři, snad čtyři. Třetímu deset.

Jsou i jiní, kteří se spokojují skvrnou na vymydlené cti, sentimentalitou a zbabělostí.

Odmítají pít ze zdravé číše hořkosti, aby špatnost, či neštěstí jaře ztrávili... ale pijí radostně z tůně mrtvolné hniloby.

De gustibus non est disputandum.

Těžko je přesvědčovat, kdo rád slučí pomazánku, že je chutnější chléb s máslem; kdo rád koptve, červy prolezlé, že je zdravější panenské jablko našich sadů, liskový ořech českých strání.

Válka mnohým srdcím byla dobrodružným křtem, očistou i mravní obrodou.

Pokud ona nesmírná smršť nepočala se brouzdat lidskou krví a nesila zohavených trupů nekonečnými brázdami, rozrytými nenávistí ras, nebylo intensivního tušení smrti a odpovědnosti před soudnou stolicí Neznámého; přišel den, kdy bylo nezbytně třeba, abychom ji prolili, krev špatných a ničemých, aby byla krví fénixe, již bychom zmladili rašící haluz mladé české svobody: a my, slecheti, ji tehdy neprolili, neboť nám řekli naši proroci, že svět hledí na nás, že očekává od nás neuvěřitelné zázraky.

Dnes, kdy je třeba, abychom ji prolili o sta věder víc, je pozdě.

Nemůžeme... a... ani nesmíme.

Básníku, který chceš psát o svobodě národů, hledej dřív svoje Missolounghi a zemři v jeho zdech.

Básníku, který chceš, aby tvůj hrdina zemřel v závěrečném efektu tvého románu, přiblíž se smrti, abys poznal, jaká je podstata nekonečné obrody.

Básníku, který chceš psát o hladu a žizni, nejz a nepij, abys poznal půvab strádání a chudoby.

Kritiku mračnopozorný, který chceš posuzovat básně, buď sám básníkem z boží milosti!

Pst!

Co jsme si nadrobili, to si sněžme.

A začneme raději... novou kapitolu.

VII.

Všecka útlá podstata mé ženy vyjadřovala na-
prostou zdrženlivost a strohou obřadnost: ano...
ne... a její velké, planoucí oči zřejmě mluvily:

— Ty tedy nebudeš, ty nechceš spát doma?

Nosík, hledící na mne s bohorovné výše, zře-
telně dokládal k této nevyslovené otázce:

— Jděte si, pane, kam vám libo!

Byla velmi zlomyslná onoho pro mne přešťast-
ného i zoufalého večera, vymýšlejíc na tisíc no-
vých muk, jakých ani Mirbeau nezapsal ve svém
slavném líčení neuvěřitelného utrpení; vedouc mne,
sotva že jsme vstoupili, k ložnici, pohladila pe-
řinu a podušky malou, hebkou svojí dlaní a pra-
vila rozmrzele:

— Jaká škoda! Měli jsme o týden počkat s či-
stými povlaky, až se vám, dá Bůh, uráčí!

Zabránila mi políbit mé dítě, řkouc velmi ne-
vlídně:

— Probudíte mi ji, nevědomého andílka, co po-
tom, jestliže odejdete...? Zdá se, že na vás,
drahoušku, zapomněla: proč ji tedy připomínat,
že měla tatínka, který se nám ve čtyřech dnech
odcizil...?

Pravila: nám dosti důrazně, abych se dovtipil,
že ONA, družka mého života, i moje dítě, můj
zážrak zlatovlasý, jsou spolu naprosto solidární
a že nebude polibku smíru, jestliže se nepodrobím
a nedám-li přednost domovu před nádherným vy-
spáním na bachratém slanníku u jedenácté sa-
nity.

— Nezdá se vám, že nějak těžce dýchá?, —
vydychla neklidně, naklánějíc se nad bílou po-
stýlku, jejíž ochranné sítě byly v rozích prople-
teny růžovými stužkami a kokardou, — je tolik
nemocí mezi dětmi a náš díblík je vždy mezi
prvními... Ne, nezdá se vám, že nějak těžce
dýchá, že chrčí, ne, teplota není zvýšena?

Pozorujete, že mi vykala?

Bylo třeba velikého sebezapření, abych odolal
všem jejím lákavým pokušením, veliké bystrosti,
abych prohlédl všechny její úskoky, jimiž se
snažila přimět mne k povolnosti, úklady, kterými
snažila se mne svést, abych porušil přísahu věr-
nosti reglamá, císaři pánu a trpící naší vlasti.
Šeredně se však zmýlila, jestliže se domnívala,
že jsem voják jen tak všelijaký, kterého lapne
na dobrou večeri a vlídné usmání: stačilo, abych
si představil rozkošný úšklebek pana kaprála,
pak „zugsfíry“... a konečně feldwebela Stracha...
a byl jsem naráz neochvějný u věrném plnění vo-
jenských povinností, tvrdý jak skála, neúprosný
jak balvan žulový; slzy tekly... ale prvně nadar-
mo.

Tchán, otec, jak jsme mu říkali, už seděl za
stolem jako na trní, hned spustil, kde že jsme,
co že tak pozdě a honem, honem, už aby s
večeří bylo odbyto, už aby se mohlo povídat,
jazyk jej svrběl na patře, co prý všechno za ty
čtyři dny je nového, jestli nám na Pohořelci no-
vinu dali do rukou... a i kdyby, všechno že se
tisknout nesmí a vůbec nic, z čeho by bylo zřej-
mo, jak nám na všech stranách kanduš natírají...
Hned v pondělí, v první den nástupu, že se pro-
slechlo... a taky v odpoledníku, že byla krát-
ká zpráva... jak anglický letecký sbor napadl

německé posice u Zeebrugge, Ostende a Blankenberge, jako mrak prý se jich náhle, kde se vzali, tu se vzali, z čista jasna po nebi vyrojilo a pum že shodili, velikých, křídlatých jako ptáci, i do německého tábora za frontou, do prajzského ležení... toť se ví, noviny nic povídat nesmějí, ale po Praze je toho plno, že to byl débakl nesmírný, veliký pohlavek německé troufalosti, kron-princ v kašátkách, jak s lože při neočekávaném šturmu vyskočil, trochu namotaný po Bůh ví kolikáté oslavě nekonečných vítězství... o, jak prý to bosky silnici jako při závodech nabíral, hip, hip, jen se mu císařsko-výsostivá hlava v ramenou docela necísařsky natřepávala; sakulentští Angličani, co to je za divý pronárod, pořád o nich slyšíme, pořád nám nakukávají, kde jenom jeden jediný někde z díry hlavu vystrčí, hned ho přes ni klepneme, ani mu času nedáme, aby se luteránský otčenášek pomodlil — a tu, hle, jací jsou to komedianti pořouchlí, pořád jako by nic, a zatím... I sapra: na hlavní by zapomněl: jestli vím, že se Portugalci hýbají, už je jisto, že proti nám půjde co nevidět nový nepřítel, co...? že jich je málo? Tři sta tisíc... pane, to je masa, to je prachu a koulí, než je kanony na karbanátky rozmanžirují... a kdyby ani Portugalců nebylo, něco se hýbe v Itálii, jestliže jsem pondělníků nečetl, to že mne bude jistě zajímat, jak „Frankfurter Zeitung“ pouští hrůzu a strachy na Lachy, jak prská a bohopustě nadává, že Riccisti Garibaldi, drzý přivandrovalec, který by mohl s pokorným díkůčiněním všech deset nečistých prstů oblíznout, že ho za londýnský policejní obvod postřkem nevykázali... o, slyšte, slyšte, žádá šest milionů liber, aby mohl vyzbrojit celých třicet

tisíc italských dobrovolníků... Co...? To by byla trefa! Aby mu pámbíček nebeský jazyk pozlatil a jako našemu Johanovi z Pomuka na věky věků neporušený zachovati ráčil! To už by jich bylo pět na dva, Japonsko šest, o, jen houšť! Vždyť co nám den co den k víře předkládají, je lež, lež pod psa, protože jich jde deset na jednoho... a tam ti jdou rádi, s láskou a nadšením... a našeho vojáka aby strkal a ještě se vrátí, odkud přišel, kdy se mu první příležitost namane... Pardie samec, nikdy nevíme, na čem jsme, pořád vyhráváme, až se najednou některý z těch šriftlajtrů u generálštábu podřekne a najednou ti vyklopí, že jsme dneska dobyli, co nám vzali před čtrnácti dny... Hip, hip, hurá! Kdyby ta Itálie...! To by bylo ternó...!

A dále: ruské parníky s vojskem odpluly ze Saliny do Srbska; tři ročníky japonské armády jsou mobilisovány a v Koreji je vyhlášen stav válečný; houšť, jen houšť, čím dříve, tím lépe. A jestli vím, že řecký vyslanec se odstěhoval z Cařihradu, protože turecký policajt napohlavkoval komusi z řecké legace: to je skoro jako vypovězení války, panečku... a válka se jindy nevypovídá pro takové hlouposti, to je vidět, že je všechno už napřed připraveno, že páni hledají jen a jen čeho se chytnout, aby spustili, aby mohli tvrdit muziku ve světovém koncertu... Také že se Němci před světem omývají, jejich ztráty u Polimova že byly poměrně skrovné v poměru k dosaženým výsledkům, hrstka lidí, toť se ví, Němce neutlučeš a neumoříš ani jedem, aniž palicí, co zahraniční tisk dobrodružně vybájl, kolik set tisíc že tam Germánů pohynulo, všechno je lež, drzá a nestoudná jako všechno, co neuznává nedotknutelné

povýšenosti německé; drahoušku, není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu; že jim tam skopčatým prajzákům hlavinky rozkošně asi nakřesali! To bylo bouli, to bylo asi masa, to měli psi, vrány a mouchy v Haliči zase posvícení! Skoro by člověk řekl, že každá úřední zpráva o rakouském vítězství znamená novou českou radost a naději: čteš-li: my jsme vyhráli, toť jakobys rozluštil šifrovanou depeši: natřeli nám sako pořádně! Vzali jsme do zajetí dva tisíce nepřátel! Tak! Vzali! Ale našich přeběhlo čtyřicet tisíc dobrovolně. Dobrovolně. Ne, docela se nebojím, jak tahle míchanice dopadne. To vidí i slepý. Ale do radosti a naděje co den ukápne také špetka hořkosti, no, jen si přečti úterní noviny, kolik metálů udatným Čecháčkům rozdali za statečnost před nepřítelem, kolik vyznamenání, kolik Jaurisů, kolik hnusných šplhavců samo se hlásí o pozornost čtenářstva, že za plechovou tretu... Hanba číst, hanba pomyslit, že je česká matka odkojila, že dýchali vzduch českých lesů, že jedli chléb české země, hanba, hanba...

— Setník Josef Polívka — řekl jsem, vzpomínaje jak dnes v podvečer starý domobranec na chodbě vyšehradské školy skoro stejnou písní mi do ucha teskně zabroukal, — syn zemřelého hostinského v Mladé Boleslavi, obdržel vyznamenání „signum laudis“ na válečné stuze... Obdržel v roce 1912 záslužný kříž, v roce 1913...

— Ty ho znáš?

— Vyznamenaný důstojník prodělal 17 bitev v Srbsku a Karpatech, z nichž vyvázal bez poranění, onemocněl však cholerou, ze které se nyní pozdravuje v nemocnici v Pešti.

— Potvora!, — syknul otec durdivě.

— Už mi dnes kdosi referoval... a ze své moudrosti ochotně dopověděl, jaká škoda, jestliže otec Polívkův měl ve chlívě výstavní kus nějaký, že nedal vytisknout, kolik metálů a křížů i ten dobyteček jeho jiným volkům zrovna od úst odtrhnul...

— Stakra! To zítra povím... to povím...

— Tys' chytrák!, — brouká má žena nervosně, — celou cestu ti vykládám, po lopatě, vykládám, jak se bojím, aby se otec někde nepodřekl... a ty zrovna jako bys číhal, kdy se ti nestřežená chvilka namane, abys jej do loužičky přistrčil...

Otec jen rukou mávne, jako by mouchu odháněl, nedbá a teď teprve zaníceně vykládá, jak, dá Pánbůh brzy, po šťastném konci vojny budeme všem těm udatným rekům českým z veřejného života hranou odzvánět, z úřadů, z armády, ze společnosti, že s nimi zatočíme zkrátka, slušný člověk že s nimi slova nebude smět promluvit, jako bylo tenkrát s policajty o listopadových bouřích... Bon, bon, člověka že je těžko prohlédnout a tu oni sami nám do rukou seznam prašivých ovčí dávají... boni, ať víme, až jednou budeme svůj vlastní státeček pro sebe a své děti zakládat, jaký má kdo srdce rub, jaký líc, kdo je Čech poctivý, kdo Jidáš Iskariot, kterého koupíš za žvanec a za krejcar...

— Bon, bon!, — pochvaluje si dobromyslně a důvěřivě, — jen víc, jen víc těch metálů a křížů: v opilství nejlépe člověka poznáte: ctižádost, toť také taková nezřízená opilost; jen aby nám do těch dob všechny české žurnály nezakázali, co den můžeš číst, jak tu a onde... posledně „Královéhradecké rozhledy“ na čtyři neděle zastavili,

brněnský „Nový lid“ na neurčito... to jest: kdo ví, jestli už někdy...

Zasnu a nevycházím z údivu, neboť otec, jindy k politickým otázkám netečný a nevšímavý, je dnes jako živý slovník jmen, událostí a vědomostí všech válečných aktualit; on, zarytec náruživý, muzikant vášnivý tělem i duší, jehož celý svět plynul, začínal a končil v sladkém souzvuku líbezných tónů, on, jehož všecek zájem o úrodu českého sedláka nesl se v praskromnické touze a dychtění zhýčkaného gastronomu k nové sklizni ranných brambůrků, které k smrti rád jidal s tvarůžkem a máslem... hle, vševěda vševědoucího, jak jeho ustaraná hlava hemží se přesnými ciframi, že včera na plodinové burse pšenice platila transito 21 až 21.30, oves 11.75, kukurice 13.10, rýže Aracan 53, Rangoon 52 až 55, pšeničná mouka 70.35... ví, o kolik cukr vyskočil v poslední chvíli a jaká je prognosa nové podzimní kampaně, ví, zač bude sádlo i hloubětínský margarín, zná se v železe, porcelánu, sklářství i dřevorubství, ač nikdy haléřem v akcích neobchodoval; je ve čtyřech dnech, kdy válka dotkla se bezprostředně jeho rodiny, živoucí schematismus generálů, státníků, vojevůdců, generalstäblerů, bitevní schopnosti armád říší německého středu i rytířské Ententy, jdoucí do boje za pošlapanou čest mezinárodní lidskosti a brutálně deptané právo malých národů Evropy; jeho znalosti jsou limitovány patnáctým a osmnáctým únorem, ale i tak jsou ohromující a nelze pochybovat, že by jich nepřibývalo den ke dni, pokud budu nasazen ve vojenské bluze: špikuje své výklady o frontách s odbornou pohotovostí dokonalého země znalce prostě omračující: Dukla, Poloninské Karpaty, Na-

dvorná, Delatyn, Racionza, Stanislav, Tylž, Piktupönen, Taurogy, Koln, Visla, Seret, Kolomyje, Prut, Bielsk a Plock, Polimov, Klučov a Myszyn, Augustov, Lomž a Crajevo; ze západního bojiště Pont à Mousson, Norroy, Vogesy, Hilsen a Obersengern, Saint-Eloi, Reims, Champagne, Argonnes, Toul, Arras a Lille nejsou mu jako nám španělskými vesničemi, prožívá intenzivní představou trvající zápas gallské kolony u Perthes a skáče radostí, že kotu 365 a Norroy byli Němci nuceni vyklidit; — odpoutali se od nepřítele!, praví a oči mu žhnou a páli slastným vzrušením; nezná francižny, ani angličtiny, vyslovuje tak, jak mu tisk jména po hláskách podává; je obdivuhodno, že se mu hlava nezamotá záplavou bizarních názvisek sympatických velikánů, jazyk jen jen mu drnčí Woodrowy Wilsonovy, Tissony, Jules Quesdy, Hervé, Sembaty, Leroy-Beaulieu, Jowetty, Asquithy a Greyi, aniž dbá, jestliže se nezdržte úsměvu; vyčerpán až do dna téměř jedním dechem dějovou náplň čtyř dnů mé nepřítomnosti, učinil důkladný doušek a mávaje mi před očima jakýmsi novinovým cárem, volá s nezkrotitelným elánem vlastence-bouřliváka:

— Na censure jsou blbci, Martinku!

Okna do Vladislavovy ulice jsou dokořán, neboť kamna žhla, až se z nás jako v parní lázni erkem slévalo; má žena jen suše poznamenává:

— Křičte víc, po ulici je špiclů ještě málo: no, hned jeden pod okny má tady krám...

Nadula se jako rousný holub a pobízí kousavě:

— Křičte, jen víc, raneček je připraven, prádlo, peníze, kus jídla, jen dítě vzít a jít...

— Blbci! — opakuje otec šeptavě.

— Blbci! — praví v šťastném usmání, tékaje po

Lidunce horoucně neklidnýma očima, — na pražské censure jsou dokonalí blbci!

— Blbci! — přisvědčuje uznale.

— Totální pitomci!

— Tak! Tak!

— Tos' byl ještě doma, už třináctého to noviny vytiskly, ale nám to ušlo, mně, i tobě: to člověk čte mezi řádkami... a ten pakůň žíhaný to neviděl... jak nás redaktůrek nějaký, nepodepsaný.... asi se bál, aby mu sako nevyžehlili.... a aby mu Bůh otec nebeský za ta slova ručičku ráčil pozlatit... no, zkrátka, to se musí číst...

— Kéž bys, tatínku, sám nejdřív sobě...

— Mlč, mlč a do řeči mi neskákej: Martine, tu zrovna každé slovo ti po lopatě podává, jací máme být pokrytci a fariseové, nic jim nedávat a nevěřit na světě nikomu, ani bratru ne, jazyk za zuby... no, vždyť kousek poslouchej... to by měli extra vytisknout a na potkání lidem rozdávat... ty znáš přece Vavřínka... a Beneše..., jdi tam, jestli by ti nepověděli, kdo to psal, tomu člověku bych rád podal ruku a stisknul, až by mu v kostech zachřupalo...

— Snad, že to dám i já sám vytisknout a jako letáček po ulicích rozdávat, rozhazovat, — hučí překotně, div že dechem vystačí, jen se mu věty se rtu sypají, — co bylo veřejně v novinách, nemohou přece zbavit, nesmějí zakázat, nemohou trestat...

— Budou se vás ptát! — praví má žena s výzývavým posměškem, — neptali se větších pánů, než jste vy dva, ty s Martinem...

Ale otec nepovolí, co se mu jednou v hlavě zrodilo, chce ven: chystá se číst a já s Lidunkou ustrašeně hledíme na veliké, staré pendlové ho-

diny, jak neúprosné kyvadlo odměřuje nám poslední vteřiny a minuty: je po osmé a o půl deváté abych na cestu vykročil... zbude nám chvilka, abychom se s paníčkou k sobě přitulili, požalovali jeden druhému, kde co bolí v rozloučení naší lásky, abychom se utěšili, že snad bude líp, že se jistojistě šťastného okamžiku mého návratu domů dočkáme, nu, jak dlouho že se mohou vztekle rvát, mrzačit se a zabíjet miliony lidí, než je spiritus sanctissimus vnuknutím zázračným osvíti, aby přišli k rozumu a vymrskali uzlovatými biči s poskvrněných trůnů spřeženstvo nekatoličtějších, nejnečestnějších, i nejničemnějších králů...?

— Posloucháš?

— Kdybyste dovolil...

— Nádherné!

— Snad zítra...

— Velkolepé!

— Rádi bychom s Lidunkou...

— Skvělá věc: nadepsal ji: Nerozvážné mluvení a psaní.

Vskutku: nutno se před ním s úctou poklonit, jak horoucí nadšení se v něm rozehrálo až do konečků nervů; zdá se, že v nás mladých není tak ideálně horké a vznětlivé krve: kypí v něm síla, jarobujný vznět, autosuggesce a z ní tryskající víra našich národních svatých, buditelů a probuzenců; je stár a je silný jako Samson; nás, chlapce, jako by dusný vzduch černožluté klece depressivně k zemi přitlačil.

— Nerozvážné mluvení a psaní: Kolikráte veřejně a kolikráte arci i soukromě byli varováni všichni lidé, aby nemluvili a nepsali zbytečně, zvláště ne způsobem neuváženým, o nynějších záležitostech válečných, státních a jiných veřejných!

Kolik lidí bylo již pro takové nerozvážené výroky odsouzeno, namnoze ke trestům velmi citelným!

Žena se ke mně naklání a šeptá s hlubokým povzdechem:

— Kéž by si otec sám první zapsal za ouško!

— Skoro denně přinášejí časopisy zprávy o takových případech a zároveň se zprávami nové a nové výstrahy a varování! Nicméně i přes to přese všechno opět denně opakuji se případy, že opět pro podobné nerozumné mluvení a psaní ocitají se noví a noví jednotlivci před soudy a podrobiti se pak musí i oni trestům je postihujícím. Teď! Teď! Dej pozor, Martínku!

Nabral dechu z plna plic a hlas mu důrazně snad o celou kvintu vyskočil:

— A k čemu to? — tážeme se nanovo s každým soudným člověkem. Po-mů-že se ně-jak ně-če-mu takovým zbytečným mluvením, prospěje se ně-če-mu, či někomu tím, když se za nevhodná slova strží trest třeba několikaměsíčního vězení, anebo když se dá aspoň příležitost přečetným u-da-va-čům...

— Víš, koho tím jistě myslíš? — ptá se mne zájímavě, hledě přes brýle.

— Kdo by v Čechách... a vůbec v Rakousku nevěděl...

— Kde jsem... kde jsem... aha: takový udavač nemusí být ani sám přítomen na místě podobných nerozvážných řečí — jemu stačí, i když se o nich doví z druhé ruky, od lidí, kteří ve své prostotě nic zlého v tom nevidí, když je dále šíří. Dnes více než kdy jindy je věru na místě pravidlo: Ja-zyk za zu-by, které arci třeba doplniti druhým: Péro na uzdu! Neboť tajemství dopisů

je na dobu války zrušeno a každým nemístným slovem napsaným vysazuje se pisatel stihání a trestu. Neztěžujme tedy sobě samým a jiným tíhu doby ještě takovým jednáním nerozumným, druhdy až nesmyslným. Myšlenky jsou sice v celém světě a u každého jednotlivého člověka volny — ale není volno každé mluvení. A člověk rozumný ani v pouhých myšlenkách nezachází tam, kam bohužel podle soudních řízení zašli již četní jednotlivci... ke své a svých nejbližších škodě, nikomu a ničemu ku prospěchu... jen k potěšení našich odpůrců, dnes proti nám více než jindy pracujících! — Proto znova a ještě důtklivěji než kdy jindy voláme: šetřete jazyka i péra, neupadej nikdo v nerozvážnost, nejen jemu osobně, ale často i některému celku škodnou:... jak v prospěchu vlastním osobním, tak všeobecně společenském, ano i národním!

— Co říkáš, Martine? — obrací se ke mně s očima radostně zjiskřelýma, — ach, ach, je možno, že by dobrý Čecháček, jenž není zrovna na rozumu padlý, nepochopil alespoň část onoho nadějného zaslíbení, prorockých výkřiků, které nám tu dušinka spanilomyslná téměř po lopatě podává? Bůh ji požehnej! Stokrát denně a vždycky večer před spaním se za ni střílnou modlitbičku pomodlím: Bůh ji požehnej! Bůh ji za ta sladká slova slovanského vzkříšení a slávy požehnej a před hrůzami války opatruj! Aby nás posilovala! Aby nám v těžkostech a utrpeních zlých časů odvahy a víry křesťanské do žil statečně nastřebávala! O, chlapeček roztomilý! Bojovník, jakých málo! Statečný! Nebojácný! Šikovný! Mrštný jak úhoř, kterému se těžko dostaneš na kobyliku! Mezi buřičskými větami zlým paragra-

fům uklouzne a ne, ne, neskřípneš ho ani čarodějnou virguli, kterou i prameny vodní nalezneš pod suchými hrudami a vypráhlými skalisky! Stakulentský chlapík! Čertovo koření! Vtip, že se ti dech tají před jeho bystrostí, jak censors bohopustě nabral, jak mu zrovna před nosem nestoudně povídá, kde je naše záchrana, kde je naše spása, kde vzkříšení a život!

Otcovo nadšení, spádný, suggestivní rytmus jeho důvěřivých dythirambů, jako by mi fluidicky se do nervů přelávalo: nevidím v článku nepodepsaného redaktora „Národní Politiky“ pražádného literárního, ani státnického, či vlasteneckého zázraku, ale je mi náhle svěže a lehko, chomout jedenácté sanity je mi náhle směšnou epizodou mého bytí před heroickou přetvářkou našich dobrých junáků na frontách sněhem zavátých proti Rusům, na holých, nevlidných, deštěm rozmoklých a oslizle sypkých stráních proti Srbům; není mi líto, že mi času nezbude, abych se k mladé ženě přitulil, dítě spí a není mi líto, že ráno, s rozbřeskem dne, neuslyším jeho žvatlání; stud mne rdousí, jaká zženštilost se mi do srdce prokus pohodlí zbaběle zařezávala; uvědomuji si prostě, co je láska k vlasti, uvědomuji si význam jedince v soudružnosti celku.

Malicherné excitans?

Vskutku.

Směšné...?

Budiž.

Ale pochopte nesmírnou mravní sílu příkladu:

Odsouzenci na smrt provazem je třeba pohledu na muka Ukřižovaného, aby se smířil s humanitou dvacátého věku, jež trestá rychleji, než vo-

dou obmytý soucit s Nevinným barbarského Pontia Pilata.

Nezkušenému, který nebyl křtěn ohněm, je třeba odvahy starých, aby pochopil velikost oběti a sebezapírání.

Je třeba, abyste viděli jeptišku, bdící oddaně a trpělivě u lože na smrt nemocného, než vyslovíte zdrcující soud o kastě této hříšně lenivé a člověčenstvu nepotřebné bekyně, zapírající své ženství ve prospěch nenárodné oběti pohlaví jako pohlaví: dětem, ženám i mužům.

Je půl deváté; je nutno odejít k bachratému slamníku jedenácté sanity.

Vskutku: jde se mi dnes lehko a radostně.

Vždyť snad zítra, když ne dnes...

Co bude zítra...?

Stisk ruky, letmé, na oko lhostejné políbení, neboť otec mne provází až ke dveřím: a drmolí, nedopřáváje mi ani důvěrného slůvka na rozloučenou:

— Doufám, že se ti rozbřesklo? Jak v prospěchu vlastním, osobním, tak všeobecně společenském, ba i národním! Myslit si můžeš, co chceš, co ti libo, ale povídat nesmíš. Myšlénka je ona zázračná jiskra, která nás drží pohromadě: hmotu a sílu mají oni. Teď... S Pánembohem. Ale jak bude za rok...? Jako by nám ono školácké mravní ponaučení našeptávalo mezi řádkami, které censor propouští: he, ohé,... jako by našeptávalo...! Vždyť ono křičí, řve, zrovna do uší, že i hluchý musí slyšet, že se i hloupý musí dovtípit: tiskneme sice, co nám strkají, ale ty tomu nevěř a čti smysl vždycky obráceně: na místě bílý čti černý; namísto syti... že nám v žaludku hladem škroukalo; budeš-li čist, že jsme

slavně vyhráli, věz, že nám bratři Rusáci notně záda nadržali. Mlč a nikomu nepovídej, co víš a že jim rozumíš...

Nic takového jsem z svolání zvonit neslyšel, ale vděčně si myslím, vida otcovu rozzářenou tvář:

— Vira tvá tě uzdravila! A kéž by nás všechny uzdravila a do konce vojny radostně v utrpení posilovala!

Teta, stará tetka Andula, sestra tchánova, skromné, životem zakřiklé a jako nejposlednější z ubohých jeptišek naprosto nenáročné stvoření tiskne mi tvrdě pravici, zcela po mužsku, řkouc usměvavě... ale zrak se jí zamžívá a krev se jí prudko dere od srdce ke hlavě, jen se jí skráně zachvívají vzrušeným žilobitím:

— Byl rozumný. A šetřil se pro nás, Martinku...

— Pro nás, ne pro cizí...

VIII.

Má první večerní cesta k setnině.

Sněží, vločky jako pěťikoruny, se hustě sypou a kypře kladou na Prahu; všudy, dole, i nahoře po střechách je vysoce bílo, jde se hebce, téměř neslyšně, jako bys fapkal po načechrané peřině; chodci — toť půl člověka, půl sněhuláka, jak vítr jim štiplavě duje do tváře, či jak je do kroku vzad statečně popohání.

Od trestního soudu až někam přes vršek k české technice stojí nepřehledná řada vozů elektrických drah: jdou za sebou: dvě, čtyři, dvě, čtyři; řada, přetržená jen křížovatkou zapadajících kolejí z Lazarské do Myslíkovy ulice, tratící se dohledem v záhybu Spálené k Ferdinandově třídě. Vozy smíchovské šestky a čtrnáctky hrnou se v pravidelných intervalech touto bočnou blokádou: trať k mostu je dosud volna, nebezpečný smyk...

Smyk — postrach řidičů a strojvůdců: jakási analogie Hugova tormenta belli z „Devadesát tři“.

O vozu, řítícím se nezadržitelným smykem po kluzké koleji nestvůrně oživlou silou desítek, set, či snad tisíců metrických centů, nelze mluvit jinak, než slovem básníka, zpívajícího děs a hrůzu sešilejší bronzové příšery:

Vynechte podrobnosti, připomínající vám osudnou čtyřřadvacetiliberku z korvety Claymore, abyste měli obraz vozu s padesáti cestujícími, ubírajícími se ke svým domovům na palubě této pozemské korvety, drnčící železo po železe, skřipa-

jící oceli mohutných brzd, vypovídajících poslušnost v rozhodném okamžiku, řinčící sklem okenních tabulí, jejichž střepiny, ostré jak meče a zákeřné jak nejkřehčí florentinské dýky budou co nevidět bodat, řezat a drásat; slyšte v duchu zběsilý ryk motorů, vyjících jako sirény a běžících protichodem, aby se zmírnila úžasná síla nárazu, gradace pohybu po nakloněné ploše, než kolo vybočí z inženýrských linií, jdouc, prvně a posledně před zkázou, vymanivši se z chomoutu člověka, slepě a pudově za božským zákonem gravitace; přitazlivost je zmar, je zničení, pozorujte život a řeknete, že přitazlivost je počátkem vyžití a naplnění osudů: zlých, i dobrých. Gravitace hmot, srdcí a celých životů.

Mluvme slovy básníka, slovy nenapodobitelnými a nepřekonatelnými:

„Stroj mění se v obludu.*) Tato hmota běhá na svých kolech, pohybuje se jako koule na kulečnicku, vzpíná se, naráží na všechno, zabíjí, ničí. Hmota se tu uvolňuje. Mohlo by se říci, že ter'ot věčný otrok se mstí: zdá se, že zloba, ukrytá v tom, čemu říkáme neživé předměty, vyjde a propukne najednou; vypadá to tak, jako by ztrácely trpělivost a umínily si, že se pomstí zvláštním způsobem: není to nic tak neúprosného, jako hněv věci bez duše. Tento rozzuřený balvan skáče jako pardal, je těžký jako slon, lbitý jako myš, tvrdohlavý jako sekera, nečekaný jako vlna, rychle dorážející jako blesk, hluchý jako hrob. Váží deset tisíc centů a poskakuje jako dětský míč. Pohybuje se prudce všemi směry. A co učinit? Jak to ukončit? Jakým způsobem si počínat? Můžete

*) Z překladu F. V. Krejčího.

zkrotit psa, ohromit býka, omámit hroznýše, po-děsiti tygra, nebo utišiti lva: ale není pořízení s touto obludou... s vozem, řítícím se s vrchu dolů ve smyku.

Nedá se zapřít, je mrtev. A při tom žije. Žije děsným životem, který obdrží z nekonečna. Tento ničivý předmět je pouhou hračkou. Spád mu pomáhá: odtud jeho strašný život. Co činit s tímto strašným strojem? Jak spoutat tento příšerný nástroj ztroskotání? Jak možno předvídat, kam poběží, kam ustoupí, kde se zastaví a kde narazí? Lze uhodnout ony křivky, které opisuje? Člověk má tu co činit s vystřeleným nábojem, který uvažuje a který vyhlíží, jako by myslel... a který co chvíli mění směr. Jak zastaviti, čemu se nutno vyhnout?

Strašná hmota na kolech se potácí, postupuje, naráží vpravo, naráží vlevo, prchá, šílí, mate pozorovatele, drtí překážky, ničí lidi jako mouchy. Jak bojovat s nakloněnou plochou?

Vůz ve smyku.

Svrchu od Emauz dolů k Bartoloměji cestující kteréhosi vozu čtyrky prožili prů před hodinou všechnu hrůzu smyku: nikdo jiný, než Bůh, všemohoucí Bůh prů je zachránil jako zázrakem.

Krev tekla: odřenin, šrámy a boule, několik nervových shocků.

K smíchu.

Co znamená několik pošramocených nervů v systému hromadných porážek civilisované smečky filosofů, mstících smrt jedince krví tisíců a milionů?

Periodické šílenství věků.

Přijde určitě epocha, kdy se pravnukové budou smát, že jsme nezabýjeli na oltáři molochů à la

mode kteréhosi jedince, abychom zachránili životy tisíců a milionů.

Pak přijde království boží na zemi.

Přijdou věky, kdy bude zákon: život dávat a prodlužovat: ne ničit, čeho jsme nestvořili.

Nemařit životů, kterých jsme nezplodili.

Nemařit práce, k níž jsme ruky k dílu nepřiložili.

Neopovrhovat myšlenkou, které jsme sami nedomyslili určitě lépe, než onen hříšný, jenž myšlením svým nás pobouřil a pohoršil.

Nebořit, jestliže jsme sami nestavěli.

Neplvat, nechceme-li, abychom sami nebyli poplváni.

Hledat dobro a klad, jež bychom z moře špatnosti a negace jako pokorní galilejští rybáři v podobě zlatých rybek vylovili.

Najít dobro... toť tolik, jako objeviti člověka.

Objeviti lidskou duši... toť tolik, jako býti stvořitelem.

A býti stvořitelem... toť tolik, jako přiblížiti se Bohu v jeho nejnějnější podstatě:

Být boží součástí.

Mít v srdci kus jeho srdce milosrdného, být duchem kus jeho nepochopitelně ideální pomyslnosti.

Být atomem nekonečna.

Atomem... buďsi, ale přece jen prachem božské jsoucnosti.

Být lidmi.

A jsme-li pouhými lidmi, nežádat, abychom byli zvířaty.

Pak bude království boží na zemi.

Království boží bude... a přijde... ale kolik

věků, kolik slz, kolik utrpení položí se mezi přítomnost a budoucnost?

Kolik starých Bohů zničíme?

Kolik nových vytvoříme?

Kolik zabitých je cenou poznání absolutní nicoty?

Život? Vůz ve smyku...

Hmota, oživená duchem a sunoucí se po nakloněné ploše od vzrodu k tajemným branám odchodu; hmota živoucí, jejímiž brzdami jsou Poznání, Soucit, Svědomí a Láska.

Běda hmotě, třeba živoucí, jejíž brzdy vypověděly poslušnost: toť potom vskutku vůz ve smyku, příšera šilící a běsnící, tormentum belli z Hugova „Devadesát tři“.

Připomeňte si Viléma II., prvního Němce po Bohu, pána zástupů, nejslavnějšího z otrokářů a zotročovatelů těl i duší, jaci kdy mrzce kupčeli potravou děl a lidskými dušemi, prznitele smluv, řezníka, zabíječícího pro rozkoš z cizích muk a nekonečné bolesti, bestii v purpuru a hermelínu, jejíž nečisté ruce nikdy z nevinné krve neoschnou.... připomeňte si tohoto pomateného césara, zastíňujícího svou slávou mučednictví římských círků, pověst Diokletiánovu a vraždy Kaligulovy... abyste mi dali za pravdu.

A připomeňte si nadšení, s jakým celý národ německý a jeho parazit: poněmčelý Žid: stotožňoval se naprosto s šilenstvím svého principála, abyste pochopili zdravou podstatu onoho zdánlivě barbarského výkřiku, který vtisknete do paměti sobě, svým synům, vnukům i pravňukům:

— N'oubliez jamais!

— Nikdy nezapomeňte!

A bděte na stráž!

Dnem i nocí.

Znáte-li nebezpečí... jako by ho pro vás nebylo.

Bděte na stráži a buďte připraveni, neboť jenom tak zabráníte novému šílenství a novému krveprolití.

Nuže...

Má první večerní cesta k setnině.

Vozy stojí, sníh na ně padá, čas letí:

— Smyk!, — odpovídá mrzutě řidič vyšehradské čtyřky, krče bezradně rameny, — kdy a jak půjdeme spát, u všech rohatých ďáblů, vozy na trati do rána přece zůstat nemohou...

Nahýbá se s vozem, mžikne k nebesům a vrčí durdivě:

— Zatrřacený sníh! To hodinu nemoh' počkat?

Jde mimo otec jakýsi, všecek v kožiše až po uši pečlivě zachumlaný: s ním studentík, nožky mu po sněhu hrají jak strunky, nefapká s hůry podpatkem, ale klouže se, stopa za ním jsou dvě černé brázdy středem chodníku, jako by po lyžích tudy přeběhl; oči mu jiskří a jeho nadšené výkřiky jsou radostnou modlitbou díkyčinění:

— Sníh! Sníh! Konečně sníh!

— Ještěs' ho měl málo?

— Až dosud to byla maděra a bředka. Ale ten dnešní... slyšíte, jak zrovna zpívá pod nohou? Jen aby mrzlo, aby utuhlo...

— Pro tvou klouzačku! A kolik metrů už už tenhle rok...

Venkované jsou zpravidla tvorové podivínští, vůbec nápadní, zatvrzelci nesmírně vytrvalí: stojí tu se mnou u stanice stařík pomalý, ale statný, zdravý, v plecích jako strom rozložitý; v botách, ja-

kých nižádný švec pražský nesvede, kdybys mu je dukáty zaplatil, solidních, sedmimilových, jistě nejméně na deset zim, třeskutých, deset blátivých jar a podzimů moudře pořízených; v hamburačkách dole na kotníky shrnutých, nadit v krátkém zimáku, co by v nepropustném krunýři, kol krku šál, pod bradou na uzel sdrhnutý, na hlavě k uchu furiantsky posazenou, vypelichanou čepici; jeden a Moráň, k synovi, za pět minut, dobře počítaných, kdyby přidal do kroku, je doma pod střechou; ale ne, koupil si lístek, má přestupní, jel šestkou a chce do čtyřky; co zaplatil, chce užít... kdyby nejel, považte, lístek propadne... a co by komu dával: počká, čas není jeho pánem, snad se vozy hnou, aby o své právo nepřišel; přeshlapuje neklidně, jako čáp u rybníka, už mu asi ozáblo, už mu za nehty zakřehá, ale nedá si vzít své právo, čeká půl hodiny, dobrá, proč by nečekal druhé půl hodiny s obdivuhodnou trpělivostí, hodnou lepších odhodlání?

Je trochu zlomyslný jako všichni venkované vůči „luffákům“, jichž přezdívka srostla s jeho představou čistokrevného Pražáka: rozmar počasí — tof sveřepý tyran, který jemu, agrárníkovi, dítěti přírody, nemůže než vyloudit úsměv na rty, jestliže Pražák vztekle zuby zaskřípal.

Má svou pranostiku, stoletý kalendář, jeho nescíslná přísloví, quintessenci lidové moudrosti, úsloví pečlivého pantáty a zkušenost hospodáře, východ v nouzi, veslo, jímž možno obratně zakor- midlovat, zrnka pravdy a neomylného poznání, která možno dle potřeby, ad libitum jak rukavici obracet.

Mrzne-li v březnu, utěšuje se pořekadlem:

Brezen, za kamna vlezem': duben, ještě tam budem'.

Zima v dubnu ho nepřekvapí. Ale jestliže slunce mu políčka statně nahřává, že ozimy bují a jař se mu po širých lánech svěže zelená, hned vám přisvědčí, a je dokonale spokojen:

Na svatého Jiří (24. duben) vylézají z děr hádi a štíři.

Hádi a štíři, jak dobře víte, jsou první vyzna-vači slunce a přívrženci světelných i tepelných lázní.

Studený máj je agrárníkovi dle potřeby: v sto-dole ráj.

Ale jindy: v máji nemá pastýři oschnout hůl.

Nebo: až přijde máj, vyženeme kozy v háj.

Samé nesrovnalosti, samé protichůdnosti, samé antithese:

Svatá Markyta hodila srp do žita.

Viděli jste žně u nás 10. června?

Sedlákovi je to lhostejno. Viděl, neviděl, žne-li v srpnu, je také dobře.

Svatá Markyta nám výdělku neubere.

Má útěchu, kterou molí nežerou a rez nekazí; jaká starost? Není-li pšenice — však za to na burse o sto procent přidraží; není ovsa? Žita se neurodilo? O to bude platit víc. Bůh zaplať.

Bůh přírody je Bůh agrárníků.

Je rozmarný, jako selská přísloví, která lze dle potřeby jak rukavici obracet.

A jeho nepředvídané skvrny na slunci, jehož je nejvyšším pánem a velitelem, jsou z nejvýnosnějších sensací, jaké kdy poznal svět.

Mohl by býti okamžitě bursovním sensálem, aniž se podrobil zkoušce dospělosti.

Náš venkovan, s přestupním lístkem ze šestky na

čtyrku, jedoucí na Moráň, na nocleh k synovi, kde by v pěti minutách mohl býti pod střechou, je tedy trochu zlomyslný vůči Pražákům; padá sníh? Rozmar počasi — toť sverepý tyran, který jemu, agrárníkovi, nemůže vyloudit než škádlivý úsměv na rty, jestliže Pražan zuby zaskřípal:

— Zatrřacený sníh! Nemohl aspoň hodinu počkat, než budou vozy pod kolnou...?

— Švajneraj!, — hučí průvodčí dvojky.

Pantáta se usmívá, co je mu sníh, co je mu pohodlí, vzpomíná zálibně, jak se mu „pání“ o loňských červnových deštích mrzutě kabonili, jak se do teplých pláštů zimomřivě chulili, jak vzdychali, jak na pařící se lesy u večer, kdy zpravidla deštům jak by zafal, toužebně hleděli, o, jak hříbky se chystali nakládat a prázdné flaše domů vozili... usmívá se a praví kousavě, rozpřahuje se k nebesům, jako by tučnější vločky na pražskou dlažbu svolával:

— Požehnáni, Pámbičku milostivý, houšť, Pane Bože, houšť! To se políčko nabumbá, to se nabumbá!

— A já si dal schovat zadělávané dršťky, — ozývá se ze čtverky, — zadělávané dršťky k smrti rád, to bych moh' ráno, v poledne a večer: zadělávané dršťky, hustá omáčka, aby se na ni knedlík přilepil... a, a, pár kapek citronovy šťávy...

— Něco nádhery!, — dokládá s teskným povzdechem.

— Co písek? Písek nemáte? — táže se bodrý občan, — dy' přece: trochu písku na koleje nasypat a brzduje se vám jedna krása, jedna malina...

— Kolik nám ho s sebou dávají: akorát na deset

lopatek s kopce dolů, nahoru bez pisku, leda že bych z dlažby trochu vydrápal...

— Vagon, tak vagon by ho bylo potřeby v tom sajraťu! — dokládá konduktér, přehrabuje se nervosními prsty v přihrádce kožené mošny, v nočné přítěži dvacetníků a dvouhaléřů — vagon, tak vagon, vašnosti...

Sněží a sníh se sype, jako by na nebesích pořádnou duchnu s prachovým peřím, přes celé nebe, od obzoru k obzoru prostřenou, zlomyslní čertí dobrému Pánubohu prořízli a k zemi, na hříšný svět vytřepávali.

Pantáta se nadul, slyší, jak průvodčí nařiká, kdy že dnes elektrikáři ubozí půjdou spát, hodinu že přec mohlo počkat s chumelenicí, až by unavení zřízení a vozy byly pod střechou, nadul se, rozkročil, rty se škodolibě usmívají, důlek na bradě mu hraje šelmovstvím, špatně zakrývaným, šermuje pravicí, levou pomáhá, radostně švitoří a je mu lhostejno, chce někdo slyšet, nebo ne-slyší, jen když uštěpačné slovo talo na pravou adresu, švihlo Pražáka, zaklínajícího chumelenici ke všem nejrohatějším čertům:

— Požehnání, Pámbičku milostivý, houšť, Pane Bože, houšť! To se políčko nabumbá, to se nabumbá! Tejden kdyby padaly kusy sněhu jako dlaň, 'eště to bude málo! Maria Panenko, zem' na kost zamrzlá... co je pro ni takový poprašek? Tejden, tejden, šyp nám požehnání, aby se políčka nabumbala! Co je proti ourode taková pražská klouzačka, 'esli vozy jezdí, nebo nejezdí, šyp nám, Pámbičku, požehnání, aby se políčka dosyta napila, aby se šťastně nabumbala!

Belhá se mimo vetchá babinka o holi, zastavila se, aby odpočinula v klopýtavém pochodu,

slyší konduktéra i pantátu, studentíka i jeho tatínka, potřásá hlavou a praví dobromyslně:

— Komu aby teda nejdřív ten Pánbůh milostivý a všemohoucí...

Obrací se k řidiči ze čtverky:

— Jim aby dršťky nevystydly...

K pantátovi:

— Oni, aby se jim políčka nabumbala...

Za studentikem:

— Aby měl klouzačku a táta na uhlí...

Ke mně:

— Aby nezmeškali...

Hledí na mne tázavým pohledem... a tu cizí hlas ochotně za mne odpovídá:

— Zapfenstrajch! Je to rekrut od jedenácté sanity.

— Tak! Capenštrajch! — zní mírně, laskavě a dobrotivě, — co kdo má víc potřeby: sedlák, aby se políčko nabumbalo, konduktér, aby mu dršťky nevystydly, dítě, aby se zaradovalo... co, kdo víc a kdo dřív...

— Ajn! Cvaj! Stupaj, bratře! — pobízí mne onen „kdosi“ do kroku, — 'esli se nemejlím, jdou taky do ty zatrrraceny židárny?

Kriegskamerad.

Saniták.

Statečný, nefalšovaný jedenáctý saniták.

Do tváře mu nevidím, neboť má límec pláště až k nosu vyhrnutý, komisní čepici až k nosu sraženou.

— Pánbu je těžké zaměstnání! — vzdychá starěnka, — jemine, lepší je být člověkem: Pánbůh... co dřív... a komu dřív... aby se všem zachoval a nikomu neublížil...

— 'Dou a neposlušají stary báby, za patnáct minut mají abgeblasen...

— No, 'dou, nebo nejdou do Schallkovy židárny? — rozkřikuje se na mne přede všemi, — jsou, nebo nejsou rekrut od jedenácté sanity?

— Nekřičte! — koktám šeptavě, — a vy... vy jste...

— Aha! Noblesa! — praví samolibě, — lepší lidi...

— Kaprál Šubrt, — představuje se obřadně.

— Martin Celerin.

— V civilu?

— Redaktor a spisovatel.

— Esli jim radit můžu, aby se tím nechlubili.

— Co?

— Že jsou od novin.

— Proč?

— Schalleck jim teda poví, jak má rád fedrfechtýře, lidi jejich zvědavýho a prostorekyho řemesla: proč by si neomčili, je to za jedny peníze. Cigárko nemají?

Jaká sdíllost pána velkomožného! Odpoledne, kdy nás přivedli, jak se po všech vzpupně rozkřikoval, jak hubačil, strachy naháněl, skoro tak, jako dobromyslný kaprál Zmatlík na pohořelecké sýpce před našim prvním, strašlivým noclehem: tu on že je na cimře svrchovaný pán a kdo má kuráž, ať se ozve, že mu teda ukáže, že mu tělesnou krásu do klubička pokroutí... a hlé: ona hrůza tam, jako tady, u jedenácté sanity, všechno jako pimprlové divadlo, na oko císař pán, reglamá, povinnost, láska k vlasti... a v srdci nic, nejméně lhostejnost, kde nebylo urputné nenávisť, nejméně vlašnost, kde nebylo janičarské vztekliny proti rodným bratrům a příbuzným kmene všeslovan-

ského; g'freitr Krejčík už se nám při befelu v ryzí podstatě ukázal: dobrý člověk. Trpící jako my v černožlutém chomoutu. Resignovaný a při tom veselý, protože nebylo jiné možnosti, než čekat, jak se Bohu zráčí, kam hodí osud jedince v prokletém šílenství věků; čekat a smát se krvavými slzami, neboť, jak pravil po vojensku drasticky:

— Těžko je proti větru...

Kaprál Šubrt, zdá se, je druhý dobrý člověk, s kterým se potkávám při nástupních audiencích u jedenácté sanity. Klušeme spolu zasněženou ulici k technice, k Moráni a mimo Emauzy po svahu dolů k Bartoloměji a pod viadukt k vyšehradské škole; vyptává se stručně, na moje uctivé a skromné otázky odpovídá zprvu s rezervou, v očividné, snad vojnou naočkované nechuti uniformovaného vůči civilům, ale konec konců se rozpovídá a než docházíme ke bráně, k torpostům, je mi jasno, jako bych u sanity sloužil ne den, ale rok, jako upřímný kaprál Šubrt:

— Protekci mají?

— Trochu.

— Peníze?

— No...

— Kápnou božskou, já od nich nechci; kaprál je malý pán, ale vejš, vejš...

— Židi nám to zkazili, — praví s povzdechem, — ta holota na tuhle reprezentaci nešetří: kdyby jen viděli, jaký doktorka má brillianty, jaky butony: na mně, co dají, 'istě neprodělají, to jim dám písemně; pár cigaret, knížku jejich kdyby mi dali a podepsali na památku, že jsem byl jednou jejich foršand, to snad unesou... a za to budou mít vojnu...

— Povidali, že jsou spisovatel, — obrací se ke mně a mhouří oči, jak mu vítr zběsile šplýchá vložky jako palce do tváře, — všecku branží, ale opravdického spisovatele jsme tu 'eště neměli... Od nich jsem nic nečetl. A píšou hezky věci? Zamilovany věci?

— Těžko říci...

— Dá se to číst bez naučného slovníku? Chyba, děsná chyba, když spisovatel skládá sám pro sebe a chce, aby to čtli potom taky jiní lidé. Ne tak chytrý, jako on, který komponýroval ty rebusy a šarády. My vidíme všechno tak, jak to z Pánaboha narostlo: nebe modré, kytka zelená, stromy zelené, kytka voní... taky ne každá... hnůj smrdí, kdyby mi stokrát říkali, že je to požehnaný výpar příští ourody. Řeknou mi, že žito vyrostlo z kravského koláče, než si krajíc ukrojím.... a nebudu jim ho jíst, na mou duši, taky. Co vidím, to vidím... co nevidím, z toho srdce nebolí. Aby Pámbu ty všelijaký básníky při zdravom rozumu zachováti ráčil! Všecko takový divný, zkroucený, řeči, jaký nikdy kloudný člověk neřekne. Jde sedlák po poli, na kterom zrovna fůru hnusného sajraťu rozházel... bon, je to potřebí, aby se urodilo... ale ať visím, esli klekne, jako v ty jedny knize, o který jim teď zrovna vykládám, ani nevím který... ať visím, 'esli se pokřižuje a vzdychne jako nějaká svatá Barbora:

— Přičinil jsem ruky své, teď ty nám, Všemohoucí, milostivě požehnej!

— Co myslí, že řekne takový křupan, takový balík, taková svatojánská rachejtle, rekrute Cele-rine?

— No, co myslí?

Natřepal se v služebním plášti a horlivě dokládá:

— Řeknu jim, co řekne, jak se zachová: — Sakra, to smrdí, ale kdyby to nesmrdělo, nebylo by to to, co to je. Hnůj. Kdyby krávy pouštěly kolínskou vodu, mazaly by si tím fassádu frajlinky a paničky... nevozil bych to, jářku, na pole. Tak.

— Tak, — pravím pokorně a cituplně.

— Prodal bych to jako drahou masť...

— Tak!

— Zařídil bych si apatyku na krásu...

— No...

— Kdo ví, po čem by nebyly hezčí: dyk', co se prodává...

— O!

— Za drahý peníze!

— O! O!

— Zrovna tak ti básníci: na břehu řeky stála vrba, jako bolestnou křečí zkroucený epileptik: řeknou mi...

— Totiž...

— Odkáslal, a náhle, bez logického přechodu, vyklápí, po čem dychtím celým srdcem horoucím: jak bude u jedenácté sanity:

— Zrovna tak vojna; jaký jsou člověk? Čech? Němec?

Bojím se úkladu, i pravím obezřetně:

— Pan kaprál... a prostý saniták...

Zastavil se, hrábnul po kapsách, o kterých ví, že v nich ničeho není, pak zahučí na oko důrdivě a nevlídně:

— Nemají cigárku?

Zapálil a osápnul se tak urputně, že je mi ouzko na onu chvíli pomyslet:

— Jsou spisovatel... a Čech, jak si myslím. Kdo by měl být Čech, když ne spisovatel, na kterýho koukáme jako na zjevení boží, aby nám oči otevřel...

— Dyk' já se jim dávám do rukou, kříž by si mohli vysloužit a beferderunk... a... tahám to z nich jako blechu z chlupaty deky... Spisovatel.... S redakcema jsou tedy jedna ruka: co je s wojnou, jaky mají zprávy, jaky noviny? 'Sme biti? A hodně? Bůh zaplať. Není možná ani jinak. Člověk to vidí, kam spějeme. To rád jeden císaři pánu ve všem poslouží, na zemi, v povětří... a třeba pod vodou, jen když...

— Jen když... — opakuje šeptavě: přece mu nedalo: zamlčí se, jistě se bojí, že řekl víc, než smí rakouský kaprál před svým rekrutem, aby si na cti a důstojnosti neubližil; že prozradil mnohem víc, než mu zkušenost s lidmi obezřetně našeptávala, mžiká teď po mně se strany plachým, neklidným a zřejmě ustrašeným pohledem.

Ani já nevím, neodvážuji se, abych jej z tisnivých rozpaků vyprostil... a váhám... což je možno, že každý druhý člověk, navlečený v císařskokrálovském kabátě, s nimiž se během čtyř dnů válečné kariery setkávám, je zakuklený buřič proti Jeho Apoštolské Majestátnosti? Že každý druhý je velezrádce a křivopřísežník, nehodný, aby zemřel prachem a olovem, jak velkomyslný paragraf milostivě povolí mužné cti žoldáka psi pokory a oddanosti?

Ale náhlé a vzrušené živé vnuknutí mne nutkavě pobízí, abych stiskl pravici tomuto zakuklenému buřiči, křivopřísežníkovi, a velezrádci nečestnému, že je kaprál Šubrt dobrý bojovník, z našich upřímných lidí, statný pár kusadel v armádě neviditel-

ných červotočů, hryzajících na vratkých základech Rakouska.

Podávám ruku, hledě mu přímo do očí: vzal ji.

Tisknu a kaprál v komisním plášti bouřlivě opět stisknutí.

Je náš. Rozumíme si.

Řekl před chvílí:

— To rád jeden císaři pánu poslouží, na zemi, v povětří... a třeba pod vodou, jen když...

— Vidí, že mu tím přidá lopatku hlíny do hrobu, — horoucně dokládám, — lopatku hlíny do hrobu dynastii, ratolest lípy slovanské do věnce naší slávy slavně vpleteme...

— Tak! — přisvědčuje zmateně a zajímavě.

Jdeme chvíli mlčky, jak se nám až dech zatajil vyznáním bratrské družnosti a srdce nám bijí jako kladiva.

— Budou mít pěknou, dobrou wojnu, pokud já jich budu mít v hrsti, pane Celerine!

Vypráví, slibuje, rozvazuje znenáhla, ale upřímně, nepoví, čeho neví, na sebe, na celou jedenáctou sanitu, jak on, kaprál Šubrt, děsně se wojny bojí, z pole, z fronty že má hrozitánský strach, že viděl několik dobrých kamarádů, jak příšerné zbytky z nich domů přivezli a po pražských nemocnicích rozstrkali: toho bez rukou, onoho bez nohou, jednoho, jehož celý celičský život byl samý žert, ustavičný smích a škádlivé povídání — jako v zlomyslném posměšku zatraceného osudu — s uraženou bradou a čelistí, že mu krvavý jazyk visel jako hrozný cár až na prsa; chtěl umřít doma, no, tak mu tedy povolili jako neobyčejnou milost, ať jede z etapního špitálu třeba ke všem čertům: mluvit nemůže, aby snad něco z frontovních tajemství škodolibým Pražákům nepověděl; pro bolest

ustavičnou a nesnesitelnou... jestliže není v bezvědomí... kde jakou jasnou svoji chvilku vyřve, prokničí a jako divoké zvíře vykřičí nesrozumitelnými skřeky, až hrůza je člověku na tak nesmírné utrpení smutným okem pohledět; a doktoři onu na kost vychudlou, vyzáblou a jako pápěři nemohoucí hmotu celých čtrnáct dní krmí sondou, smilování nemají, aby jej, chudáka nebohého, z milosrdenství samozřejmého ubili, chloroformem do věčnosti uspali, dali jeďu, nebo palici utloukli; o, než takovou smrt, jaká nás čeká na frontách, to raději sloužit do roztrhání, být děvkou pro všechno třeba takovým z ničeho k nesmírné slávě a všemohoucnosti povýšeným písařům, takovým Schallkům, chodit do trhu, nádobi umývat, pleny prát, děti vozit; tak, jako on, kaprál Šubrt, uvažuje a myslí kde kdo, ale těžko je všechny dobré kamarády, všechny Čechy poschovat v kuchyni, v nemocnicích jako vertry, nebo šrajbry po kancelářích: kdo má protekci a peníze, tomu je hej... a jestli ví, Celerin, Peršani mají grošů nejvíce a nikdy jimi nešetří, jde-li o kůži, o krk, aby krev národa vyvoleného netekla nadarmo: vždyť také sanita se jimi hemží, doktoři, arbajtsmančaft, komandýrky, šrajbři... lautr žid, páni si mažou kapsy a Peršani jsou bezpečně za větrem; a skoro by člověk nevěřil, co dovedou vymyslet, aby se skryli před krvavým řemeslem, před bolestnou lázní, do které půl světa vehnali a druhou půli jistě veženou: však Celerin uvidí... takový Beck, milostpán, jaký statek pro sanitu zařídil na Pankráci... všechna čest... prasata máme tam svoje, drůbežárnu, vejce, záhony zeleniny, všechno svoje; hudbu svoji, kde kterého feldwebla nepotřebného šoupli k sanitě, hlavně od muziky,

teď je ve škole na Vyšehradě jako v konservatoři, každý den jsou v garnisonsšpitále produkce pro pány oficíry, jejich paničky, i snad pro nemocné; člověk by plakal, kdyby se chtěl nechtěl nemusel smát, jaká je to vojna, jaký veteránský spolek tahle sanita; plakal by, kdyby se nemusel smát, kdyby nedoufal, že snad, jako u naší pražské formace, je tak i u některých frontovních oddílů, hlavně u kádrů, kde pořád starší a starší rekrutý k výcviku přibírají: naprosté uvolnění nezbytné, tvrdé a tuhé kázně, naprosté disciplíny, všechno na oko, nikde a nikdy pravý duch železného vojáka, šarže zbabělé, neřestem oddané, za groš je koupíš, za cigáro, za žvanec, pěknou holku když přivedeš, pívko, flámeček zaplatíš... oficíři zrovna tak, berou, berou, rád každý oko přimhouří, jenže artikl je to dražší, než takový zupák, takový feldwebl... hned brilanty a butony... to nejmiň... ale vojna za to je, jako byla v míru slavné paměti u měšťanské jízdy, nebo šaršičenkóru... Ach, pane Celerine, u sanity je blázinec, jaký jinde, u opravdických trup ani být nemůže... jak by tady nebyl, když velení nemají frontovní oficíři, pole zkušeni, ale obrštábsarzt; hejtman Reissig, Němec, dobrý člověk, ale tyátrník, sekretář pražského divadla, kterého Musy na stará kolena opásaly kosinkou: hraje divadlo na vojně, když ho nesměl hrát na jevišti, v civilu: však poznají sám, a pak řeknou... Schalleck je aktiver, ale Vavruška, druhý oficír, je älterer; mají na sebe pífku... Vavruška? Chlap dobrák, ale slaboch, neumí zuby vycenit. Fiškandl? Řve, ale neubliží, naopak: prospěje. Ani vědět nebudou, že jim, k prospěchu české věci, v kanceláři, nebo u doktora zatlačil. Mrcha strašlivá je Strach, jak už jméno

jeho povídá: šarže, nešarže, rekrut, starý voják, všecko je mu habakuk. Pozor dají, Celerine, aby se mu do cesty nepříplekli. Cugsfira Hájek... ani nevím, jak bych jim ho vymaloval: neslaný, nemasný, komisi policajt, zkrátka. Ullschmied...

Hihlavě se zasmál, pro sebe, jako do vousů a jízlivě napověděl:

— Uvidějí dnes večer...

Vcházíme pod viadukt: bílí, od hlavy k patám jako sněhuláci. Sto kroků je odtud k našim torpostům; po stu krocích bude po přátelství a bude zas jenom pan kaprál Šubrt a rekrut Celerin.

Obrací se ke mně, jako by četl moje myšlenky a praví zpěvavě, hlas mu přeskočil, ruku mi tiskne, aby mne přesvědčil o naprosté upřímnosti tak samozřejmé nutnosti:

— Tam jich neznám, aby se potom ke mně nehlásili coby kamarád... aby si taky nějak ve zlém nevykládali... tři kroky od těla a štram, podle reglamá...! Maul halten und weiter dienen! Je to oblíbený pořekadlo kadeta Paštiky! Znají? Ze švihovskyho procesu; jeho oblíbený pořekadlo: einsperren, bis sie Blut spucken werden! Taký divná positura... a nevím, co bych jim řek', jaký je to člověk.

Dvacet kroků před branou se zastaví, odkašlává, jako v rozpacích, rysy ve tváři mu náhle zkrabatěly, zpřísněly, pak hučí nevlídně:

— Abtréten! Marš! Za pět minut mají abgeblasen!

IX.

První nocleh u kumpanie.

Nevěřil bych, kdybych na vlastní oči neviděl.

Sál tělocvičny, tonoucí v přitmě, jenom v rohu, poblíž mé bachraté příšery, na které ztrávím několik hodin ve spánku, nebo ve bdění, jak se tělu a nervům laskavě uráčí, hoří světlo.

Zugsfira Ullschmied, silný, tělnatý, v obličejí zrudlý jako měděnec, jistě už statně napilý, leží nedbale rozvalen na kavalci; květovaná nebesa široce rozhrnuta, na zemi, kol pomyslných obrysů lože, stojí nespočetná řada pivních sklenic, prázdných, i do vrchu nalitých. Žok masa funí, vrčí, mátožně očima mhourá, škytá, sténá, zdá se mi, že kvílí v nesmírném utrpení, že se svíjí žlučovou kolikou; co chvíli obrovská ruka se smykne se zdánlivě bezvadně dolů k podlaze, aby zachytla a zvedla ke rtům sklenici, jejíž obsah přijímá vysmolené hrdlo a vyvstálý ohryzek hlasitým, vrzavým zabubláním.

„Šlof“ zleva se ke mně v nestřeženém okamžiku přiklání a praví šeptavě:

— Tys' nedal... Dej teď... a pošli: deset korun, ty máš... My se složili: pivo už ne, ale tak pár štamprlat na vrch...

Odněkud ze dvorka teskně zpívá „abgeblasen“: tym tadratá, tadratá, tadratááá... Ježaté hlavy se instinktivně choulí pod dekou. Deset korun? Vzpomínám, jak wafnmaistr Pavlík, dobrý kaprál Zmatlík z pohorelecké sýpky, i kantinský, feuerwerker Šlaus, jako by jedněmi ústy svorně po-

věděli, abych nešetřil, že panička, má-li mne ráda, ochotně měšičkem pro mne zatřepe:

— Solit! Solit! Nic než solit, rekrute Celerinel!

— Deset korun? Ale komu...?

— To já už zařídím, jen dej...

— Tak. Deset...

Jakési tiché, tajemné, nedlouhé vyjednávání u kavalce pana cugsfiry, druhá diplomatická zápleťka na slavníku u dveří; muž se tam spěšně obléká, vrzly dvěře, po sále ticho, tu tam kdosi neuctivý a vojny nezkušený hlasitěji zachrápal; ticho, klid, odpočinutí... jen s kavalce s nebesy široce rozhrnutými co chvíli obrovská ruka sesmykne se zdánlivě bezvládně dolů k podlaze, aby zachytla a zvedla ke rtům sklenici, jejíž obsah přijímá vy-smolené hrdlo a vyvstalý ohryzek hlasitým, vrzavým zabubláním.

První inspekce.

Feldwebel, do tváře mu nevidím, je šero, jen šavli slyším, jak bříňčí mimo bachratý pelíšek do rohu k loži Ullschmiedovu.

Křik, německé nadávky, na které cimrkoman-dant odpovídá jen mávnutím ruky a chroptivým, namáhavým vzlyknutím:

— A, schweig, du Schweinskerl und trink' mit auch ááne...!

— Fix laudon element!

— Kuš!

Tlapa jako velrybí ploutev strká feldweblovi sklenici.

— Du...! Du...! S' wird nicht draus' geschossen! Na! Áááne! Kamerad! Lieber Kamerad! S' Leben geht zum Teufel noch'anal, na, áááne!

— Sie, Zugführer...

— A! Dreck lässt du einsperren, Dreck wer'mr

spucken! Trink' auch ááne... 'S wird nicht evig dauern... morgen lecken uns die Herrschaften am Arsch... Kaiser, Könige und Feldkuraten...

Směje se z plna hrdla.

Dech mu neslouží, asi pijácké srdce mu vypo-vidá, vyskočil s kavalce, je nesmírně směšný v pod-vlékačkách kol mohutného břichu na tkaničku sdrh-nutých; prohrabuje se ve vlasech, už řídkých, lepkavým potem slepených, oči, krví podlité, úz-kostně poulí jak mlýnská kola; ale jazyk mu drnčí řečnivými záchvaty:

— Trink' áááne! Täubchen! Kamerad! Herrlich-ster Feldwebel, den ich gesehen...! Du, Schafs-kopf, trink', oder geh' zum Teufel!

Zas vrzly dvěře.

Muž, který vešel s mou desetikorunou.

Feldwebel jen mžiknul zpytavým zrakem a už jej poznává: Strach, pověstná hrůza jedenácté sanity.

Zavdává si s Ullschmiedem z baňaté lahve, čeho, nevím, ale mlaskají oba rozkoši, mlaskají oba jako švábi u piva.

A jako švábi slézá se k Ullschmiedovi všecko poddůstojnické kommando jedenácté sanity: asi jim Strach pověděl, asi je poslal, aby nezmeškali, aby přišli včas, než bude dopito: neznám všecku tu chasu, podávají si kliky, ten přišel, onen odešel...

— Dej 'eště... Budeš mít dobrou vojnu: pro deset korun, bratře, nezchudneš a nám... co je deset korun proti království božímu?

Má pravdu.

Co je deset rakouských korun proti království božímu?

— Tak. Deset... Počkej: na, dvacet...

— Hergott! Dvacet...! Tys'...

Zdá se, že jej zděšení ohromilo.

— Nic nejsem... běž!

První noc u jedenácté sanity.

Dávám po třetí a po čtvrté.

Rozespálý „maník“ hrabe se po třetí a po čtvrté z vyhrátého pelechu.

A na sále u nás je jak v tabarinu.

Na slavnících uctívý klid, ticho, jen tu a tam kterýsi neuctívý a vojny nezkušený hlasitěji zachrápne; u lože s květovanými nebesy bujně vesele, smích, bouřlivé výkřiky a konečně i zpěv:

— Mizzi, o, Mizzi,
du sakrmentes Määäädchen,
o, Mizzi, o, Mizzi,
du, sakrment, a' Weib'...
o, Mizzi, o, Mizzi,
du sakrmentes Määäädchen,
o, Mizzi, o, Mizzi,
ik' liebe dich so inniglich...

Refrain, jak se mi tvrdě navždycky zařezává do paměti.

Na radniční věži bije desátá, jedenáctá, pak dvanáctá.

Hodina duchů.

Pro jedenáctou sanitu hodina duchů není mezníkem.

Jsou tam těla, ale není tam ctihodných duchů.

Bije konečně jedna s půlnoci.

Píseň o Mizzi, zdá se, je nekonečná: pánové nejméně stou sloku s vítězným řevem skončili, stou prvou od počátku pro nový řetěz hudebních muk s bohopustým rykem vesele začínají.

Šarže u lože Ullschmiedova vystřídávají se ochotně, po druhé, po třetí, přicházejí konečně — kde se vzali, tu se vzali — i prostí sanifáci, ne-

úpravní, rozespali a rozčepýření, s očima tvrdým spánkem ještě mátožně zamželayma, půl oblečení, všichni na boso, mlaskají a šustí sálem mozolnatými, otužilými chodidly a všichni: krátce pobýli, připili, jak jim panstvo ze zbytků milostivě doprálo, zapěli sloku, dvě... a odcházejí, aby ustoupili jiným žízňivým, neboť kdy se nebi tak štědře uráčí, aby jim z korejtky všehoynosti dalo potěšení načerpat...? Přišli torposti, torvachy, vojáci v těžkých služebních pláštích, vymrzlí, vykřehlí, pijí z posledních drobtů... kdo jim řekl, že já jsem k obecnému dobru měšečkem vydatně zatřepal, kdo jim na mne ukázal, vskutku nevím... ale buď jak buď, prokazují mi velkou čest, že se ke mně důvěrně obracejí s přátelským, familiérním vyzváním:

— Naproti je poslední pivo, příteli střecho!

— Poslední šnaps, bratře noho!

— Zas deset...?

— No...

Zugsführer Ullschmied už leží na kavalci jako mrtvý, chtěl hmatnout dolů po sklenici, ale kyklopská ruka utkvěla v naprosté nemohoucnosti, přes pelest převalsle svěšena jako cár, oči se líně a tupě přivřely, všemohoucí pán do rána jistě nebude vědět o světě, jeho sladkostech a pokušeních; na sále je k zalknutí dusno, řada spících těl na početné řadě slavníků pracuje a oddychuje tu všemi pory, aby těžkomyslný zápach povlaků a šedomodrých dek, čpících plisní a ztuchlinou nevětraných skladišť, překonala ostrým výparem potícího se lidského masa; okna jsou pečlivě ubedněna, dech, jak známo, je nejlacinější topivo, erár, vyhazuje s lehkým srdcem takřka miliony na malichernostech, je šťasten, že uškodlí halěr na dra-

hocenném zdraví rakouského vojáka: kanna vychladlá, ale dech topí. Vzduch lze krájet. Vzpomínám na zoufalý výkřik z pohořeleckých baráků: Smrad, který lze mazat na chleba. Vskutku: zdá se mi, že trčíme v prostředí, podobném hutně mazlavé břečce; polkneš na prázdno, abysi slinou zavlážil vyprahlé hrdlo... a polykáš spolu kus neviditelného, odporného žvance; hlava bolí a žaludek se vzpírá záchvaty hnusu a nevoľnosti. Jsou mezi námi — jak leckterá jejich náповěď a toužené slovo po domově se mi cestou z Pohořelce k Vyšehradu ostře vtiskly do paměti — jaří, zdraví a statní synové hor a pastvin, děti lesů, vyznavači slunce, vzduchu a sladké volnosti, pltaři a voráři ze Šumavy, od Štěchovic, Davle, z vesniček u Svatojanských proudů, mužové osmahli, větrem ošlehaní a krásní, snad celý život spali pod hvězdným nebem, pod jeho široce rozklenutou prostorem... a teď jim tu výkvět a vzor pražské zdravotní služby ustlal na přivítanou, k prvnímu spánku u setniny v nezdravém, otravném ovzduší společné nodelhárny; Pohořelec, jeho příšerné zvířecí klece, smrduté, dobytčí baráky zasadily jim první ránu, bodly je prvními hroty živelné ošklivosti: vyšehradský sál, čistý, vzhledný a mile úpravný, dovršuje míru snesitelné možnosti. Slyším — když pivní přestávka v písni o Mizzi mi dovoľuje naslouchat i dechu dřimajících soudruhů — rychlý, namáhavý vzdech, nesoucí se zřetelně náhodnými okamžiky ticha, pak štkavé, úpěnlivé vzlyknutí: kdosi, jehož tělesné obrysy postřehuji v matném pablesku Ullschmiedovy svítlny jen šerým, rozplhlým obrazem... pěst ke rtům, pospíchá klopýtavě ke dveřím, ale cíle bez pohromy nedoběhl, trousí... a vzduch kysne pozvolna pře-

svědčivými důkazy niterné ošklivosti. Snad spánek, opilost z olovnatě hutné atmosféry přinese zapomnutí a úlevu, ale ve bdění... nelze tu setrvat, aniž tě mdloby a úzkosti přepadají.

Jdu na chodbu, v ponožkách, abych neprobudil šťastných spolubratrů v útrpení, poloodsvlečen, svou deku přes ramena jako plášť.

Ticho...?

Ach, ne, ne, jedenáctá sanita žije i v noci.

V záhybu schodiště do patra dva lidé, muž a žena, se bez ostychu milují jako dva brouci na prašné silnici.

Jsou tak nestoudní, že nevyhledávají stínu: noční světlo z poschodí postačitelně jim září do tváře... ale přece se tu milují. Chutnají krásu objetí žádostivým tělem i chtivýma očima. Slyšeli dojista skřípnutí dveří, je nemožno, že bych unikl mužově pozornosti, neboť nejdu tudy pod nimi já sám, vrací se právě ochotný „maník“ z posledníhó nákupu, dusá a hlomozí cvočkatým podpatkem, až torvachy výstražně pokřikují, ale milenci se nevyrušují z milostných hodů, je jim lhostejno, že vidím, že se dívá kdokoli.

Žena — zřejmě poběhlce, prodavačka lásky, obličej vyžilý, znavený a přesycený, s úctyhodným nánosem líčidla, s „deutschmeister“ — jak zní vojenský termin — pod hluboce zapadlými důlky jako mlýnská kola; rozpoznávám šikovatelský prýmek na límci mužovy blůzy, do tváře nevidím, tetřev hlušec přissál se lačnými rty ke krku heterý; je schýlen, supá, kňučí a skřípe zuby v kulminaci erotického vzrušení.

A žena... trpně se poddávajíc jeho bolestnému úsilí, napodobujíc s vypočítavostí dokonalé obchodnice jeho vzkřeky a výkřiky... upravuje si splhlý

účes, její mrazem okřehlé prsty jej pečlivě načechrávají, nakrucují kde kterou svadlou kudrlinku. Vskutku, nevěděl jsem, že je tak nesmírně směšná lidská láska...

Dva... budiž.

Ale třetí...?

Jedenáctá sanita žije intenzivně i v noci.

Feldwebel na schodech... a shora odkudsi zni daleký, pisklavý ženský smích.

Bůh zaplať.

S takovými vojáky, s tak nadšeným a cituplným duchem statečné, obětavé a ušlechtilé armády dobudeme ne celé Evropy... ale celého světa.

Zatím kdy někde v Poloninských Karpatech, u Nadvorné, Stanislavi, na obranné čáře u Turky a Delatynu teče krev a shasínají životy dobrých synů českého národa, předních strážů Revoluce, která smete zkorumpované císařství, zatím kdy, šest měsíců po dokonáném zločinu, rafinovaném barbarství a neslýchaných zvěrstev německé soldatesky v Belgii a Francii, po zprávách Powellových, pronikajících zvolna k východu blokadou zdánlivě neporušitelnou... rodí se na západě v bolestech, dýmu a šilených výkřicích heslo nesmiřitelné odplaty a nenávisti všemu germánskému... zatím, kdy otvírají se oči i přesvědčeným stoupencům obou ničemných imperií, zatím, kdy Dějiny zaznamenávají prokletá jména nových Herostratů a katů človenstva, Stengerů, Stoyů, Crutiusů, Müllerů, nová jména řadí se truchlivě ke starým svatým a slavným památkám: Sedillot, Deschars, Vaissière, Bourgis, Granauilhat, Bože, Bože, Tamines, Louvain, Thildoeck, Dinant, Aerschot, Andennes, Termond, Schaffen, Charleroi, Congis, Courtaçon, Maupertius, Sablonnières, Rebais, Jouy-sur-Marin, Ferté-

Gaucher; Lépine, Marfaux, Auve, Suippes a Sermaize; Montmirail a Champguyon; Révigny, Sommeilles, Thiaucourt, Clermont, Vaubecourt, Triaucourt a Villiers-aux-vents; Lunnéville, Maixe, Baccarat Benviller, Frambois a Sommerviller; Creil, Compiègne, Trumilly; Brumetz, Coincy, Jaulgonne, Crézancy, Vivières, Couy, Dampleux a Chierry; Méricourt, Proyart, kde německé ženy svorně prokazují, že se stotožňují s morálkou vražd, loupeže, zhářství a znásilňování francouzských panen; Raon-l'Etape, kde německé ženy pomáhají plenit a drancovat; zatím kdy nové a nové dobytčí vozy, s nápisy: Jeder Stoss ein Franzos zum Frühstück, přivážejí na západ nové hordy barbarů... a rakouské vlaky transportují stejný dobytek proti Rusům, Stengerův rozkaz ze dne 26. srpna 1914 praktikuje se s neslýchanou v dějinách ukrutností... „aby ranění byli dobiti a zajatci postřeleni, aby ani jediný živý nepřítel nezůstal v týle postupující armády“... hle, tu tedy zvířecí rakouský feldwebel....

Nebe pláče... a rakouský sanifák, jehož mezinárodním odznakem je červený kříž, znamení lásky, soucitu a milosrdenství... miliskuje se s prodejnou děvkou.

Co chcete: vždyť rakouská armáda nebyla než prodejnou děvkou.

Rakouský voják nese pochodeň katolické kultury Rusům a Srbům.

Němec degenerovanému Západu.

N'oubliez jamais!

X.

O, jak všechno cizí, nerakouské, neněmecké, zdá se nám býti lepší, dokonalejší a vznešenější: povinnost, služba, náboženství; jak asi šťastným synům usměvavé Francie slovo *devoir* má jiný, určitý a plný zvuk rytířské obsažnosti, jak výraz *poilu* se mazlí a laská mateřskou něhou s nádhernými možnostmi na poli skutečné cti a slávy! Jak náboženství tisíckrát Germány prokleté, opovržené a posmívané *cocottes* nad Seinou, syfilitické nevěstky, jejíž synové a dcery jsou z dědictví Ancikristova, potomci ďábla, rouhači, smilníci a prznitelé víry Kristovy... jak ono náboženství je lepší, lidštější a křesťanštější, než vyznání víry Jeho Apoštolského Veličenstva, kterému přeje vítězství a jehož surovým vraždám požehnává *marasnický*, *zdetinělý* velekněz na stolci Petrově!

Francouzští kněží, vyznávající stejného Boha, jako naši Jesuiti, synové *Lyolovi*, mrou na bojištích pro vlast, přisluhují svátostmi umírajícím soudruhům s puškou v hrsti, na hlavě přilbici, na opasku ruční granáty, kterými vykropují německá podzemní doupatá; není rozdílu mezi prostým občanem a knězem... jsou oba upřímní synové a děti země, již nutno zachránit před morem hunské kultury, jsou oba *poilu*, milovaní, zbožňovaní a obdivovaní nešťastníky, neschopnými služby na frontách; jsou oba *poilus*, nevěrec i kněz — a nejsou-li, budou jimi co nevidět.

Rádi, ba, pyšní a šťastni.

Flandák rakouský patří k elitě armády — jak ani jinak v modlářském státě býti nemůže:

Je rekrutem u pluku a rukávy jeho šosatého, umrlčího kabátu zdobí od počátku nejméně tři zlaté *průmyky* setnické hodnosti.

Je to pán, který neprosí a nemodlí se za obrácení hříšníků jménem Kristovým... ale poroučí.

Vzpupně a tvrdě, neboť ví, že krom autority Říma stojí za ním strašná moc jeho světského principála: jeho děla, bodáky, vězení a šibenice.

Žaluje, udává a posílá k *rapportu* pro opomenutý pozdrav jako nejkomisnější *feldvebl*.

On, jehož první představený, který je v nebesích, řekl zřetelně:

— Udeři-li tě kdo v tvář, nastav druhou. Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem.

— Miluj svého bližního, nejméně jako sebe sama.

— Odpusť, chceš-li, aby i tobě odpuštěno bylo!

Rakušan káže, kropí, a vykuřuje za žold, láska k vlasti v něm odumřela, jako... *theoreticky*... všechna pohlavnost. Je nejpoddanějším nástrojem v rukou tyranů a jeho pokrytecké gesto je okázalým projevem nejpokornější oddanosti trůnu a vznešené dynastii.

Učiňte zítra ďábla monarchou a pokloní se až k zemi nové mocnosti, která nasype tučný desátek.

Vzpomínáte, jak slavné, jak svaté jsme měli proroky?

— Nevěřte jim a nedávejte!

Ach, proto stát vybíjí národ zdravých, ale tvrdohlavých *buřičů*, protože má na plemeno *loyálních* bastardů liné mnichy a spolehlivé svoje kuráty?

Voják?

Voják?

Není symbolu krásnějšího a vznešenějšího:

Voják, toť člověk, nic víc, člověk prostý a nenáročný, který je šťasten, že je předurčen, aby položil svůj život na oltář vlasti.

O, což my, my, dovedeme my vůbec pochopit sílu Republiky, kde, pro blaho vlasti, je urážkou a pohanou... nebýti vojákem?

Voják... toť cosi posvátného; muž, jehož přehrává jsoucnost, zdraví, zdatnost a síla je podstatou zdraví, zdatnosti a obranné síly vlasti.

Byly doby, kdy slovo vlast působilo rychlejší srdce tep a vehnalo krev do tváře.

Rakouský voják?

Zdá se mi, že od chvíle, kdy nastupuji službu za císaře a vlast v předpekli pohořeleckých baráků, ulpěla na mně nesmytelná vrstva špíny.

Tělo svědčí a páli.

Žádná koupel není s to, aby mne očistila z pohany a urážky, že jsem rakouským vojákem.

Říká se sice, že saniták... není voják... ale „Mann für alles“... budiž, zdá se mi však, že hnus, tryskající z dotyku s touto zdánlivou nicotou zbaví mne dechu, soudnosti a rozumu.

Voják francouzský ví dobře, proč mu poručili zemřít.

— Liberté, égalité, fraternité.

U nás:

— Aby nám uzlovatější biče upletli.

Vojáčku, pro Kristovo nekonečné milosrdenství, víš, proč nám poroučejí umřít?

Pro větší slávu světské vrchnosti.

Pro větší slávu, moc a bohatství vítěze bělohorského.

Aby řeč pánova byla řečí tvou a tvých synů.

Aby jeho Bůh byl tvým Bohem, věř nebo nevěř.

Abys věřil slepě, co ti k věření předkládá.

Abys věřil, že je Řím... Petrova skála: nižádná Láska, soucit, milosrdenství, poctivost, srdce dobré a šlechetné že jí nepřemohou.

Kutna černá je božstvo, před kterým se pokloníš.

Jí budeš odvádět desátek těla i ducha.

Kristus... toť král židovský: z celé síly těla svého, z celého srdce, z celé duše své budeš nápomocen, aby Žid, spolehlivá opora trůnu a křesťanské dynastie, Žid, nepřítel Říma, ale zazonbaný obročník, štváč, úplatkář a bratr Kristův z národa vyvoleného... učinil ze země České smetiště a bursu:

Uvěřiš, že Jsme z milosti boží.

A ty...

Z naší milosti.

Z naší Milosti.

Ne z vůle Národa.

Máme své kněze, abys uvěřil, že musíš dát, co je císařovo... císaři, co božího... Bohu.

Co Židovo... židovi.

Co německého... Němci.

Co tvého, co českého... k čertu s tak nehorázným nesmyslem.

Ostatně: Žid... Němec... u nás jedno jsou:

Tedy:

Židovi, nebo Němci.

Němci, nebo Židovi.

Uplatněme znovu slovo našich svatých a slavných proroků:

— Nevěřte jim a nedávejte!

Tres faciunt collegium:

Kněz, Žid a Rakušan.

Tři byli odvěcí nepřátelé Slovanstva:

Kněz, Žid a Němec.

Kněz ohlupoval.

Žid okrádal.

Němec panoval.

Byli kněží, již byli z nejlepších synů českého národa, ale... buď jak buď, nebyli to čistokrevní Římané, ani Rakušáci.

Věřili v Krista, kněžství bylo jejich lidumilným prostředkem, ale jejich češství bylo srdci blíž, než stolci Petrově.

Pokloňme se před nimi a před pravdou: nebyti těchto kacířských sluhů Kristových, nebylo dnes národa českého.

XI.

Důstojník?

Čas od času přijde k nám, do Čech, jako někdy i mořský orel do našich žirných krajů zabloudí... a není tu moře... žurnál francouzský, anglický, švýcarský, nebo italský.

Italské noviny přes hranici nepustíme, ač s Římem — jak horlivě ujišťujeme — žijeme v poměru nejprátelejší a nejsrdečnější.

Jeho císařské a Jeho královské Veličenstvo tisknou si ruce přes Terst a líbají se horoucími polibky přes jižní Tiroly.

Čas od času přijdou k nám tedy cizí noviny. Na zapřenou.

A cestami nejpodivnějšími.

V dutém podpatku.

V knoflících, o kterých byste nikdy neřekli, že z nich vyrosté aféra nečistých prstů a poskvrněného svědomí národní příslušnosti.

V baličku čokolády.

V hrušce, či jablku.

V dvojitých dnech cestovních kufříků, v účesech dam, podšívkách plášťů, cigaretách, či browninových patronách.

Miniaturní čtvereček filmu, zdělí a zšíří jednoho centimetru, zvětšen desettisídkrát projekčními aparáty, dovoluje nám čísti francouzské, anglické, švýcarské, nebo italské žurnály.

Bez přítomnosti censorovy — ovšem.

Opakují se podrobnosti obležení Paříže. Opakují se duchaplnosti Dumasovy, kvete znovu vtip jeho

d'Artagnanů, Aramisů, Saint-Luců, Chicotů, de Monsoreau, opakuje se de Bussyho:

— Bis repetita placent.

Na štěstí rakouský censor nezakazuje knih Dumasů a Hugových, které jsou vbrzku hledanými příručkami velezrádné extense.

Čteme tedy a žasneme:

Poilu?

Toť člověk, nic víc, člověk prostý a nenáročný, který je šťasten, že je předurčen, aby položil svůj život na oltář vlasti.

Poilu.

Postačitelná čest, pro kterou přijde na smrt, kdykoli generál poroučí.

Postačitelná čest, která sbratřuje anarchisty, sociály, klerikály a monarchisty:

Vlast je v nebezpečí!

Důstojník?

Důstojník?

Nechcete ani uvěřit, že slovo důstojník v zemích degenerovaného západu odvozeno je z pojmu důstojný.

U nás důstojník je určitou představou zbabělství, korrupce, úplatkářství, je to pasák nevěstek, kavalír beze cti, rytíř bez ostruh rytířských, manžel a milenec bez citu a lásky, člověk bez srdce, existence bez talentu a bez intelligence.

Vždyť víte:

Největší blbce a kretény cpou u nás moudří otcové do kadetky.

Všecek národ se snaží, aby loyálně krácel světlou stopou nejvyššího vojenského pána.

Jaký pán, takový sluha.

Zdá se, že u nás důstojník je odvozeninou pojmu trubec.

Etymologie vede vás určitě k dedukci: troubiti a substantivu: trouba.

Generál?

Toť více než prostý důstojník.

Toť více, než je — u nás — českému rozumu zdrávo a žaludku prospěšno.

Jinde?

Až se dech zatají, čteme-li propašovaný armádní rozkaz generalissima Joffra z prvních okamžiků bitvy na Marňě, ze dne 6. září 1914:

— Au moment ou s'engage une bataille dont dépend le salut du pays, il importe de rappeler à tous que le moment n'est plus de regarder en arrière.

Tous les efforts doivent être employés à attaquer et refouler l'ennemi.

Une troupe qui ne peut avancer devra coûte que coûte garder le terrain conquis et se faire tuer sur place que de reculer.

Dans les circonstances actuelles aucune défaillance ne peut être tolérée.

Signé: Joffre.

(Ve chvíli, kdy se počíná bitva, od které závisí spása vlasti, považují za nutno připomenouti všem, že v tomto okamžiku nelze se ohlížeti zpět.

Všechno naše úsilí musí směřovati k tomu, abychom napadli a zahnali nepřitele.

Oddíl, který již nemůže postoupiti, musí stůj co stůj uhájiti dobyté půdy a raději zemřít, než by ustoupil.

Za dnešních poměrů s žádným zbabělstvím nebudiž slitování.

Podepsán: Joffre.)

Generál, který zná svého vojáka a který ví, že jeho voják zná svého generála.

Generál, který je přesvědčen, že, dá-li rozkaz: umřít!, tu nejen poilus na frontách, ale celá Francie zvedne se jako jeden muž a půjde do ohně za jeho výkřikem o pomoc, neboť... praví-li Joffre, že je čas, abychom zemřeli, ah, vskutku, není dojista jiné možnosti, aby vlast byla spasena.

Důstojník francouzský, anglický a belgický je vojákům nejprve bratrem v utrpení válečném, které s nimi sdílí rád, ochotně a dobrovolně, přičítaje si k zásluze, trpí-li víc, než prostý poilu. Fronta, toť ustavičný zápas mezi prostými a důstojníky o primát zdatnosti, chrabrosti, mužnosti, ušlechtilosti a vznešené mysli v krvavém stadionu skutečné cti a slávy pro nejvyšší statky lidstva: kulturu a národnost. Barvy borců: trojbarevná vlajka Francie. Důstojník ententy je svým hochům představeným, kterého poslouchají a kterému slepě věří na slovo, protože, jako není nad ně mistrů zběhlejších v občanském povolání, v kde kterém řemesle, ovládají-li oni srp, kosu, kladivo, motyku a rýč, zná on se v čertovském umění, jak nejlépe bošum prášit faldy. Jako lidé jsou si rovni. Citoyen fantassin, citoyen officier.

- Dobrý den, přátelé!
- Děkujeme! Dobrý den, generále!
- Dnes, myslím, Prušákům natřepeme!
- Jak bychom nenatřepali!
- Francie se na vás dívá!
- A uvidí, co 'eště neviděla!

Rakousko honilo své žoldáctvo do pole bodáky a kulomety.

Poilu nikdy neslyšel volání trubky k ústupu: Francie honila mužstvo svých pluků z pole a ohrožených úseků domluvou — i zbraní.

Černožlutí hlídali nádherné armády, aby nebraly

do zaječích, nebo aby nepřebíhaly k nepříteli: Francie bránila svým horkokrevným synům, aby neútočili a neumírali dřív, než bude třeba, aby zemřeli.

U Rakušanů je od počátku války prostý voják dobytek: nemá ceny větší, než kolik je třeba, aby vystrojili do pole nového jedince.

Dobytěk: nic víc.

Rindsvieh, Schafskopf, verfluchter Schweinkerl.

U nás člověčenství počíná se vůbec první zlatou hvězdou na límci blůzy: universitní profesor je pouhopouhé nic před holobradým, uprskaným, dvacetiletým Peršanem, který vykonal pověstnou „intelligenzprüfung“ i důstojnické rigorosum se sotva dostatečným prospěchem; armádě je třeba reprezentantů neobyčejných schopností a jemné duševní kultury: ujišťuji vás, že jednoho z nich, ochraptělého nadšenými výkřiky, najdete určitě při pochodňovém průvodu, zavěšeného v rámě nevěstky, řinčícího šavlí a ostruhou, ač nikdy koně neviděl... a druhého, vystaveného posměšku kaprálů, feldweblů a cugsfírů, vykonávajícího hrubé práce, škrábajícího brambory v kuchyni své setniny.

Aby lépe vynikl rozdíl mezi civily, prostými a důstojníky.

Znám hejtmana, který hněvivě odešel z holírny, protože možná stejnou břitvou a mýdlem, na stejné židli a v stejné officině chystali se oholit za stejné kulaté peníze praobyčejného vojáka.

Pan hejtman sloužil u proviantury, praobyčejný voják, starý landšturmák, byl třikrát v poli, třikrát raněn, třikrát cedil krev za císaře pána a jeho vzpurnou holotu, jejíž jméno odvozujeme od slova:

D ů s t o j n ý.

Děvka, víno, gonorrhea, lues, dluhy, falešná
čest... to je náš důstojník.

Také jeden z bacillů hniloby.

No, netřeba se strachovat do budoucnosti: roz-
padneme se jako zvetšelý, na padrt setlelý cár...
i kdybychom utrpěli vítězství.

Dej nám, Pane Bože, hojně aktivních oficirů.

XII.

-O b ě a n?

Není vlastně občanstva.

Občanská práva nám vzali: není parlamentu,
není odvolání, není zastání — jen terror meče,
muři nohy a kříže.

Není svéprávnosti, jsou jen passivní sluhové ja-
kési fixní idey.

Zkrátka řečeno:

Celá Francie nemá od počátku války horouc-
nější tužby, než: vítězství.

Vítězství!

Vítězství...!

U nás nejméně šest milionů modlí se úpěnlivě
dnem i nocí, abychom byli bití.

Máme armeesprache, která po zkáze ententy
bude jediným jazykem sjednocených národů Ra-
kouska; máme kuráty, kteří nám očkují serun
víry v boží spravedlnost a německé právo; máme
ubohého, poníženého, opovrženého vojáka, pro
něhož nemají názvisek jiných, než jmen dobytčích;
máme oficiry a šest milionů zbožných duší, které
se modlí, abychom byli bití, kde jen hlavu s
„feldgrau“ čepicí vystrčíme.

Hurrá!

Může být pro nás lepší prognosy?

Najdete mezi námi člověka slabé víry, který by
se bál, že my, slabí, podlehneme silnějšímu?

Což nejsme silni právě tou passivní nemohouc-
ností, guerillou sabotáže?

Vzpomínám, že kterýsi z našich velikánů pro-

mluvil na politické schůzi v Táboře roku čtrnáctého:

Kdyby nám dali samostatnost a my si ústavu stvořili — chodili by se na ni Zulukaffi dívat.

Onen slaboch, kterému jsme tehdy chtěli do tváře naplvat, byl dobrý Čech a bojovník silný... jako Samson. Sypal písek do očí vládních komisařů a jeho rakouský výkřik mluvil zřetelně:

— Hodina ještě neudeřila!

Jedno je i ne příliš bystrému pozorovateli zřetelno a jasno jako denní světlo:

Že celé nesmírné a jako nestvůrně obrovský ježek strašlivě vyzbrojené Rakousko je uvnitř svých hranic jednou jedinou nemocnicí, bizarní magorkou, blázincem, kde všichni konáme pravý opak toho, co bychom konat měli, abychom dospěli k tomu, co je heslem a cílem staroslavné říše.

Kněz, v souhlase a s požehnáním svého velekněze, podrývá víru v katolického Boha, který má u nás licenci živnostenského oprávnění jako podomní obchodník. Poznáváme, že je lépe být aspoň na čas bez vyznání a počkat si na Onoho, který ukáže silnější pěsti.

Žid — věren své přirozenosti — nemešká ani vteřiny, aby se obohacoval, uchoval na plemeno pro dobu, kdy celý svět bude nekonečným Jerichem... a přiznává zřetelněji než kdy jindy credo své dojemné přichylnosti k němectví, své modle a podstatě životní jsoucnosti.

Snaží se všemi silami, abychom nezapomínali na hada s jedovatými zuby, kterého důvěřivě hřejeme na prsou Slovanstva; snaží se všemi silami, abychom co den a noc modlili se s věstci a proroky:

— Nevěřte jim a nedávejte!

Němec od počátku války vynakládá všechny své hunské schopnosti, aby nás přesvědčil, jaká je pro nás perspektiva germánského meče:

— Jeden Bůh, jeden César, jedna řeč, jedna říš, jedna národnost, jedna spravedlnost, jedno právo:

Silnějšího.

Netají se nikterak, že Vilém II. učiní kteréhosi dne našeho vznešeného mocnáře svým lokajem, který mu bude podávat servietty a kapesníky. Tvrdí se ostatně, že František Josef je v kapesnících odborník nevyrovnatelný, neboť kapesník... toť prý jediná věc na světě, do které smí strkat svůj nos, typicky habsbursky baňatý.

Nedůstojný důstojník?

Nespokojený voják?

Hledej příčiny popravy národa na lešení bělohorském.

Příčiny, kterými Rakousko popravilo nás, budou z příčin, kterými Rakousko popraví sebe sama.

A ještě: orientace k severu, namísto přichylnosti k východu a jihu.

Nespokojený občan, od něhož vyžadují všechny oběti, ale kterému vzali všechna práva?

Minimální svobodu, řeč i vlastnictví?

Toť více, než prskající louč nad sudem s prachem.

*

Ležím na bachratém slamníku, přemítám z hlubokosti pokorné české duše, zkrušené tolika nezvyklými dojmy, polykám namáhavě sousta otravného vzduchu a je mi náhle skoro do smíchu.

Vskutku: skoro do smíchu.

Snad usínám, neboť jinak... je možno, že bych byl schopen tak velezrádné myšlenky, zde, v dou-

pěti Schallků, Strachů a Ullschmiedů...?, zdá se mi, že vidím Prahu, město stověžaté, třetí zázrak Humboldtův, nořící se z mlh čarojasného svítání, město utrpení, bolesti, slz, prokletí reformace, nesašlivosti, moru odvěké nesvornosti, národní vlažnosti, lhostejnosti a kde jaké bídý... zdá se mi, že ji vidím, Prahu, krásnější, než ji znám a než se mi zjevila prvně ve své pravdivé a hluboké vznešenosti při pochodu z pohořeleckých baráků, kdy... málem a už bych ji byl ztratil...?

Ach!

Szeged, město papriky... a osmadvacátý regiment!

Zdá se mi v polosnu, že nad hradčanským domem rozněcuje se náhle veliké, nesmírné a světu neznámé slunce.

A slyším zvony.

Sigmunda, který mi na cestu k Pohořelci teskně hučel do kroku chromé drožkářské kobyly:

— Hanba, hanba, hanba nám hanba, hanba...

Teď zvučí slavně a velebně. Sto pražských zvonců a zvonků připojuje se k němu jasným, zpěvným chorálem radosti a díkyčinění, písní, jaké srdce Evropy neslyšelo po tři sta let své hrozné poroby.

Na bránu vědomí nesměle tuká skromná otázka:

— Proč vlastně já... a my všichni... máme tak chorobně rádi vlast, Čechy, drobeček země tak malý, tak malinký, že ho na mapě světa skoro nenajdeš...?

— Proč se vzpíráme tak tvrdohlavě splynutí v nedílný celek s národy velikými, bohatými a mocnými?

— Hle, žid, kosmopolita: vybral si národ, který vládne železem, ohněm a krví. Prozíravý obchod-

ník, jenž ví, že moc je záruka tučných zisků. Je věren těm, kdož panovali, panují a budou panovati. Jeho pronikavý instinkt neklame.

— Je čas!

— Je nejvyšší čas!

Nutkává otázka všetečně naléhá:

— Proč?

— Nuže, proč? Odpověz!

A v polosnu, než se mi víčka sevrou tvrdým spánkem únavy, šeptám odpověď neviditelné bytosti do šedivého prázdna nekonečného prostoru:

— Protože je, matka naše, ubohá, ponížená a nešťastná, proto ji mám rád... Kolikrát už ji lotři krev a mléko z prsů vyssáli, kolikrát o její roucho v kostky hráli a metali los, kolikrát si ji dělili, ale nerozdělili, kolikrát ji plameny sežehli a kopyty koní rozdupali, kolik šibenic pro její děti na mateřské hroudě nastavili, kolik popravišť, o, Bože, kolik hlav nejlepších českých synů a dcer po hřbitovech zelených a pod čakany potupně zasili... a přece ji nezardousili, plameny nesežehli, všecku krev nevyssáli, jazyk český z úst nevyrváli... Žije, žije, přece žije a bude žít na věky! Kdo by ji neměl rád, kdo by ji nemiloval, kdo z nás by po ní pro hrnce egyptské první hodil kamenem?

Kdo...?

Kdo...?

Čech není internacionál.

Mluvte si co chcete, ne, není. Najdete Petry, kteří, než bude kuropění, třikrát vlast svou zaprou, nebo pro tučné hrnce egyptské.

Ale zahřejte jim v nestřežené chvíli, kdy by se toho nejméně nadáli, „Kde domov můj“... a všechny je rozpláčete.

Jako děti.
Toť slabost.
Budiž.
Ale touto slabostí jsme my, snilkové zdánlivých
utopii, nepřemožitelně silní.
Proč?
Proto!
Uvidíte. Vederemo.

XIII.

Tagwach'.

Šero, ba, skoro tma. Sál se líně a neochotně
probouzí. Z Ullschmiedova kouta čpí ke mně in-
tensivně zápach kyselého piva a rosolek. Hlava
pobolívá. Tělo, jako bys je pod stoupou na tisíc
kusů zpřerážel. Těžce vstáváš s bachraté, nabu-
břelé příšery. Snad studená sprcha umývárny tě
vzkřísí z malátné, olověné ochablosti. Jdeš. Vskutku
.... voda, toť dobrodinií lidstva. Zdá se ti, že
se na jiném světě probouzíš.

Pak obligátní černá káva.

Brynda, rozředěná kolomaz, jako v pohořeleckém
baráku. Je zřejmo, že vojenští kuchaři látají tuto
ranní posilu rakouského vojáka všude ze stejných
ingrediencí. Zdá se, že si mezi nimi ani u štábu
nevybereš. Brynda... rozředěná kolomaz... ale
je horká... horká... je horká...

Po kávě ti jistě dobrá cigareta přijde k chuti.

Běž, Martine, na sále v kufříku máš krabičku
dobrých cigaret.

Ullschmied na kavalci pod květovanými nebesy
se dosud neprobudil.

Jakýsi nový, neznámý kaprál, nová vrchnost,
nové panstvo, sedí u stolku, a polyká nás urput-
něma, baziliščíma očima. Zdravím... je záhodno
vyjít s nimi, ježatými, jak možno nejlépe... vidí,
ale neděkuje, neodpovídá. Uctivý pozdrav, toť pro
něho cosi samozřejmého.

Otvírám kufřík, hle, tu je krabička, v ní pětadvá-
cítka „Sphinx“. Nuže...?

Kaprálovi se v zraku zablesklo. Jde blíž.

— Co to...? A jaky to 'sou?

— Sphinx.

— Rakouský...?

Cizích by patrně jeho černožluté srdce neneslo.

— Naše.

— Dobry?

— Z našich nejlepších. Je libo...?

Nabízím k ochutnání.

Pan kaprál obrací chvíli krabičku v tlustých, omrzlých prstech s tvrdě vyvstalými klouby, vzal jednu cigaretu, zapálil, znalecky vdychl kouř, pak sputivě vydychl a praví, dýmaje mi do tváře:

— Dobry. Sakra dobry.

Obrátil se na opatku a špláchne mi přes rameno, slůvko milostivě utrousí:

— Ale slaby, slaby... herr-gott slaby, to člověk zrovna neví... No, slaby, sláma, slá-ma...

Krabičku vstrčil do kapsy, sedl u stolku a hulí, jednu za druhou. Aby slabost kvality nahradil množstvím.

Zakuř si, Martine!

Na chodbě jakýsi dobrý člověk... peněz nechce, ale na oplátku mi půjčí tři dramky. Tenké, vyhublé, zpola vytřepané, mršky proletářské, jedna za haléř... ale co živ bych nebyl uvěřil, že lze s rozkoší vykoupit onu směl, hromadící se na deskách pracovních stolů tabákových továren: o, vždyť Rakousko dobře ví, jak levně upokojí svou luzu, jak draze prodá nepotřebný brak svým skromným a nenáročným plebejcům, jak pečlivým výběrem a tříděním druhů dá každému, což jeho jest; kouřím s chutí, tabákový prach nejhrubší drtí dráždí hrdlo a průdušky, ale budiž: kouřím... kou-

řím a... chutná mi. O kus životní moudrosti jsem bohatší.

Jiná etapa na cestě poznání nejniternější podstaty veteránské instituce, jakou se mi jeví opěvaný útulek nestatečných... jedenáctá sanita.

Locus...

Slyším, že deset, patnáct bratří v utrpení se náhle nějak bázlivě, tiše, tajuplně vytrácí.

Po chvíli hlas, měkce barvitý, zvučný, dobrácký upřímný, praví bodře a usměvavě:

— Nejnovější anekdota, Rudi.

— Zase?

— Ale tata!

— No...?

— Německá anekdota.

— No...

— Ale budu ti ji povídat česky.

— No...

— Přijel Vilém do Královce, tehdá, viš, kdy skládal onu pověstnou řeč protislovanskou. Vedou jej na zámek, je v pokoji sám. jenom na chodbě post, který má rozkaz, nikoho k Němu nepouštět, ať by kdo byl. Vůbec nikoho.

— Nesmysl. Co kdyby kancléř, nebo ministr...

— Mlč a poslouvej: proto je to anekdota: zkrátka, nikdo k němu nesmí, a basta. Abtreten. V pokoji teda sedí Vilém sám... und konzipiert Seine berühmte Rede. Vojáček cupká po chodbě, bajonet má naflancovaný, je večer, už se statně přišerilo, jen před císařskou komnátkou bliká petrolejová lampeta.

— Petrolejová...

— Asi tam nejsou na elektriku zařízení: relata refero. Teda: petrolejová lampeta. Voják najednou kouká a nevěří ani zraku: je to člověk, je to

přízrak, je to zraku šalebné mámení...?, něco se tu šoulí po chodbě, vypadá to jako člověk a není to člověk, protože je to průhledný, svítí to nazelenalým světlem a člověk přece sám od sebe nesvítí, šourá se to podezřele k císařské komnatě, ale kroků neslyšíš... jářku, co to je?, povídá si vojáček. — Halt, wer da?, — post udělá „fertig“, ale strašidlo se šourá dál, wo sitzt Er und wo er konzipiert Seine berühmte Rede. Der Geist...

— Unsinn...

— Počkej, Rudi: duch... to přece víš, na taková slova nedá skoro nic: pikou ho neprobodneš, flintou nezastřelíš... maširuje dál, jako by se nechumelilo. A než voják namíří, než může vystřelit... duch, strašidlo, protáhne se klíčovou dírkou a šups do komnaty, wo sitzt Er und wo Er konzipiert Seine berühmte Rede. Na nic voják rozumný nikdá střilet nebude, jde teda a podívá se aspoň klíčovou dírkou, co se děje v komnatě, wo sitzt Er und wo Er konzipiert Seine berühmte Rede. Na, Rudi, was sagst du, co vidí post skrz klíčovou díрку, na, was, sagst du, ehrgeiziger Rudi?

— Seine Majestät, die Rede am Tisch und den Geist...

— Woher denn: hast schon gehört: da sitzt Er, da ist auch Seine berühmte Rede, aber... vom Geiste keine Spur....

— Du... hät' dich jemand gehört, so sitzen wir beide in Kasch'...!

Chvilí ticho, pak zajímavý, hrůzou přiskrcený hlas ptá se třesavě:

— Je tu někdo?

— Ist jemand hier?

Načež anekdotář praví nenuceně:

— A kdyby... já bych, Rudi, nesesedl!

— Co...?

— Ich... hab' an das Gespenst gedacht, aber du... ak-ti-ver — bestimmt, dass in der berühmten Rede Seiner Kaiserlichen Majestät gar keine Spur vom Geiste war...

— Was?

— Hochverrat...

— Pff!

— Rudi, sakra Hochverrat...

— Proboha tě prosím...

— Degradierung, nejmiň pět let a fronta...

— Nekřič!

— Pojd!

— Počkej!

Locus má čtyři pokojíčky, čtyři chambres séparées.

Neznámý, aby si byl jist, že nikdo neslyšel, počíná revisi: anekdotář jej vysazuje, velezrádce, zachycuje se dlaněmi, vyčahuje hlavu přes dřevěné přepažení šambrů a zpytuje, hledá vykoulenýma očima.

První separée.

Druhé.

Třetí.

Křím se bezradně ve čtvrtém.

— Ah! Lezou ven! G'schwind! G'schwind! Und wer sind sie eigentlich? Was haben sie hier zu suchen? Was haben sie hier zu tun?

Leutnant Schalleck.

Tonu v rozpacích snadno pochopitelných, neboť vskutku nevím, jak odpovědět na všetečnou otázku milostivé vrchnosti:

— Was haben sie hier zu suchen?

A zejména:

— Was haben sie hier zu tun?

Otázka, jaké je schopen jedině a jedině rakouský ofícir: nuže, čti znovu v předešlé kapitole poznámku o vzpurném hejtmánovi, který, uražen, vskutku, těžce uražen v hodnostářském citění jemného sensitiva, odchází neoholen z holírny, kde — pravděpodobně stejnou břitvou — chystají se pulbírí šlechtit strniskem ježatých vousů zarostlých obličej praprostého vojáčka.

Do čeho's, Pane Bože, duši dal?

Pokouším se o smířlivý úsměv, stejně rozpačitý, jako vysvětlující: herr leutnant je však strachem a vztekem skoro nepřičetný, jeho milá tvář hned bledne, hned se rdí ohnivým červánkem, třesoucí se rty koktají snad už po desáté nesmyslnou otázku:

— Na, also, frag' ich: was haben sie hier zu suchen eigentlich, was haben sie hier zu tun...?

Druhý důstojník... prý Vavruška jménem, g'freiter Krejčík, snad vševědoucí, a všudypřítomný, neboť, kde se vzal, tu se vzal, hned se mi po aféře k boku přitočil a šeptá, ochotně informace podává, Vavruška že je Čech dobrý a upřímný, o, takových kdyby bylo, vždyť poznám sám... pod jeho ochrannými křídly už se slušně našinců vždy v pravý čas a ne na krátko schovalo... Vavruška stěží potlačuje bouřlivý výbuch veselí, odvádí nakvašeného komandanta a hučí mu mezi dveřmi do ucha tak diskretně, že je slyšet za devátou stěnou:

— Krista Pána, neptej se tak blbě, Rudi... a pojď... Donnerwetter, mach' keine Dummheiten.... na, sag' mir: was hast du denn hier gesucht?

Herr leutnant se Vavruškovi vzpírá, koulí očima a syčí zlověstně:

— Sind sie stumm, oder was...? Sie... sie... ich werd' sie einsperren...

Nedopověděl, ale já sám dohaduji se konce jeho slibné přípovědi:

— Bis sie Blut spucken werden!

A ještě slyším, jak se ozývá ironicky kousavě:

— Co mu uděláš, jestliže ti odpoví dle pravdy: melde gehorsammst, dasselbe, was Herr Leutnant...?

XIV.

Ženou nás časně zrána k nové lékařské prohlídce do garnisonsspítálu, jak zní běžné vojenské pojmenování nevlidné, příšerné, nevkusné, studené ovzduším i stylem, nekonečným labyrinthem chodeb, cel a příšeřelých doupat pochmurné, kasárenské, josefinské budovy.

Nemám, co bych přičinil k podrobnostem vyprávění o lékařské prohlídce z „Předpekli“: hodinu čekáme, pak... Vyšetřuje nás asistenční lékař, dr. Bass, prý syn vrchního štábního lékaře dr. Bassa, který je všemohoucím pánem u jedenácté sanity. Žid, ale slušný člověk, dobrému slovu a prosbě snadno přístupný.

— Was fehlt Ihnen?

Tady píchá, tam bolí, závratě, srdce buší, dech neslouží, regma, plíce, ledvinky, játra, nohy, ruce, žaludek, oči, uši, jazyk... kde jaké útrapy, kde jaké nesnáze, kde jaké nemoci:

— Regma, povídají... Hm... moc jídla, málo pohybu: týden klencácky a budou běhat, jak rybička. Abtreten!

— Játra? Moc asi pili: z chlastu, kamaráde. Weiter!

— Pličky... no, 'sou rád, že jich vzali k sanitě: tam se nezadejchají.

— Nohy...? Proboha jich prosím, znají člověka, kterého by nebolely nohy? 'Dou, 'dou, abtreten!

Stejně, jako v pohořeleckém baráku: — Regma

že mají? A, to 'sou rád, aspoň ho na vojně nedostanou...

Jenže tu, u zdravotní kapacity jedenácté sanity, je každý ortel, každé slovo, i mravné naučení, neskonalé upřímnější, teplejší, smíření se s osudem citově přístupnější, podrobení se nutnosti přijatelnější, uvědomuješ si, že tu — nechť tak, či onak, nechť žert, či zdánlivě drsná a krutá poznámka, pravda, či zálud vytryskly z pohnutek jakýchkoli — mluví člověk s člověkem, voják s vojákem, již oba jsou stejně připoutáni ke krvavé lázni odporným slovem povinnost; je ti zřejmo, že tvému soudci bylo by rozhodně milejší sedět doma u šouletu, jako tobě u vepřové s knedlíkem, nebo, dá-li Bůh, že se podzimu ve zdraví dočkámě, u mísy švestkových knedlíků; je ti, jako by z úsečných poznámek prvního Persana představeného, s kterým se na vojně setkáváš, zněl upřímný ton zastřený výstrahy do budoucnosti:

— Sanita je ti málo, synáčku? Kdybys viděl, o, kdybys viděl, jak je na frontách, u řadových regimentů, jakých mrzáků nešťastných a ubohých už nám sem navozili, kolik beznohých, bezrukých, kolik slepých, blbých, a bláznů, bláznů, kteří pohledu na rozšvihané maso a lidskou krev dobře nesnášeli... Děkuj Bohu, děkuj Bohu, žeš' u sanity, mlč, kuš, přikřč se a mlč, aby o tobě nevěděli...!

Vskutku: všecka tíseň a úzkost neblahého očekávání jako by s nás rázem spadala: je nám skoro lhostejno, jak nad námi onen všemohoucí rozsoudí:

— Gesund... Abtreten!

— Gesund... Abtreten!

Reminiscence z pohořeleckého baráku:

Kam až by nás, beránky, za úsměv laskavý a dobré slovo přivedli?

Co by z nás vymámili?

Jakého otroctví byli bychom schopni?

Jak vydatné stroje ničemných cílů, jak obětavé robotníky by z nás mohli učinit, kdyby v tupém jejich rozumu bylo za groš vtipu, kterého ani špetky nikdo v apatice nekoupí?

Jakou oddaností bychom přilnuli k dynastii, které by nebylo hanbou, že je české krve?

Jak bychom rádi pracovali, jak rádi za ně umírali!

A není mezi nimi jednoho spravedlivého, jednoho šlechetného, jednoho prozřetelného, který by našim tužbám alespoň politicky přisvědčil, který by řekl:

— Snad... snad... Bůh dá, že snad jednou... kdy, sice nevíme, ale chceme a hodláme zpečetit své přísahy mužnými činy, abychom nebyli křivopřísežníky...

Nemají odvahy říci:

— Snad... Možná...

Pochopujete, proč se neodvažují, aby dopověděli:

— Sotva...

A brutálně, aby probudili dřímající zárodek tragického zoufalství a rozhodného zápasu:

— Nikoli!?

Není mezi nimi člověka.

Jsou to loutky.

Loutky, hrající osudy člověčenstva.

Morčata, jejichž prostřednictvím Neznámý lékař-básník-dramatik zkouší serum k ozdravení lidstva.

Fušeři, kteří v pravý čas pouštějí žilou, aby národy nezemřely mozkovou mrtvicí.

A konečně:

Zvířata, která snažme se napodobiti do nejminucióznějších podrobností, aby se volnomyšlenkářům nezdálo, že jsme jen praobyčejnými lidmi.

Dávejme vojákům na stráž peníz do torby, ale nechme své rodiče, sestry a bratry zemřít hladem, bez pomoci a útěchy.

Nedovoluje týrati ubohých zvířat, ale vymýšlejme, jak bychom lidi ne po stech, ale po tisících vraždili: kanony, bacilly, jedem, prachem, železem, či otravnými plyny.

Bůh, pán smrti, nám požehná, až umdli Jeho ruka vševládnoucí.

Papež, nejvrchnější proletář, konsul a zplnomocněný ministr císaře nejubožejších z bedných ubožců a chudasů... udělí nám plnomocné odpustky a blahovolné rozhrěšení. Snažme se, abychom se přiblížili zářivým vzorům světské i duchovní vrchnosti, aby se volnomyšlenkářům pošetile nezdálo, že král, hrabě, papež, prelát, nebo dělník v podstatě člověčenství jedno jsou.

Dávejme poslušně co je císařovo císaři, srdci nic, neboť: míti soucit s ubohým, toť tolik, jako slabost morálky — a skoro: zbaběloství, řeknete-li, že je křesťanštější umírat doma, v teplém, ženou vyhrátém pelechu, býti pohřben doma, aby se děti k vašemu hrobu mohly přijít pomodlit... než umírat v poli, s údy na padrl rozbitými... kde mouchy vám do ran kladou vajíčka, kde psi mrtvým kosti ohryzují, kde krkavci a vrány mají slavný hodokvas...

Dávejme co je Božího Bohu, srdci nic, neboť věřte, co Bůh činí, co Bůh ústy svých černých

služebníků poroučí, že dobře činí, a dobře ví, čeho je komu potřeby, kdyby i broučkem byl kdesi pod zapadlým kamenem. Bůh nemá srdce. Bůh, jak nám jej v praxi ukazují, zná jen evoluci a zákon. Je všecek Ofensivní.

Proto Bůh Německa a Rakouska je Bůh ofensivy.

Milosrdný Bůh srdce, svědomí, práva a soucitu a lásky je zbožněním defensivy.

Proto Bůh slabých, pokorných, milujících, ponížených a šlechetných je důvěřivým zbožněním defensivy.

Ach!

Smiřme se s osudem: nemůže být každý králem. Je třeba, aby jedni vládli a druzí poslouchali.

Nemůže být každý papežem. I vyzáblých kaplanů je třeba, abyste uvěřili, že ne samým chlebem žít je člověk, ale každým slovem, které vychází z úst božích.

Nemůže být konečně každý z českých branců u verpflegsmagazinu, nebo jedenácté sanity.

Je vám snad zřejmo, proč: kde jinde bychom poschovávali vždy věrné opory trůnu a dynastie, aby nám zbyli na plemeno, kdybychom jim nejbezpečnější skrýše bezohledně zabrali?

Pozor!

Ještě krok, až muž před tebou z řady odstoupí... a jdeš k váze dobytčí ty, Martine Celerine!

— Was fehlt ihnen?

Domobranec, po pás vysvlečen, odpovídá, mluví rychle a šeptavě, že zřetelně neslyším ani slabiky z tryskajícího vodopádu jeho slov; hubené, kostnaté prsty s vyvstalými klouby ukazují po celém těle, tu že to bolí, tam bolí, ach, kde všude který známý, neznámý neduh, mrška, se

potutelně usadil... a lékař na oko soustrastně naslouchá, pilně proklepává, vážně přisvědčuje, licí svaly mu šelmovskými hrají potlačovaným úsměvem, ba, to že pryč je teď po světě nemocí prapodivných, jakých ani starý, zkušený doktor za celý život neviděl, o, vskutku, těžkých a smrtelných, po dobu války na vyléčení není ani pomyslení, zejména, pokud „maršky“ se budou plouhat na frontách... sapriment, nemocí, o, o, a všechny mají stejné jméno: švingulitis... a všechny pak jako zázrakem rázem pominou, všechny zažehná jediné slovo: mír, nebo i teď, in den Kriegzeiten, dobrý „dekunk“; ja, er ist krank, armer Kerl, schwer krank, aber der einzige Heilmittel, der ihm helfen kann, ist weder Medizine noch Spital, aber eine Krankheit, so, mein lieber...! Abtréteén!

Muž obrací se k nám, kteří sami záchrany hledáme, vytřeštěným, zoufale roztěkaným pohledem, pak znovu cosi horlivě rozkládá, škemrá, prosí, bublá, snaží se přesvědčit, až konečně lékař praví mu dobrosrdečně:

— Tejden teda, strejčku, no, deset dní, aby se na nás nerozhněvali...

Mžikne přes rameno k písaři a diktuje suše:

— Erste Abteilung!

Šťastný člověk: jde k nám s tváří zářící, očima horečně zjiskřelýma; je všecek zmaten, přistoupil k hromádce, kde před prohlídkou kabát a prádlo odložil, obléká vestu na holé tělo a přes ni košili pracně navléká: lopotí se s rukávy, zápolí s nimi jako s nejurputnějším nepřítelem a jistě si myslí, že není na světě větší zručnosti, větší obratnosti, než umění, kterého je potřeby, abychom vstřčili

hlavu a ruce do tří prazbytečných otvorů ušmudlané košile...

Ach! Deset dní!

Na deset dnů se vymknul z komisních drápů vojenské hydry!

— Martin Celerin!

Obligátní otázka:

— Gesund?

Směje se sám tomuto pošetilému optimismu, který mezi českými branci hodlá objevit jednoho zdravého vojáka; směje se, neboť dobře ví, kterak odpovědělo dvacet mužů přede mnou, mohl by vsadit tisíc proti jedné, jak odpovím já a po mně sto jiných, které přihnali k jeho soudné stoličce; směje se a ptá se, nečekáje ani, co mu odpovím:

— Also, was fehlt ihnen...?

Nuže, nejméně deset nemocí, které zručně a bystře vybásním.

— Schön, schön, — pochvaluje si uznale, — eine einzige hätte schon genügt, die übrigen... poděleji s nima kamarády, který nepřišli ještě na řadu...

Proklepává, naslouchá, přikloniv ucho k mé hrudi a praví polohlas:

— Hat mich schon der Vavřínek aufmerksam gemacht... und Herr Regimentsarzt Klemens...

— Prosím...

— Abtretéén!, — křičí a lomoží, odstrkuje mne prudkým, urputným gestem, aby snad neprozřetelné slovo nějaké mi nesběhlo náhle s jazyka,

— bronchitis, Konstatierung, erste Abteilung!

— Weiter!

Příčina k závisti: odklad nástupu a výcviku pro frontu. Na jak dlouho? Také deset dní? A kdy-

bych den urval, den, jediný den, nic víc, Bůh zaplať: nejde-li jinak, nemusí pršet, jen když kape.

První lékařská prohlídka s lidskými mravy a způsoby, na kterou nikdo z nás, kdo tak rychle nezapomíná, aby se mu přes den a noc vytratily z paměti a srdce vděčného příšerné surovosti pohoreleckého předpěklí království Martova, jistě narákat nebude; první žid, v němž poznávám člověka. První důstojník, hodnostář se zlatou hvězdou na límci bluzu, kterému přílišný rozdíl mezi plebejci a bohorovnými je „ein Unsinn für die Katz...“; po přehlídce nás vedou ke skladišti, přes dvorek, malý a čistě umetený, k domku žlutě ohozenému, označenému nápisem: K. u. k. Sanitätsstammabteilung Nro 11. G'freiter Krejčík je k nám pln ochoty, jako by s námi nebyl den, ale rok, řeční bez pobídky, a horlivě vykládá, tam v rohu dvorku, jestli vidíme, jsou hrazdy, kruhy a žebříky, nářadí pro mužstvo, doktoři že už dávno kde komu referovali a generálům ukazovali, jací jsou naši Sokoľové borci čačtí, lid statný, svalnatý a proti všem tělesným strážním vzdorný, odolný a otužilý... a kdyby prý se zdařilo, že by i našeho ducha beraního tak tvrdě po sokolsku na černožluto ukuli, o, pak že by celý svět mohl stát proti nám v ohni a železe, marně by šturmovali, marně krváceli... Einigkeit macht stark! Steht gegen uns die Welt in Flammen, wir halten fest und treu zusammen! O, pak by rakouské pluky, jdoucí do pole, aby umřely za milovaného zeměpána a větší slávu i sílu společné vlasti, vesele mohly zahřímat, jako hlavatí Táboři někdy zpívali, až nepřátelům husí kůže naskakovala: Gott mit uns! Gott wird mit uns und unserer gerechten Sache sein! Schulter an

Schulter im Kriege und im Frieden! Viribus unitis! Hrr na vraha! Bijte, bijte a nikoho neživte! O, kdyby se mudřec našel, který by Čechy přesvědčil, kdyby Rakouska nebylo, že by si je stvořit musili, kdyby zdechlo jejich velezrádným přičiněním, že by je rádi třeba špendlíčkem zpod zeleného drnu, hrobu tmavého vyhrabávali a k životu přivolávali před nebezpečím hladové tlamy pruské, polské a maďarské; teď, vykládá svobodník, hořempádem dohánějí, co dávno zameškali: co den cvičí tu kde který saniták, šarže, nešarže, starý, mladý, oficiři jim stará, neohebná kolena tady prohánějí, že jim jen jen hnáty jak suchá dřívka praskají; a je prý to podívání, jak bříchaté a dýchavičné domobrance kaprálové na hrazdy, na kruhy vysazují, jak vztekle, s jak očividnou nechutí, protože chlapi liní, jo aby pánům představeným horkou chvilku připravili, zadky jako by měli olovem prošpikované a obě ruce i nohy levé, nemotorné, až ošklivo pohledět...

Stojíme v nespořádaném chumáči na nádvoří a notnou chvíli čekáme, než se šikovateli Lenzlovi v magacině k milostivým audiencím uráčí, mimo nás přecházejí důstojníci a prostí vojáci všech branží, všech kategorií, dělostřelci, sapperi, dragoni, už ne, jak dřív bývali, pestří, malované děti, ale celí šediví, spodky do vysokých bot, bluzu, i ke straně posazené čepice; vojáci od leteckých a zásobních oddílů, Maďari, které zdaleka poznáváš, jak jim výložky žlutě hoří pod vyvstálými bradkami: a všichni ti prostí mezi nimi jsou prý komandýrky ve „verpflegsstandu“ našeho špitálskommanda, nebo „pfeiffendeklové“ raněných, či nemocných oficiřů... ach, kolik ničemné čeládky živo je neužitečně z našich peněz, z na-

šeho potu, z našich mozolů... jdou prý někteří k výplatě menážgeldu, nebo za „tapferkeitsmedaille“ tu svůj groš jidášův za věrné služby protislovanské „potahují“... Tam, hle, ať prý se dobře podíváme, v levém křídle pochmurné, kasárenské budovy, kde mniši se kdysi modlili a hříšná těla bičovali, v prvním patře, za řadou oken, bezpečně zahrazených mřížovím, železnými tyčemi jak ruka silnými, je magorka, vojenský blázinec, peklo a hrob, kde skutečně nemocné pochovávají už za živa, jsou tam chuděrové uboží... Bůh je mi svědek, jestli mi nevěříte... kterým jen v pletených klecích jako v postýlkách malým dětem dovolují žít, jiným v komůrkách cele vypolstrovaných, a opět jiným jen a jen ve svěracích kazajkách... ach, jaký to život! Na vojně není času, ani milosrdenství, ani soucitu, aby se doktoři a vertři s nimi laskali a patlali, o, kolik jich z magorky, chudáků bláznivých, na rozumu pomatečných veřejně, i jako smradi vynesou a nikdo neví a nedoví se, kdo by se chtěl ptát, kdy a jak umřeli, kdo jim poslední útěchou před smutnou smrtí posloužil; viděl jsem... a zas: Bůh mi svědek, jestli nevěříte... tam, na magorce, v takové kleci, snad ani ne větší, než pro opici, nebo pro papouška, člověka jak srnu bystrého, těla coby Herkules, oči jak trnky, černé, že zrovna pálily, tam, v takovém síťoví z provazů pleteném si stál, vpravo, vlevo, před sebou, vzadu i nad hlavou stěnu posady, byl úplně do naha vysvlečen, jist a pít mu tam podávali div ne dřívkem, jako prašivci, jak vzteklému psu, jako divokému tygrovi; sakra, na mou duši, chlapci, tenkrát mi bylo do pláče a tak nějak divně ouzko, sakra, divně ouzko, vždyť stačilo si pomyslit, jak snadno je z člověka

moudrého takové zvíře na frontách... Ten tam... rakouský Talián odněkud z jižních Tyrol... trom-melfajer mu šel na nervy, granát ho zasypal, vykopali ho a teď zuří... A jak a proč ho sem zrovna transportovali, ví čert, nebo sám Pámbu: asi nějaký p. v., politisch verdächtig, to p. v., to zatracené p. v. se u nás ani mrtvým, ani bláznům neodpouští: a tady pro p. v. je zatrrracená magorka, stramm, sakra stramm, tady je lehko být svatý už za živá...

— A víc 'sem viděl, — povídá nějak vzrušeně a vystříkl slinu směrem k mřížovým oknům, — ale o tom až jindá, až jindá... A taky je tam teď simulantů, magorů zdravých jako hub po dešti, protože je magorčina, kdo v ní umí chodit, nejlepší, nejsichrovatější ulejárna, jen když umíš hrát, hodně blbě žvancat, aby ani obrštába nemoh' pochopit, co je v tobě ajgentlich za krajánka, kdes', bratříčku, zabal a z jaké flašky semenec...

— To jsou taky magoři ulejárí!, — kývá na pozdrav rukou do patra a kde okno, tam pět, šest veselých, usměvavých tváří a jiskrných očí děkuje svobodníkovi tuze výmluvným gestem, ex offio, neboť jsou to blázni a jejich privilegiem je mluvit a hlásat veřejně, co by jiný zaplatil žalářem, nebo provazem; jsou si dobře vědomi své absurdní výsady mluvit pravdu jen se stigmaty blázna, jsou si dobře vědomi bizarní exterritoriality dočasného domova, neboť jejich duše vymykají se i v Rakousku z pravomoci tohoto království světského; — jsou to pálení kostelníci, — dokládá šeptavě, jako by se bál, aby mu odvážné slovo k nepovolnému sluchu z nádvoří až někam do chodby nezabrousilo, — pálení kostelníci, chytřejší každopádně než my, kteří se tu s tím chomoutem

kdo ví jak dlouho povlečeme... a chytřejší, než všichni arztí i s obrštábou dohromady sakumperdo.

— No, Pečírka, obrštába, to je fajn kluk, všechna čest, — opravuje se uznale, — takových kdyby pro nás bylo, ten do nich 'istě vidí, jako já do nich, že mají v kapse dobrý cigárko a já nic...

Ipse, vtip se.

Zapálil, hořící cigaretu skryl v pěstí, z níž jen v nestřežených okamžicích ukrádá bať neskonaleho požitku.

— A doktůrek jeden, Čech, 'estě mladý, vlasatý, s hlavou coby kumštýř oštucovanou, stonavý, nějak chorobný, toho na frontu nedostanou, ten taky je k nám, všechněm simulantům na ruku, chlapec všemi mastmi mazaný: opravdickou nemoc vidí na kilometr, jako já hezkou holku, příkladně, ale před ulejárkem jako by na obou očích měl cink, nebo vlčí mlhu: všechno uzná a podpíše, co mu nabreptáš... Tomu a Pečírkovi taky Jeho Veličenstvo císař pán platí za věrný služby zadarmo... Pozor! Lenzl už pro novy saniteráky shledal stary baganče a kaťatá: 'esli se nikdy nesmáli, teď jim z utajenyho, ustavičnyho hihlání... protože veřejně nesmějí... slzy potečou jako hráchy..

XV.

Mluvil pravdu: ne nadarmo se říká, že svobodník, jakýsi universální bleskosvod a sluha pro všechno, ani gemeiner, neboť nosí po hvězdě na výložcích bluzu, ani šarže, neboť od kaprála výše počítá se vojenské důstojenství... je nejpráskanější kvítka u kumpanie. Je třeba, aby žil v bratrství, míru a družném souručenství s prostými, kterým je před literou zákona představeným... neboť šarže, kterým je terčem vtípu, dobrého rozmaru, i zloby, šarže, kterým třeba o půlnoci ochotně poběhne pro cervulát s křenem a chřupkavou žemlicí, aby si octa nerozlil před pány milostivými, šarže jím opovrhují, neboť v něm spatřují karikaturu své bohorovnosti; jsou k němu studeně zdrželiví, jako tovaryši k učedníkovi. Žije v ustavičné přetvářce, je na oko laskav k rekrutům, aby ukáplo malvazu z rohu hojnosti, či pšenky z úrody aby štědře sypalo; je podlizavý k vrchnosti, neboť, ač jí nenávidí, jako nenávidí těch, s nimiž je nutno žít v zdánlivé rovnosti, dobře ví, že blesk bije shůry do nižších a že on, svobodník, jehož dvojnásob tuhou kázní přiskřípli, je poslední, nebo první hrot na dlouhé, či krátké cestě s oblačných výšin k propastem naprosté nicoty. Má dlaň, uši a oči vždycky pohotově, vždycky otevřeny; je někdy nepochopitelně diskretní a jestliže nenávidí, je lépe si štíra zneprátnit; je věrný, jde-li po stopě tučné kořisti... a jindy sto Jidášů nevyváží jeho podlosti, neboť je placeným důvěrníkem otroků, aby donášel vrch-

nosti, nebo naopak: je důvěrníkem vrchnosti, aby štal komára proti lvu za možnost nové poroby.

Je nic a všechno.

Je první, zračí-li se příznivému osudu... a poslední, zmane-li se komukoli: třeba komusi z rekrutů, nad kterými je pán, dle slov zákona, jenž dobré odměňuje a zlé tresce.

Odtud pramení jeho ustavičná hořkost, jeho obojetnictví, jeho bezpohlavnost charakteru.

Tot g'freiter, jak jej vytvořil rakouský militarismus.

Osvobozovací válka národů, zdá se, mění podstatně jeho nečestnou strukturu: ani prostý, ani pán, je tykadly prostých a poslem naděje: ví, kde zaklepat, kde měšcem zatřepat, kde poprosit, kde zprudka udeřit, vezme své procento, ale jeho skromný zisk nevyváží prospěchu těch, kterým pomáhá. Jeho kariéra je tak závratná, že nechápe, proč by se o ni obával, dává se do sázky své hry jednu hvězdu na límci bluzu za pravděpodobnost vděčného uznání. Loučí se nerad s nehodnotnou hodnotou, nerad vymění „Mittel ohne Tittel“ za „Tittel ohne Mittel“, velký obrat za malý zisk, šest za deset. Touží-li, aby sám se skryl před frontou, pochopí snadno úzkost nezkušeného, nezajícího rozkoš krvavých plánů Haliče a Bukoviny.

Ví, že humor je vzácným lékem zoufalství a melancholické deprese. Tvrdá zkušenost mu vryla do paměti, že není zle, aby nemohlo být hůř, než je dnes: dělí se bratrsky o svůj poznatek jako s hladovým o kus duševního chleba. Je bystrý psycholog, stratég, jakých mezi Armeejesuiten pramálo najdete.

Prozíravý feldmaršál — kdybychom nějakého

měli — načinil by z devadesáti procent vypráskaných g'freitrů frontovních generálů a z devadesáti procent osvědčených vojevůdců praobyčejných svobodníků.

Pak bychom jistojistě černožlutou vojnu všem na vzdory — i nám, Čechům — vyhráli; na cimpr campr vyhráli.

Na štěstí není u nás mudrců, kteří by našli toto vejce Kolumbovo.

Na štěstí...

Dovolte mi, abych nedopověděl.

Kdyby... nedopouštěj Bůh. .. všeteční čmuchavci našli u mne tak upřímné zápisky, dojista by mne nejméně nadosmrtili do černé díry o chlebě a vodě přiskřípli.

Vcházíme po dvou, v párech, do nitra budovy, z přízemí do patra, odtud dvakrát lomeným schodištěm k Lenzově řiši erárních mundurů, bagančat a prádla; naproti, přes dvůr, za mřížemi jako ruka silnými, prsty a pěsti bláznů ex offo se vskutku bláznivě roztančily na okenních sklech a jejich příliš výmluvná gesta, immunisovaná úředně zjištěnou magořinou, hovoří k nám vesele, radostně a bezstarostně:

— Vykašlete se na válku, na císaře a následníky, vy, strašliví, nekoneční, ponížení hlupáci! Kam vás vedou a kam jdete za nimi? Mundury navlékat? Sem, bratři, k nám, tu je vaše místo, blahoslavení chudí duchem, neboť tu je, u nás, po dobu války, skutečné království nebeské: klid zbraň, idyllický půvab skrytého zátiší, mír a ticho, neboť naše choré nervy hynou křečemi hřmotných vzrušení. Nuda...? Ach, nudy se nebojte. Magorka... toť nejveselejší tyátr, herna, kde hrajete va banque: divadlo, kabaret, uiberbrettl; jsme

všichni herci, všichni solisti, dobří i mizerní, vždyť víte: komu není s hůry dáno, v apatyce nekoupí. Není mezi námi šmírařů, ani statistiků, mezi námi blázny; není divadla, kde herec memoruje tak poctivě a přednáší tak výbojně, s tak pathetickým elánem své role, jako u nás, mezi oficiálními blázny; tragéda, žijícího pravdivě dvěma životy, skutečným a fiktivním, naleznete jen u nás, mezi úředními blázny... Nuže...? Smíte mezi námi veřejně nadávat všemu, co se vám nelíbí; smíte mluvit, jak myslíte, smíte mluvit pravdu: vždyť víte: v Rakousku jen blázen smí být celým člověkem dle boží podoby; v Rakousku jen blázen ubohý smí být nepodlizavý, jen páteř bláznova smí se beztrestně pyšně napřímít, jen blázen... Ach, což nevidíte, blahoslavení chudí duchem, že vlastně celé Rakousko je nesmírnou, obrovitou magorkou, kde principem jsoucnosti je zásada konat všechno obráceně, kde ti, kdož nemají vroucnějšího přání, než slavně vítězit, snaží se všemi silami, aby důkladně byli bití? Nuže, k nám, k nám, bratři, kašlete na válku, na císaře a následníky, vy strašní, nekoneční, ponížení hlupáci! Není moudrého mezi vámi, kdo by byl schopen žít pravdivě dvěma životy, kdo v masce šilence je větší filosof, než uniformovaný blb pod pitvornou škraboškou diplomovaných mudrců? Nikdo...? Nikdo...? Abtretéén...!

Měl pravdu g'freiter Krejčík: odehrávají se tu, před šikovatelem Lenzem, scény svěžího, rázovitého, drastického humoru, které, žel, nenašly svého humoristy, aby je zvěčnil pokolením příštím:

Rekrutům nešije vojenský krejčí dle míry; rekrutům nešije ani vojenský švec dle míry; jsou

tři, čtyři šablony, čtyři velikosti, čtyři čísla, která lehko poznáte; Lenzlův adlatus přeměří tě shůry od hlavy až k patám bystrým, znaleckým pohledem, nemluví, ale vidíte, že jeho rty se tiše pohybují, jak sledují asi stopu myšlenky: číslo dvě, tři, či čtyři... hrábne do určité příhrady a podíl, který ti ON přikázal, toť zákon, toť spravedlnost sama: vidíš nováčka, jak s očima hrůzou vytrěštěným si naivně šedivé spodky k tělu přiměřil: skryjete jej v nich celého a ještě vám zbude pro toho, na koho se nedostalo; kus coby kus, příhrada číslo dvě, velikost číslo dvě, stínmt, abtretéén! Weiter! Příhrady že by byl kdosi zlomyslně zamíchal? Unsinn! Vidíte čahouna, hubeného, čapích, klátivých nohou, s koleny jako napuchlé boule vysedlými, kostra koží potažená, po těle věru že mu lot masa nenajdeš: fasuje nohavice krátké, že mu ani hlavatých češek stýdlavě nezakrývají; rukávy bluzu jistě nejdou přes lokte a krk, dlouhý, žilnatý, s ohryzkem čiperně poskakujícím zaklání se určitě jako smutná, osamělá makovice, nad nízkým, splihlým limečkem.

Zorničky krátkého a dlouhého se chtivě skřížily, neboť krátký má příliš mnoho, na dlouhého se nedostalo: kdyby oba mluvili jen očima, bylo by neštěstí zažehnáno, ale ne, čahounovi se zdá, že je rozhodně slušnější po sousedsku si tady krápnout, jako před strejcem, či kmocháčkem rozšafných řečí trochy utrousit:

— Ehe, kdyby pan fěl ráčil dovolit, že my dva bysme si tudle kaťátka vytaušovali...

Lenzl, zdá se, nevidí, neslyší, adlatus jen se v příhrádkách horlivě přehrabává, odhaduje míry a šeptá neslyšitelně: dvě, tři, čtyři...

— Že kdyby ráčili dovolit...

— Že my dva bysme tudle...

— Že my dva bysme...

— Že my dva...

— Že my...

— Že...

— Herrgott, chlapi, je tady frcamt, nebo tandlmark...? Marš! Abtretéén!

— Že já ty kaťátka...

— Maul halten!

— Kdyby ráčili česky, já zrovna moc tudlinky, abych se jim přiznal...

— Hubu držet!

— A jo, podržím, podržím, jen říct... a komu, prosím?

— Ježíš Maria, to je hovado!

— Kdo, prosím?

Tvář mu náhle zvažněla, zkrabatěla vráskami starosti, až do spánků se mu přivalila prudká vlna vzrušení, když řekl kostřbatě a nevlídně:

— Syn boží, tak nás alespoň ve škole učili. A Maria neposkvrněná matka Páně... Na vojně možná: krev, zabíječky, neúcta k svatému náboženství... taky to asi podle toho dopadne.

— Ven! Ven! — ne křičí, ale jen sípe šikovatel, jako by mu kolečko v hlavě náhle přeskočilo.

Pantáta chvíli zadumaně okouní, pak našpulí úzké, ironické rtíky k rozkošnému, slibně servilnímu úsměvu:

— Tu hubinku, 'esli nezapomněli, hubinku, tu hubinku, ráčili si přát, že bych jim teda trochu podržel...

Lenzl jen skřípne zuby a bezradně škytne:

— Proboha jich prosím, jdou, ať jich nevidím, nebo se stane neštěstí...

Načež strejc, jako by se nechumelilo, jako by

zrovna loudil vyzývavou bodrostí, aby Lenzl, nemůže-li jinak, přefal jej aspoň vzteklým, nenávistným pohledem:

— A jo, jo, to jim udělám, to můžu, jářku, za dobrý slovo všechno...

Odchází se vznešeným gestem ctihodného patriarchy, udělujícího plnomocné odpustky nejzarytějším zločincům; v nestřeženém okamžiku odhupká za nim pan krátký a tam, kdesi v zapadlém koutku chodby, podává dlouhý krátkému a krátký dlouhému rozhodně nepadnoucí a nepřiměřená kaťátka i bluzu.

A tak si myslím, vida Lenzlovu tvář, rudě planoucí jako rozpálený měděnec, licí svaly, šukající se malomocným podrážděním, že asi pan dlouhý příliš dlouho čekat nebude a jistě si na magorku půjde odpočinout...

Tu se ke mně v zástupu kdosi bystře přitočí, klofne mne přes ruku kostnatým hřbetem pěsti a praví šeptavě, významně zamžikav:

— Je to blb, nebo prima šaušpír?

— Příhoda, herec — představuje se ledabyle a oči mu žhnou jiskrami božských vnuknutí, — na blba je to moc, je to krystallovaný žánr, čistý, nefalšovaný tyátr, chlap je šlágfertik, jen se blejskalo, ten by na píně ani bez sufléra do rozpaků nepřišel...

— Talent je tady, — brouká uznale a tu se v něm jistě ctižádost i reprodukční schopnost živelně probouzí, — to je klár wie šuhviks... zakopaná hřivna, je to zakopaná hřivna... a jestli za měsíc tu s námi bude dělat ještě ty vopický, je, je to blb, to mu dám písemně...

Usmívá se tak pofouchle, že bys mohl přísahat,

pantáta že nepůjde sám, až si na magorku od vojny poběží odpočinout.

Lenzl je dokonale sesměšněn; je si vědom krutosti neslýchané porážky, zuří a snaží se všemi silami, aby našel přiměřený bleskosvod. Zdá se, že pochop, škatulkující mustrované brance a odhadující velikost dle čísel přesněji, než odvodní komise pod mírou, je ideálním doplňkem svého velitele: vidíš tloušťky s bříškem jako obrovskou tykvici vábně zakulaceným, pro které prý není látky ve vojenském rozpočtu, aby buržoasní hřích nadbytečné blahobytnosti mohli skrýt v šedém kostymu před posměvačnými zraky; vyzáblé, již smíle mohli by vzít podnájemníka k vychudlé hrudi, aby vyplnili faldy na plančavé bluze; těla statná, svalnatá, která komisní strůje přes rozložitá prsa nedopnou; člověka s nohou jako žofínský ostrov, jemuž dvě ořechové skořápky k obutí zlomyslně uštědřili; lidi se šlapkami skoro ženskými, kterým dávají křampetle sedmimilové, aby si palců neotlačili, kuřích ok nenadělali... a není odvolání, podle reglamá, neboť kdo je vyšší, je také chytřejší a jeho slovo, byť pravdy neměl, byť lhal, byť soudný rozum stavěl na hlavu, slovo vyššího je slovo chytřejšího, toť Pravda a Zákon. Nebraň se a lépe učiníš. Vzdej se a budeš hodným vojákem. Viz očima naprostě perverse přirozeného vnímání a staneš se hoden, abys postoupil. Nemysli, a uchováš si zdraví. Smíř se i se zdánlivými nemožnostmi, neboť věz, že všechnen dobytek, který jsme od časů Václava, patrona české země, svaté a slavné paměti, Němcům do hladových jiců nasrkali, vládnoucí kultura nám teď vrací; a pokud neztrávíme tohoto šlachovitého žvance, nebude lépe.

Žaludky máme zdravé, díky Bohu.

Tři sta let jsme je cvičili; tři sta let se nám
obracely, ale... přece trávily.

Dej Bůh, aby se neobracely, až jednou... slavně
věřím... slunce nad námi vysvítí.

Až budeme doma vařit, doma jíst. Guláš z českého
masa, ne z hovězí, kterou od času Václava,
patrona svatě a slavně paměti...

Etc.

A tak dále.

Stoj, pero, posvátné jsou city, kterých se ne-
vážně dotýkáš! Přisahám ti, že po deseti letech
nebude básníka nezvedeného, hostitele neupřímného,
vlastence podezřelého, ironika obmyslného,
šovena zakukleného, či zřejmého, rouhače bezbožného,
buňice trestuhodného, rozumu stářím rozměklého,
který by mohl napsat štvavý, nesmyslný výkřik:

Ještě nedohořelo,
ještě nedobolelo!
Plamen křivdy šlehá kletý
dosud Pravdě přes čelo
jako před pěti sty léty.
Kouř se vine dále tich
krajem v šedých závojích,
do duší se smutek vtírá,
jak se z dálné vaty zdvih'...
a vzdor marně pěsti svírá.
K čemu onen plamen plál?
Zda-li blíž jsme, zda-li dál?
Pro šum řečí, aby zněly,
pro praporec, aby vlál?

Či jsme špatně rozuměli?

Neboť... nedohořelo,

ještě... nedobolelo!

Plamen křivdy šlehá kletý

dosud Pravdě přes čelo

jako před pěti sty lety...

XVI.

Doma, ve škole, kam nás před polednem odvádějí, čeká, zdá se, nové, tajemné překvapení: podává se menáž, ale s jakýmsi horečným spěchem, s nervosním, dráždivým neklidem, Schalleck brouzdá po chodbách jako opilý, šavličkou břínká, tagskaprál, dienstführender, šarže před ním služebně opatky cvakají a prosí o to, či ono... tváří se, jako by neviděl a neslyšel, nebo vskutku nevidí a neslyší; všude shon, živý nepokoj, čilý ruch jako ve hnízdě podrážděných sršňů; shora, z patra, hned po menáži ryknou náhle breskné zvuky muziky: trubky jásají, štěbence zpívají, piccolo srdceryvně kvičí, bombardony hřmí, činel řinčí, buben tvrdí rytmus do kroku; pochod prince Eugena Savojského, pak Radetzkymarš a jakýsi pitvorný, jako negerský popěvek, prostinké, primitivní melodie skoro neslyšíš, jen turky a puklice vítězně řvou, až uši zaléhají, strašlivý, enervující zvukový pohyb ocelové kázně: dzin, tůů, dzin, tůů, dzin, tydli, tudli, bum... dzin, bum, dzin, bum, dzin, tydli, tudli, bum...! Da capo in inf. Generalmarš... prý asi k defilé před obrštábou. Muzika kde se tu vzala? Kaprál Šubrt se samolibě usmívá, rád poslouží, o, mein lieber Celerin, to oči otevrou, muzika je tady elitní, prima, wirklich, ef, ef, ef, to nikdá nebylo, aby sanita měla svůj samostatný kór, až teď, ve válce... a proč, hned jim povím: když rukovali k pěším a jiným frontovním regimentům staří, prastarí zupáci, kteří u hudby vysloužili, nevědělo se, co s nimi, kam

je na kloudná místa usadit, protože kanceláře hned od počátku Peršani a protekční ulejšáci chytře zabrali a okupovali; z vědy válečné znali zupani jen pozdravit... a ještě nepořádně... na koncertech pro cibily pít a frkat do vyglancovaných trumpet; kdyby někdy potkali člověka, který má vybuleny pysky a ubryndany, ucourany fousy, istě je to zupák od muziky: lejou do sebe všecko, co je mokry, protože furt mají v krku sucho od ustavičného foukání a pískání; abych nezapomněl: domů je poslat... a císař pán je volá do zbraně? Břízu jim dát, když abrichtung pod kverem neprodělali? A potom: fěl je fěl, zupana po dvoře jako rekruta honit nemůžeš, jsou to přece jen tři frčky na límci, štráfek... a trapez na šavli... Co s nimi? Zupáků bylo jako much, furt víc a víc, jako by ty mouchy kladly vajíčka, z vajíček rostli červi a z těch červů zas novy mouchy, a z těch nových much zas byla násada na nová pokolení... to jak novy a novy výzvy volal na pomoc ministr války, když nám někde dirku vyprali... no, tak z nich udělali u saniteráků muziku: prima, ef, ef, ef, teď chodějí hrát oficírům na bály, na čaje pro Červený kříž, marodům do špitálů, na boží těla, obrštába si dává cuky při generálmarši předvádět, císařskou hymnu je taky třeba sem tam chlapcům zabrnkat, aby se měli za koho pomodlit, hlavně židi aby nezapomněli, že jsou rakušáci... nám je tu veselo, vojnu máme s parádou, zupákům je dobře, buben máme pěkně omalovaný, jen koníka dybysme měli pro něj s vozejkem, jako mají žlutý Maďari... kompanie-tambor, protože nejsme regiment, kompa... Maria Panno, ne, kapelmajstr, nebo dirigent Dědeček, fajnový dekunk, v jakom hned tak někdo sichr

nedřepěl... Co se kde schumelilo? Nemůže jim říct, ... snad to, že ze špitálskomanda přišel náš kadet jak vykulený, a se Schallkem cosi drndali, že je Přemysl fraj od Rusů, naši že z pevnosti vyrazili a tak carovo žoldáctvo statně pošavlovali, tak zmasakrovali, že už snad bude na východě po válce, šlus, auzis aus, opravdický vojny naši amen... Kuš!, povídám si tak pro sebe, — ty bys nám přišel draho, kulichu, s Rusama konec, teď, kdy začíná hlad a s ním vlastně prohraná vojna... 'esli slyšeli, jaky 'sou ve Vídni fronty na chleba, po kouskách, ne bochnícky, jen po kouskách ho tam prodávají, lidi se rvou, policie už nic proti nim ani se šavlema nemůže, pekaři zavírají krámy, mlíko tam počítají už ne na baňky, na štoudve, ani na litry, ale na mázky, na štampr-dličky... Maďaři už pečou kukuřici... a škandál je tam, v Budapestu, 'esli slyšeli, to se ví, zas židi v tom, dodávky pro vojsko, sukna na mundury, pěkná řada pánů, milionáři, obecní radní, doktoři, advokáti, čistá sebranka, zatrrr... Kouknou, Strach, to letí asi taky ze špitálskomanda, počkají, jsou zticha, 'esli by nějaký slovo pro nás ne-káplo...

Vyjevený Strach vskutku tvrdě sráží paty před Schallkem, pravici nese rázně ke štítku čapky, odtud vzosným obloukem ji pleskavě přilepil ke švům spodků, nějak nezvykle strann, slavnostně a obřadně, pak hlásí, jazykem drmolí, že nerozumím kostrbatému toku slov. Komandant hned bledne, hned rudne, a ptá se zajíkově:

— Bestimmt?

— Jawohl, melde gehorsammst, bestimmt, Herr Leutnant!

— Mit Herrn Hauptmann Reissig haben sie per-

sön-lich gesprochen? Per-sön-lich gesprochen? —

— Jawohl, Herr Leutnant!

— Sonst eine Blamage... und eine riesige Nase vom Herrn Oberstabsarzt... Also: per-sön-lich haben sie mit Herrn Hauptmann Reissig gesprochen...

— Jawohl, Herr Leutnant!

— Und was der Franssée... Na, von dem, spottischen, hätten sie so wie so... Ja, wenn wir geschlagen würden, so kommt er mit einer traurigen Nachricht und noch traurigerem Gesicht'... Haben sie mit ihm gesprochen?

— Jawohl... aber entschuldigen, Herr Leutnant...

— Co povídal?

— Entschuldigen...

— G'schwind...!

— Ptám se, jestli ví... a co říká... Nic, povídá a podává mi škatulku od sirek, prázdnou, — na, vem' si honem, nebudou... Vem' si, kolego... Otevru škatulku, je v ní chciplý rus...

— Sind sie wahnsinnig, oder was...?

— Rus, brouk, poslušně hlásím, hmyz, rezatý jak liška. Povídá, že nebudou. Že je jich v kanceláři jako máku a že budou na cimrách šířit a vykuřovat: abych si honem teda vzal, že nebudou...

— A to on jistě myslel jinak, ale na toho aby si časně přivstali...

— A kdybys ho chytil za slovo, hned ho proti tobě obrátí, že se pichneš. Jako to: wirklich je tam toho hmyza, jako by na něj měli plantáže. A wirklich budou šířit. Panu hejtmanovi prý něco sežralo gábl. Mastný papír to nechalo. Kdyby to bylo sežralo saniteráka, povídá Franssée...

— No, co, co, teď by ho mohli usvědčit...

— Byl by mrtvý, a měl by po funuse s muzikou, povídá, protože, než by schytali ty hmyzy, který ho sežrali... a než by smetli po cimrách ty výtrusy... ve kterých dříme svůj věčný sen...

— Ecklig! Doběhnou k panu lajtantovi Vavruškovi, že ho prosím... in einer dringenden Angelegenheit...

— Buď umřel někdo z hlavatých, — šeptá mi kaprál Šubrt, — a pak je to jako nožka, nebo jsme někde zase vyhráli... a, tak ono to bude, dyk mi furt a furt vyhráváme, že, nevyhrát jeden den, ani nám to hloupí lidé věřit nebudou, jak nám natrásli někde na švestkách... Znají, Celerine, že máme v Kriegsministeriumu taky extra Abteilung, který pro naše buletýny funkl nová slova smejšleji, aby se nám vítězství někdy nepřejedla, faktiś nepřejedla? Nečetli, jak se odpoutáváme, jak šikovně narovnávané křivky obloučky, jak čupr uštíhujem nějaký ty tětivy? Nečetli, jací jsme vlastně kabruáci, nepřítel že je z nás úplně perplex, protože rakouský voják nosí v poli čepici obráceně, kšiltem vzad, nad hřbetem: povídám jim, Celerin, v tom je duch svatý naši armády: vtip, to je síla, kterou malý David přemohl obra Goliáše, vtip, vtip... a toho máme tolik, že ho můžeme rozdávat. To, to je strategie, důstojná Evžena, Karla a Radeckého: tak vlastně, aby rozuměli, s kšiltem vzad jdem' vpřed, i když jsme v rückcuku... a couvli bysme snad taky, kdyby nám Pánbůh jednou dopřál skočit do šturmu. Dík naší strategii, to jest: umění, jak oklamat nepřítele... no, čtli snad jen jednou někde a někdy, že nám batuškoví mužáci nacvrnčili paty? Istě ne. Vidějí, nečetli: dycinky 'sme vyhráli a vyhráli; vidějí, a jestli nás někdy fali přes tipec...

copa my můžeme vůbec prohrát, když nemůžem?

— A, fangle, fangle!, — bručí kysele, — a jo, to už jo, Celerin, to už jsme zas někde 'stě vyhráli: 'sou rád, uvidějí sanitu v glancu a uslyšejí, co možná ještě neslyšeli: uvidějí a uslyšejí tancovat mezi vejci, baletit bude jistě Vavruška, v tom on je mistr nad mistry. Na špendlíkové hlavě se jazykem otočí, aby se vlk nažral a zůstala koza celá; řeční po rakousku, ale pozná hnedky i slepý, že si z nich tropí blázny.

Starý landšturmák vleče se mimo nás, pachtí se s náručí praporců černožlutých, červenobílý mezi nimi není ani jediný; o třetí s poledne je škola ověšena, všecka strakatá jako o pouti; o čtvrté nový shon a spěch, křik, nadávky, Schalleck zalézl do nejtemnějšího kouta kanceláře a tam prý se mračí a vrčí, Vavruška jen se pod fousky pochechtává; přišla ordonanc ze špitálskomanda s dlouhou dienstcetlí a ústním vyřízením — privátním — pro šarže od pánů rechnungsunteroficiérů, celá ta sláva s Přemyslem že je bluff, novina předčasná, jásoť nesmyslný, naopak, hůř že v pevnosti být ani nemůže, hlad, nemoce, skvrnitý tyfus, dysenterie, cholera a všechna ta ejiptská nadělení, od kterých aby nás Bůh nebeský milostivě uchrániti ráčil: lidi že mrou coby kobylky, všechny koně že už jsou snědeny a teď zoufalci že už i mrchy týdny zakopané ze země vykopávají, aby alespoň dětem a churavcům sousta stravitelného opatřili; a Rusáci že festunk jako řetězem železným a neprolomitelným obkroužili, na uniknutí že není ani ve snu pomyslení, tisíce děl dnem i nocí posílá do města za hradbami a náspy statisíce, ba, snad miliony pum, šrapnelů a granátů, mrtvých je tolik, že není času, aby je

stateční obránci pochovali a tak mrtvoly hníjí na ulicích, v kasematech a citadelách, morový puch z nich vychází, ach, smrt je tam cos tak praobyčejného, že je lidem lhostejno: žijí, či zmirají... Přemysl že je od Rusů osvobozen? Nesmysl: a kdo přišel s touhle novinou, že je... s odpuštěním... boží tvoreček, rohatý a hloupoučký, jehož jméno je u všech národů neodpuštělná urážka lidské důstojnosti...

Starý saniták leze resignovaně na půdu a z vikýřů tahá rozmrzele černožluté fangle: sotva je sbalil, nový rozkaz prapory vyvěsit, s Přemyslem že je dobře, pravda pravdoucí, pevnost není sice osvobozena, ale zdařil se výpad, naši se slavně drželi, bili se jak tygři, všechny národy Rakouska závodily svorným úsilím, aby císaři pánu způsobili chvilku radostnou: už bylo zle, herrjemine zle, nebylo do čeho kousnout, padesát tisíc vojáků jedlo už řemeny, opasky a patrontaše, chléb solili prachem a mazali tukem, kterým jindy hlavně pušek čistili; chléb...? Hněteninu z plev a ovsa. A teď je hej, v ruském ležení při výpadu ukořistěny byly sudy sádla, mouky, že ji budou pravděpodobně do všech zemí strádajícímu obyvatelstvu na celé vagony rozvážet, masa, čaje, čokolády, sušenek, celé stohy konserv, celá skladiště tabáku, machorky, cigaret, vína, obvazů a léčiv... o, o, a jak Rusům žilou pustili, to ani nelze vypovědět: hurrá, hoch, hoch, hoch, s prapory ven, ať vlají, zítra bude slavné Te deum, celá sanita vyrukuje s muzikou, oběd bude slavnostní, menáž něco ef, ef... a večír, všechno über die Zeit, všechno über die Zeit, do kolika se komu zlíbí...

Hoch! Hoch! Hoch!

Mezi Peršany a Němci vskutku radostná nálada; zdá se, že jim z kučeravých lebek plameny svatozáře tryskají.

— Snad aby šli rači na marodku, — povídá kaprál Šubrt, — cetli už jim v kanceláři napsali... aby šli, aby tu naši ostudu, náš smutek neviděli, 'esli je pravda s tím zatrrraceným Přemyslem... To zas někomu hřebeny vzpupně narostou, to zas pár holomků se bude tady roztahovat...

— Jdou, — povídá, — večer se u nich zastavím a řeknu jim, co bylo, není to podívání pro jejich oči, pro citlivy oči českého vojáka: jdou, zavrtají se do deky, flanděru piva vypijou a vzpomínají na nás, že tu budem dlouho do noci běhat po dvoře s faglcukem, s lampiony, Vavruška že bude řečnit a žádný z těch kreténů že nepochopí, jak legračně si vlastně střílí z Rakouska, a jeho černožlutý, zpuchřelý slávy...

— Jdou... a nezapomenou na nás, Celerin!

G'freiter Krejčík vede mne k technice, kde je I., Interne Abteilung, Dependence des k. u. k. Garnisonsspitals Nro. 11.

Nový svět, nový život.

Dům lásky a milosrdenství.

Tiché a slastné odpočinutí po útrapách pohoreleckého předpekli.

Brána široká a smutná jako do pekel.

Na chodbách šero a ticho.

Nezbytné obřadnosti v přijímací kanceláři, při nichž dychtivé nozdry lapají až sem se prodírající vůni hovězíny a sluch vesele vnímá vzdálené žalozpěvy tahací harmoniky...

Nemocnice!

INTERMEZZO I.

VSTUPNÍ PÍSEŇ BOLESTI.

XVII.

A to byl můj „první případ“, hluboký, ledvím otřásající, kdy zcela prostý, prostý voják nám ukázal, že možno užitečně za vlast umírat i v plesnivém komisičním pelechu: ošklivostí k tyranům.

Už se smrákalo, byl tehdy ošklivý, sychravý, mhou těžce zarousaný, únorový den. Můj první večer v nemocnici, v prostředí neznámém. Lože už mi vykárali. V patře, na „pětce“.

Petrbok přišel s průvodčím na sál as k páté hodině: i dnes vidím, jak se mi tehdy ostře a nezapomenutelně prosvítil, jeho kostrbatý, nečeský profil velkého, mohutného nosu nad ježatým, přízřelým knírem, plavý vlas na skráních i nad čelem prořídlý, jako větrem po temeni rozplašený, rty jako by chladem nakřehlé a křivící se v utajované bolesti; shrbené tělo obra, klátivé ruce a nemotorné sloupy s nestvůrnými tlapami. Modrý plášť s pečlivě naleštěnými knoflíky až ke bradě zapjatý, přes rameno k pasu na bok hnědý režný tlumok, v pravici hůl a čapku.

Tak vstoupil a takového jej vidím ve vzpomínce i dnes.

Usedl těžce na zviklanou židlici ke kavalci, který mu určili, pln rozpaků, neboť bylo mu velmi ne-

snadno složit tu své čapí výrůstky v těsné ulici mezi bachratě naditými slavníky; hnědavá skvrna na povlaku jeho přikrývky, památka po předešlém „šlofovi“, upoutala na mžik, zdálo se, jeho všecku pozornost: přešel ji krouživým pohybem kostnatých prstů, aby se v zápětí otrásl zimničným, horečnatým záchvatem, nebo snad ošklivostí...? Kdož ví? Nám nepověděl, Pak seděl, tupě, netečně a nevšímavě, až přišel desátník Pešl, zapisující na cimrách generalie „zuvachsů“, Mizi, malá, kyprá židovička, dobrovolná sestra Červeného kříže, vysluhující tu svůj nezbytný „Verdienst-kreuz“, či nejméně diplom pochvalného uznání s podpisem Salvatorovým... a medik, nedostudovaný medik Dora, Ein. freiw. četař pěšího pluku, Maďar, ale dobrý člověk.

Vytopený sál radostně hlučel: bylo po lékařské prohlídce a tu bez všemohoucí ruky Kristovy dály se den co den zázraky, chromí chodili bez berlí, tančili a poskakovali, těžcí rheumatikové okřávali, kašlavci se nedusili v oblacích dýmu, blázni do příštího jitra nabývali rozumu. Pílo se, zpívalo, hrálo v karty.

Bylo tehdy na sále celé museum všech lidských běd a utrpení, nemoce netříděny, byli tu pacienti interní i chirurgičtí, bronchitidy s pleuritidami a pneumoniemi, choří i rekonvalescenti, zdraví a umírající, anginy spolu s ranami střelnými, které odtud k převazům odnášeli, lidé nefritičtí, stimulantí nervových poruch i vskutku choří, trpící nesmírná muka ruchem bezstarostného okolí; to tehdy, na sklonku prvního roku běsnící války, nebylo organisace, nebylo systému, ale za to velebné hory bezhlavostí, za které budiž Osud pochválen, protože nás bylo početně, kdož jsme

se za nimi skrývali, stejně bezpečně, jako vojáci na frontách za pytlí pisku. Na sále umíral člověk a bylo nás ke čtyřiceti, kdož jsme se musili dívat na jeho poslední tichou bitvu, čtyřicet dobrých i zlých, jak Dopuštění je sválo pod jeden pohostinný krov, z nejbližších i nejzapadlejších koutů prokletého císařství; na sále umíral člověk a na krok od něho mezi otrlou chasou, které smrt dávno sevšedněla, jako cos příliš samozřejmého, šustily karty a zvonily peníze; byly tu oči nemohoucích, oči bolestné, které prosily za hlt čistého vzduchu, když horečkou zkrutlé rty nebyly již schopny výkřiku o pomoc; oblaka štiplavého dýmu padala na ně jako smrtelný přikrov; tak, zdálo se mi vždy, je tu nespořádaný, vřavou kypící tábor marodérů i ubožců, byl... i nebyl tu laskavý stánek charity; červený kříž na rukávu slečny Mizi byl jen semitsky typickým gestem úšklebku ve tvář čehosi tajemného, nad cenu lidských životů vysoce povznešeného.

Tu, pod krovy lásky a soucitu, v dočasném přístřeší, kam pečlivě ubedněnými okny z života velkoměsta chabě zalehne jen ohlas bijících zvonců pouličních drah, lze snadněji než kde jinde bigotnost zástupů hutnit i rozptylovat, víru nacházet i ztrácet. Tušíme všichni, že nad námi zdravými i vskutku zkomírajícími ubožci a mrzáky chvěje se tu výstražně a hrozivě jakýsi přízrak strašidelný, mokvající krví čerstvě prolitou, ach, den, hodina, okamžik, kdy kdosi k nám přijde a kdosi náhle zaklepá, zprvu nesměle, pak urputně a zle, snad udeří, krutě raní a rozmetá rázem všechny vzdušné zámky doufání, radosti a naděje... kdy, kam a koho z nás, kdož jsme tu přikrčení jako bázlivé stádo za ochrannými valy přetvářky a klamu...?

Nu, Petrbock tedy přišel a byl tu, mezi námi. Víte, bylo zřejmo: jakýsi až dosud nepatrný, nevýznamný vesnický chlapík s nevyčistitelnou hlinou rodných lánů na podpatcích nestvůrného chodidla.

Tupá hlava s buchtou v tlumoku.

— Odkud jsi?

— Tam..., — těžce mávne rukou, jako by mouchy odháněl, — víte, z Tábořska.

— Sloužíš...

— Ne, pane: mám svůj grunt.

— Na regiment se tě ptám, člověče.

— Tak... regiment... čert ví, nerozumím: víte, všelikams jednoho postrkují: regiment dnes ten, zítra onen; ne, nepamatuji... nevím: regiment, kumpanie, jakýsi unterabteilung... a, kdo by to všechno... Pěši, infanterácký...

— Číslo?

— Do lejstra kdybyste snad ráčil... ono totiž číslo, víte, ne jedno, ale hned několik: i římské nožičky jsou mezi ciframi. Mnoho čísel, pane kaprál... a div nám je, jako valachům na kůty a plece nevypalovali... Tak, už dovolíte lehnout?

— Bolí tě někde?

— Bolí, moc bolí: člověk přece něco vydrží, ale tohle...

— Kde?

— A, kde... tady, někde, víte, ono vlastně všady.

Hlas se mu nějak litostivě rozechvěl.

— Píchá, sakra píchá. Tak, víte, je dobře člověku v teplé světnici. A mezi dobrými lidmi.

— Teď mlč, — praví medík, přiklání se k jeho obnažené hrudi, — mlč chvíli a dýchej zhluboka.

Stačí mu okamžik, aby určil diagnosu:

— Pleuritis. Exudát jak hlava. A to s tím jistě krepíruje už dva, tři dny: které prase ho tak dlouho běhat nechalo... ty, Pešl, zeptej se...

Mluví německy, zadržuje s prakomickým přízvukem. Desátník se vyptává:

— Byls' u marodvisity?

— Dvakrát, pane.

— Zweimal, sagt er.

— Unglaublich! Es ist nämlich ein Schulbeispiel...

— A odkud vlastně... kde sloužíš, Petrbock?

— Na Vořechovce, pane: povídám, že mi píchá, ale náš pan fěl, že jsou švingulant... u marodvisity jak by smet: jdu zpátky a do lejstra mi napsali, že chci tahat za nohu; pardie, ty mi dali... Rindsvieh, slon, velbloud, křupan a balík; no, křupan a balík, tak nám v městech říkají, ale slon a dobytek... Povídám: slon že nejsem, vemblouda že jsem nikdy neviděl, leda na obrázku... dělal jsem za to kvérgrify, snad celý den, už nevím, protože jsem pad' a nevěděl o sobě, co se děje... venku, na dvoře, sníh padal s deštěm, víte, zatracený čas pro takovy suchy píchání na prsou, mokry povětrí je nejhorší: a eště mi slíbili, že mě zavrou, až zmoudrám, nebo zčernám, povídal pan fěl...

Usmál se bolestně a prohodil kousavě:

— Ani nebude potřeby mne zavírat: se mi zdá, modrý už 'sem... a 'esli zčernám, to vy snad uvidíte...

— Jak se ti dýchá?

— Špatně, pane: člověk neví, jak lepší chňapnout po vzduchu.

— Zima... není ti zima?

— Zima i horko, odpovídá s rozpačitým úsměvem, — obojí: příjemně se střídají. Ale... už zase dovolíte lehnout...? Dovolíte, abych se drobátko položil?

— Lež, lež, kamaráde.

Až k této chvíli se zřejmě přemáhal. Uložili jej a tu mžiknutím jeho oči v důlcích jako by do černé, propastné jámy zapadly, tvář promodrává, lícní kosti ostře vyvstaly. Kostnaté, sluncem ožehlé, mrazy a větry ošlehané, hlinou zdrsnělé prsty roztrásají se horečkou v krátkých intervalech, řídký, rozptýlený vlas nad čelem zježil se jako ježčí bodliny. Když Petrboka po prvé do ledově chladných prostěradel zabalovali, tu také prvně bolestně zaskučel, zavyl, zuby skřípnul, syknul a několikrát prudce, ale krátce vydychl. Venku, za ubedněnými okny skřípala, fičela a hvízдалa responsoria sněhové bouře, oblaka peří, zdálo se, protrhla se náraz a zmítala se v rozkoši neměřitelné rychlosti. Rozšířené zorničky Petrbokovy mžikaly, za nimi, papírami šílenými, v jakémsi radostném, exaltovaném úžasu. Pochopil jsem snadno: s tak slastným vzrušením ukládali jsme se my všichni po prvé zase na teplý pelíšek, v suchu, závětrí, kde půda nemokvala blátem a odporným kalem, vytékajícím po chodbách z přeplněných stok pohořeleckých baráků, tak spokojeně jsme zase vydychli v poměrně čistém vzduchu, kde čistý bílý strop jako zázračný baldachýn se klenul nad námi, kde bylo snad možno na chvíli zapomenout živelné nenávisti k vojáckému systému a radovat se z nejmenšího pohodlí, kterého jsme kdysi hříšně nedoceňovali: o, nikdy před tím jsem si neuvědomoval své zápalné lásky k ženě, dítěti a svému pokojíku s výhledem do dvora..

nezkrotné touhy po tichých okamžicích vzácných večerů, kdy bílé ruce mne hladily a naše šťastná srdce klokotala překypující vroucností, ach, kdy dětský náš filosof unavoval nás a rozptyloval nemožnými otázkami: nikdy jsem si neuvědomoval náklonnosti i nemohoucího vzdoru jedince proti násilí a hrubosti silných jako za oněch osudových dnů, kdy mi vzali domov a kdy mi jej částečně vraceli představou čehosi nenávratného na nemocničním lůžku... Každá z malicherností, kterých jsme jindy netečně pomíjeli, toť byl některý ze zázračných darů života, vše, co kdys bylo, krivda, dobré i zlé, zdesateronásobnilo se teď v neodbytných útocích slastného vzpomínání: vskutku, i utrpení, která tehdy bolestně se ryla do mozku a nervů, obestírala se dnes půvabnou gloriolou starosvětské romance; žili jsme okamžiky, vteřinami a jich mizivými zlomky, vystřebávali jsme až do morku onu prachudou kost, spadlou se stolu velkomyslného boháče, hazardujícího našimi těly a dušemi. Byl to smyslný vděk ochrannému závětrí, slastné rozkochání nad vysušeným močálem, náruživé chutnání všeho zdánlivě malicherného, co se tu k nám přivíjelo v bratrsky teplém dotyku. Zvykli jsme doma polibkům a něžnostem: tu nás chtěli náhle přetvořití krví a železem...

Pochopuji snadno ono radostné mžikání Petrbokovo: vždyť vše, co i my tehdy tak lačně zažívali, chví se teď jeho nervy a smysly vnímáním nesrovnatelně intensivnějším: hle, země, která byla od jeho dětských let jeho bratrem, přítelem, hračkou, vychovatelem, chůvou a ochotnou služkou... vzduch, nebe, oblaka, slunce nad ním až k nekonečným dálkám nekonečných prostorů jeho absolutním právem, jeho svoboda nezávislého sed-

láka tak čímsi až směšně samozřejmým, jako je měšťákovi jeho vyčalounovaný pokoj s hřejícími kachlovými kamny a šosácká láska k těsně ohraničeným čtyřem zdem; o, pochopuji snadno ono radostné mžikání Petrbokovo, jeho dráždivou rozkoš z hebkého dotyku nemocniční příkrývky, jeho takměř zrůdně smyslný úsměv v naprostém odevzdání se chorobné ochablosti: pochopuji: cos bylo dokonáno v tomto tragickém okamžiku a cos neméně vznešeného se přibližuje neslyšnými kroky.

U stolu na sále, uprostřed, přímo proti nemocnému, ryčně, hřmotivě luskají karty: hraje tlustý, obojetný Mayer, Chebák, půl Čech, půl Němec, jak zisk a prospěch mu náhodně poroučí, zlý, prudký a vznětlivý, pyskatý a silně trudovitý, s příšerně rudou hvězdou přes čelo, nos a tvář; Rusín Skarwenka, s vlasy jako len, tak plavými a zadrchanými, tichý, nesmělý a jako holubička pokorný: křikni na něho a dá se do pláče; vždy prohrává a dává své peníze s jakýmsi nepochopitelným uspokojením, s laskavým úsměvem pokorěného slabocha, který nevidá jiné možnosti, odpouští dobrotivě nenapravitelným hříšníkům; zdá se ti, že na chvíli kupuje vrtkavou přízeň tvrdých srdcí, kterým neimponuje poddajnou přirozeností, neboť je společníkem netečným a nevšímavým, jeho oči se dívají, aby neviděly, jeho smysly vnímají, aby nechápaly a jeho svěží rty se věčně usmívají vstříc kterýmsi milým a jen jemu povědomým obrysům laskavé tváře, kterou potkává na stezce života prostého, nenáročného rusinského sedláka. Nepije, nekouří, aniž čte a ženy, zdá se, jsou mu naprosto nevzrušivým thematem. Hraje třetí do počtu Uxa, hulán, pražský hoch, hezký, bezvousý, vskutku malované dítě, s pohledem nějak

plaše neklidným a dumavým, který jako by z hříchu utajeného se ti postrašenou zřítelnicí vyznával; čtvrtý Renk, civilní kočí, hrsek svalnatý a rozložitý, který až z Tyrol ví Bůh jakými cestami bludnými s rekvirovanými povozy k nám přiharcoval. Deset „kibiců“, diváků obklopilo hráče těsným řetězem a nad jejich schýlenými těly valí se hutná oblaka dýmu tabáku nejhorší jakosti.

Táhlo tehdy k večeru, už se připozdívalo a šerilo; před prohlídkou jsme byli bezpečni a tu všichni také masky svorně odkládali a vypadali z pitvorných rolí: Čech, Němec, Rusín, Maďar, i jediný Polák mezi námi, Piontek, bigotně modlivý, zaostalý brach, postižený strašlivou elephantiasí, jenž ve dne hekal nad krutými útrapami, večer zpíval necudné písně, o deváté klečel před ložem a bil se v prsa před dřevěnou soškou Panny Marie, kterou nosil na hrdle v režném pytlíku spolu s otřelými grošiky, mastí na hmyz, dopisy od ženy a — věřte, či nevěřte — nepotřebnými, protože spuchřelými preservativy. Rozsvěcelo se o šesté, úředně shasínalo o deváté: od soumraku do šesté, než světlo se po sále rozžehlo, byly naše černé hodinky. Venkur padal sníh a tady bylo smutno; a byly tu okamžiky, kde mezi jiskřivými mžitkami nesmiřitelných stínů večera tušili jsme obrysy těl, do kavalců zabořených, těl s neviditelnými očima, které v splývavé cloně tmy sytily se horkými evokacemi vzpomínání: domov, rodina, ženy, děti a milenky... O, jak Bůh, Osud, či Náhoda, chcete-li, měří nám... a jak v tuto chvíli měří snad i jiným, jak asi...? Kdes daleko, daleko od nás, v bažinách ruských stepí, kde miliony pošetilých mozků i rukou pečlivě připravují sytou večeri supům, vranám, krkavcům a zdivočelým psům...

kde těžce nabobtnalá oblaka dotýkají se rousavými cáry lidských skrání, rozpálených periodickým šílenstvím věků, tam, kdesi daleko a daleko, zatím kdy my tu v teple sedíme, tam, daleko, za lesy, horami a vodami, kde jacísi Všemocní a Bohorovní vyrábějí mrzáky en gros... Ach, tito Bohorovní! S živými pohrdají, mrtvé uctívají salvami nad hrobem, o raněné mají strach, aby příliš vody neuplynulo, než je budou moci podruhé a snad i potřetí účelněji zkomoliti; vsuktu, chvěje se tu nad námi vidina strašidelného přízraku, že přijde chvíle, kdy cos neodvratného na pelest lože tvého zaklepá a odvede odtud... kdy...? kam...? ...a koho z nás tichých, pokorných, v suggesti napadalých stínů tak bázlivých... či snad zbabělých...?

Bát se smrti, kterou nikomu neprospějeme, není zbabělostí.

— Ik seh' net mehr! — řekl Mayer, shrabuje karty po stole.

— Da, da! — svědčí ochotně Skarwenka.

Naráz všichni se rozptýlili takřka neslyšně a pak jen kavalce pod nimi praskavě zachrustaly a zašelestily. Někdo vzadu, asi předzpěvák povoláním, typický vojenský nápěv zabroukal, nekonečnou píseň o stu šlok, jak venkov si oblibuje tyto sentimentální výkřiky pochybných veršotepců, zavrhuje národní píseň jako nepotřebnou, nemoderní brak:

— Nedávejte mi ho tam,
já ho tam nechci mít,
synáčka mého drahého, do hrobu tmavého.
Už mi ho tam dávají,
já ho tam nechci mít,
synáčka mého drahého, do hrobu tmavého.

Tma je velikým psychickým nebezpečím.

Vždyť víte: bují v ní hřích, láska i zločiny: rodí se z ní, věčně těhotné preludy, vidinami a odvahou, i ubřečený vzlyk a nevkus. Je nestoudná. Je matkou strachu a úzkosti. Je mnohdy zpovědníkem bolesti, je utěшитelem.

Pravda prý je milenkou světla — a přece mnoho utajovaných pravd prodralo se ke světlu za diskrétní clonou soumraku a stínu.

Lidské zpovědnice krčí se v mystickém přítmi kathedrál.

Boží soud představuji si v absolutně černém prostoru, aby zástup nespravedlivých, lkajících a zuby skřípajících neviděl ošklivost své a cizí špatnosti. Je možno, aby Bůh, sama Láska, Milosrdenství a Odpuštění, dopustil by zalýkat se studem ženě před mužem, sestře před bratrem, dětem před rodiči, rodičům před vyčítavými zraky potomstva, kněžím před ovečkami, které stříhali, ale špatně napásali, soudcům, kteří soudili, sami hříšní, unikající spravedlnosti lsti, náhodou, či přetvářkou, před nevinnými, již pykali za nespáchaná příkoří... a konečně: ničemným králům před šlechtnými, kterým panovali, ač měli býti podnožím těchto uražených a ponížených?

Po předzpěvákovi zabroukal tedy druhý, připojili se jini: deset, dvacet nařikavých, cituplných, slzavých hlasů se spojilo. Při několikaté sloce Petrbock sténavě vyvzlykl.

Znělo to jako krátké, přitlumené psí zavýti, v němž ohrázel se všechn děs předsmrtné chvíle.

Při světle byli by zpěváci určitě přeslechli: tma, stín, šero, naučily je vnímati zbystřenými smysly: ztichli na ráz a tušil jsem, že všichni hledí soustrastně k matným obrýsům lože Petrbockova, za-

těžkaného bílou skrnou nemocniční příkrývky, vykřičníkem velikého utrpení.

— Moc bolí?

— Ať nezpívají, pane! — vydychl kloktavě.

— Ticho, chlapci!

Pět, deset vteřin naprosté, hutné ticho.

A neurčíš, odkud zaznělo potom suggestivním šeptem: zdá se ti, že odevšad, ze všech rohů a koutů, shora i zdůli:

— To zavytí, kamarádi... to jsem už slyšel, jako dnes, tak... tma byla tenkrát a ouzko člověku...

— Chceš světlo?

— Ne, sed, ale nezpívej.

— Povídejte... někdo povídejte! — řekl náhle Petrbok obdivuhodně svěže, vskutku, hlasem nepřírozeně dutým a hřmotivým, — no, jak, jak... jak to bylo: tys'... tys' tedy... šel dolů, na Srbáka... či na Rusa?

— Dolů, s prvníma regimenty. K prvním nákladům. A, Srbáci... to jsou chlapci zdraví, statní a nebojácní... a že nám prali hřbety, bratře, co jsme za měsíc namaširovali, za den jsme byli zpátky. Halt, národ a ví, zač se rve. Ne jako my: no, víš, na koho myslím... ten i ten... kam nás pošlou, tam všudy...

— Mlč!

— Verflucht Gesindl, diese Čužaken! Banditen-volk, die Kugeln, die sie verwenden...

— Jo, kdyby tobě lez' někdo do kvartýru, bratříčku, asi bys taky nevybíral, 'esli ho natřeš kamenem nebo železem...

— No, chlapci, já viděl ránu do hlavy čužáckou předovkou, trychtýř, mozek coby koláč vyhřezlý, obličej k nepoznání, je to kašovitá hmota,

cos netvárného, jako řídké těsto na všechny strany rozpleskaného; čužák... hm, stříhne tě, ani není pokdy, abys vykřikl. Jdeš silnici, rovina před tebou jako stůl, hlidky předjely, celá kumpacka, myslíš si, jde bezpečně. Sto, dvě stě lidí jde s tebou pochodem: ráz, dva, ráz, dva. Počkáme sedláka: je malý, zakrsalý, ale v ramenech jako stará vrba rozložitý. Jde sám, pochop to: jeden proti stu, snad je šílený, nebo lépe: hrdina, který ví, že, zabije-li jednoho austriáka, je o jednu flintu mihn proti Srbii. Jde a zpívá si: slovo písně na rtech, duši zasvětil Bohu a vlasti: zdá se ti, že je mírumilovný, pokorný a uctivý... tak: molim, gospodo, molim, gospodo... Aaa! Skočí pojednou a podrízne poručíka jako berana. Nebo: osmileté dítě, ušmudlaná holka, hrušky prodává: na dně nůše má petardu, kterou práskne mezi nás, když se k ovoci seběhneme. To víš... sama první letí do povětří. Srbáci! Krev, krev prolévají a životy rozmařile plýtvají, ale neříkej jim gesindel čužaken, proto, že se rvou o svoje nejlepší právo: svobodu. Nebili by nás, o, jistě by se bratřili, kdybychom jim přes hranici nelezli. Jdi chvíli na chodbu, Skarwenko! Projdi se, chlapče!

Plavovlasý Rusín zvedá se poslušně s kavalce, škrtne zápalkou a tápě se ke dveřím.

— Věřte mi, že ten kluk, Skarwenka, byl nejveselejší z celé setniny. No, jak ho teď vidíte... a, počkejte, však uslyšíte. Bylo někde za Bělehradem, když jsme vorrykovali. Tábořili jsme ve vsi: ves... vždyť snad víte: několik z hlíny upleskaných kučí. Žebrota. Ráno jedna patrula naše leží s podřezaným krkem. Hlava na niti, šmik... a bylo asi hotovo. Jak ovcí kdyby řezník... no, zkrátka... tak, víte, strašné podívání. Koman-

danta máme Němce, učitele z Liberce. Učitel, kulturträger. Pes, ať řeknu česky. Jestli z vás někdo věří v předurčení, pak tedy on, lajtnant Schammbrühler, byl předurčen, aby do srbských kučí vnesl kulturu německého severu. Pánbůh ví, chlape, je děsné usínat s určitým vědomím, že kdosi, ve dne uctivý a pokorný, krčí se ve tmě za vašimi hřbety, aby pil vaši krev a shasínal vaše životy... jsi nucen spát ve bdění a bdít ve spánku, vztek, malomocný vztek tebou třese od svítání do svítání, ale... přece jen... Budiž, je vojna, zlá věc, teče tu krev, toť přirozeno, teče krev a plynou životy jako ledy po vodách, budiž, je vojna, zlá věc, trestej, neboť není ve válce lidí dobrých, ne, není, není dobrých lidí, bij, zvedne-li kdo ruku, aby tě udeřil, zab, chytíš-li vraha, ale netrhej, proboha, masa žen a dětí. Schammbrühler, kat, kulturträger, vidí mrtvolu vojáka s hlavou na niti, s vyhrzlou průdušnicí, nepolituje, mlčí: jen zuby coby pes vztekle zaskřípal. Mezi stem jeho mužstva je nás deset Slovanů. Vyvolávají nás před šik. Nu, tu jsme. Všichni ženatí, staří chlapi, jen Skarwenka, bělovlásek, sirota svobodný, nemá, co by ztratil. Dvacet Německů stojí za námi v pohotovosti. Padesát jiných shání před nás vesničany do chumlu. Starce, ženy, děvčata, chlapce a děti. Je jich k šedesáti. Nemluvnat i starých bab, hezkých i ošklivých. Jdou dobromyslně a důvěřivě. Vidiš zřejmě, že nemají tušení, co se sběhlo v noci. A co asi přijde. Bylo mi napřed zima. Vidím, kterak oddělují nejprve ženy: svobodné, nebo vdané, s těhotnými životy. Nu, střelte do nich, bratři Slovani! — směje se kat Schammbrühler. A slyšíš, jak za námi zámky pušek vyzývavě cvakají. Jako smrt kdyby na nás tesáky zaklapala v kře-

čovitěm úsměšku. Bůh nám buď milostiv, co teď, kamarádi? V poli rána, puškou, šavlí, nebo bodákem... ach, sem klepne, tam uhodí, život je mrcha tvrdá, snad... snad... vykřešes se, pozdravíš, doma je žena a dítě, snad přece, snad přece se domů jednou vrátíš, abys ženu políbil a dítě polaskal... Ale tak...? Toť poprava a z té se nikdo nevyplete. Nu, střelte, Slovani, z vaší ruky je tolik rána nezabolí! Pes! Pes! Řekněte mi, co my s tím... jak my zrovna, že čužák jakýsi našeho vojáka... Nu, Kristus Pán a Panna Maria mi odpust, odpust mně, hříšnému! Zdá se mi, že jsme tehdy vystřelili. Pak starci. Prásk! Slituj se, Bože, nad jejich i nad našimi dušemi. Pak ženy s dětmi v náruči. Svaté mučednice. Plivaly po nás, do očí se smály a zpívaly. Živili Srbi! Živili Srbi! Objímají se vespolek, objímají své děti, přežehnávají se křížky na cestu do věčnosti. Dítata jako do peřinek hebounkých ke spánku v mateřských loktech urovnávají. Snad zaslechly české slovo, vidí nás, že nám slzy malomocného vzteku tryskají, pozorují komandanta ďábla: — Nu, jen odvahu, junáci, lépe smrt od vás, než od Švába čertu propadlého!

— I pak, zdá se mi, jsme vystřelili. Víš, tak, psi řemeslo, vojanské už je tak vžito do krve, že prst na komando stiskne kohoutek, třeba srdce, duše a rozum se vzepřely onomu rabijátství. Schammbrühler velí: Also, Feuer, sie Sclaven! Tvářil se, jako by se přerekl: Sclaven! Herrgott! Dej mi, Bože, o jinou milost tě neprosím, abych jednou...

— Dej si jednu přes hubu...! — řekl mu kdosi ze tmy.

A vskutku: bylo slyšeti zvuk mlaskavého políčku.

— Přiskřípnou nás i s tebou! — zabručel jiný mrzutě.

— Děti jim po salvě z náručí vypadly, — pokračuje vyprávěč tlumeně, skoro šeptavě, — přišlo deset jiných hulvátů a bodali do nich noži a bajonety. Vidím Skarwenku, je bledý jako papír, ohryzek vypjatého krku se mu křečovitě zvedá jako v mořské nemoci. Je tratol kolem něho: suchary s konservou, voda a žluč a lepkavé sliny jako stopy nestvárného hlemýždě... Odpusťte... vskutku tak bylo... A od těch dob Skarwenka nemluví, jen hledí jako s jiného světa a chodí bez duše jako zařezaný.

— Was wolltest du sagen eigentlich mit dieser Geschichte? — řekl Mayer důrazně, s jakýmsi velkopanským pohrdáním.

— Tobě nic! — ozývá se lhostejně odkudsi z pelechu, ze tmy, — ale karty bych s tebou nehrál u jednoho stolu, protože jsi odněkud z kraje jako mrcha Schammbrühler.

XVIII.

Mé lože stálo po pravé straně kavalce Petrbo-kova, ulička mezi námi tak úzká, že jsme mohli snadno rukou k sobě dosáhnouti. Petrbok hledal teď mou dlaň v hlubokém přítmi večera a dotkl se mne dychtivě, živě a radostně horkými prsty.

— Ach, to se... to se těžko dýchá... — pravil sykvým šepem, — to snad už je... konec... toho myho tyátru...

Snad jej předsmrtná úzkost přepadla, snažil se vztýčit, ale klesl zpět a zas po mně tápal hořícími prsty:

— Pak... pak, víte, až bude po všem, pak jim řekněte... řekněte jim všechno... dnes ne, možná, že by mi, polomrtvému, oprátku na krk položili... a to nechci, provazu se bojím...

Lapnul po vzduchu a rozkašlal se namáhavě, suchým, řezavým skřehotem.

— Je mi třicet devět, — zasípěl, sotva že se trochu utišil, — třicet devět a v tomto věku nejsme přece tatrnany, ani pudlíky, aby nás... Kolik nás bylo! Kolik! Jaký zástup! Kolik rukou! Co síly! Víte, kolik české síly, kterou zrekvirovali pro německou nadvládu! Kolik hloupé poddajnosti! Jak? Že se divíte... Sedlák! Pane, starý předsudek: čteme... a hodně... říkají, že jsme balíci a křupani, ale čteme v zimě víc, než mnohý měšťák, pane. Co v zimě načteme, o tom v létě hloubáme. O, hloupě vyhlížíme, ale čtli jsme mnoho. Nu, posílali nás tedy po partách proti lidem, s kterými jsme se o sokolských sletech objímali, a

bratříli. Blbci! A nic! Nikdo nic! Šli, trougové. Brečeli v posicích jako báby, ale šli. Kam kdo poručil. Na Rusa, na Srbáka. Kolik se jich vracelo? Věděli, že je tam budou pobíjet, po stech, že je budou mrzačit, ale šli. Šli. Blbci. Proč tedy musí-li to být, neumřít doma, umřít, příkladně, jak já chci...? No, kolik se jich vracelo? Po čertech málo. A jak? Bez noh, bez rukou, s rozpáranými břichy, slepí, chromí, blázniví, prolezli nemocemi. S otrávenými životy... Já... kašlu na takový život. Ať, ať, jsem hloupý člověk! Sedlák! Balík a krupan! Hlínu na podpatku, slámu v uchu. Ale můj pacholek od krav nebude nade mnou pánem, jako nad vámi!

— Co breptáš, kamaráde! — řekl mu kdosi ze tmy v těsné jeho blízkosti, — zavrou nás všechny coby kulichy a do smrti se z díry pro tvoje plančání nevypleteme!

— Světlo! Světlo!

— Ne, chlapci, — pravil Petrboř, sbíraje všechny rychle prchající síly, jak bylo zřejmo z tvrdě kovového přízvuku, — já taky měl jít... počkejte chvíli, počkejte, ne světlo, ne světlo... já taky měl jít, jako vy... báby! Vy ste šli, já nešel. Ne a nepůjdu. Pacholek od krav mi neporučí, jako vám, nebo pánům a doktorům. Pche! Báby! Děti! Mě už s postele nezvednete. A! Vy! Vy! Táhlí jste tedy dolů na Srbáka! Táhlí... tak, jak povídáte: krev pít, zabíjet, loupit a pálit. Dívat se, jak jiní zabíjejí. Holomci! Katovi holomci! Podívejte se: Petrboř... hloupý Petrboř... prahloupý chlap. Troup. Řezanka! Hnůj má na křampetli a slámu v uchu. No... a Petrboř měl jít... a nešel. Večer si lehnul a skrčil se v pelechu, když hornisté odtroubili. Zabalil se do pokrývky, vypil

čaj s rumem a každou skulinku pod tělem pečlivě ucpal, aby ani vzdoušku se k němu nedostalo. I nos měl přikrytý. Horko mu bylo a pot z něj crkal jako potoky. To přišla chvíle vítězství nad černožlutým psem: on zapíská a Petrboř nepůjde, jak se mu uráčí. Venku mráz pálí, až tašky na domech praskají. Petrboř vyběhne s rozpařeným a rozpoceným tělem ven, kde je mráz, košili rozhalí a zhluboka dýchá... To bude zánět plic, milý Petrboři! Dobrá. Aha! Půjde tedy Petrboř, nebo nepůjde? Ne, nepůjde ani na Rusa, ani na Srbáka. O, ty pse černožlutý, kde koho tys' jen pro krev zadával! Černožlutý pse! Hrom aby do tebe a do tvých...

Tu se rozsvítilo: prudce a oslepujivě.

Petrboř prsa vychulena z obkladu, těžce oddychuje, trup vzepřen pažemi vzad po pelestích zaklesnutými, hrotnatý profil křečovitě vtažen mezi vysedlá ramena posupně a nenávisťně hleděl na všechny a na nikoho, neboť bylo zřejmo, že mluví v horečce, že nikoho nerozeznává, že před jeho vznícenými očima splývají v neurčitou skvrnu tváře, těla i předměty, že vidí duchem, ne tělesnými smysly, že to, co mluví k nám, duchem i hmotou přítomným, jsou jeho visionářské výkřiky k bratřím pod stejným praporem víry: obrazil se tu určitý výsek jeho niterného bytí, jeho utajovaných zápasů citu pro primitivní právo člověkovo i právo sebezáchrany před brutálním násilím sverpého císařství.

Hoši teď tiše a jaksi váhavě se svezli s kavalců a stáli porůznu, s pěstmi v kapsách tvrdě a vzdorně naraženými, špendlík byl by hlasno zazvučel, kdyby shůry k zemi zapadl. Skarwenka dveře otevřel, ticho jej zmátlo, i šel přes sál ke

svému loži, našlapuje na špičkách, vybočuje kolena krokem s výsoka, žehnaje se křížem, když se přiblížil Petrbookovi: jeho široce rozevřené oči tušily blízkost Majestátu a jeho pokorná duše se bojácně zatřásla. Piontek, shroucen před kavalcem, propouští mezi prsty zrna růžence, olizuje sošku Panny Marie, drmolil polohlasně otče-náše a zdrávasy. A hle, nikdo z nás tehdy si neřekl, že je nutno obnovit horečkou zkrutlá plátna na těle nebožákově, že Petrbookovy útroby hoří a vzlykají touhou po občerstvující kráupě: byl tu pro nás jen ON, který mluvil nebojácně za nás všechny, ON, Petrbook, jehož vzpoura byla bez-trestná... a my, kdož jsme prvně směli bez-trestně naslouchat jeho velezrádným výkřikům, aniž nám bylo jíti proto pod provaz a lomené dřevo práva, Petrbook a my, v onu chvíli všichni s horečnatými vidinami pomsty v nedozírném daleku: naše srdce bouřlivě tepala, pěstě se svíraly, dech se tajil vášnivými vzlyky. Tu nebylo třeba se obávat proradnosti, aby se ledví ulevilo v zalykavé a nesnesitelné hořkosti: ne, jen oči zavřít a naslouchat. Mluvili jsme očima kamarád, kamarádem: naše zorničky se mazlivě hladily a povzbuzovaly, naše oči se milovaly doufáním a vzdušnými polibky příští svobody; byli tu s námi Němčici, již naslouchali a rozuměli trhaným vzkřekům Petrbookovým, jeho sykavý šept hřměl kletbou Habsburkům: Pse černo-žlutý, hrom aby do tebe a do tvých holomků...! Byli tu Němčici a nemohli bránit práva choroby, viděli nás, kterým radost varem tryskala klokotem krve a zrychlenými oddychy... O, pse černo-žlutý, hrom do tebe a tvých katů, tvých ho-lomků!

A Petrbook znovu bouří, křičí a sípá, směje se a slzy mu plynou zpod narudlých víček:

— Vy báby! Za koho se rvete, panáci? He, za koho se rvete, panáci? Panáci! Tak! Panáci! Nitky od ruky a nohy jako dřevěným aktérům na pimprlovém tyátru! Vidíte? Hloupý člověk... Sedlák! Hnůj kydal, hlinu má na botě a řezanku má v uchu! Blbci! Blbci jeho apoštolského ve-ličenstva! Krve se bojím, ale s vámi nepůjdu: umřu, jak se mně líbí: tady, v teple, bez komanda a salvy nad rakví! Pse! Černožlutý pse, hrom aby bacil do tebe a do tvy...

Ještě nedopověděl, když vstoupil na sál medik Dora s inspekčním důstojníkem, vysvětluje mu hor-livě, že je nanejvýš nutno povolati lékaře k to-muto akutnímu případu, aby byla provedena rych-lá operace nabodnutím exudátu, má-li být Petr-bookovi život ne-li zachráněn, tedy nejméně pro-dloužen o několik trapných okamžiků: bylo nutno vyslati posla ze strážného mužstva, telefonní apa-rát tehdy nefungoval. Lékař docházel zpravidla do filiálky posádkové nemocnice ráno o deváté, od-poledne o páté. V denní i noční službě střídali se tři medikové, obyčejně tři marodi z „kranken-standu“, neboť kde kteří zdraví konali lékařskou službu v infekcích, polních lazaretech a na fron-tách: medik z krankenstandu neměl práva léka-řova, neměl práva poroučet a ordinovat: měl po-radní hlas v případě nebezpečí před ošetřovatel-kami a dobrovolnými sestrami Červeného kříže; Petrbook, jak víte, přišel po odpolední visitaci. Do rána mohl být, ubožák, balvanem vychladlého masa.

Chtěl bych přísahat, že důstojník zřetelně za-slechl poslední výkřik Petrbookův o černožlutém

psu a vím určitě, co se asi vařilo v jeho kudrnaté palici: jsou tu Češi, velezrádci... nu, ty a ty, řekni tedy, opakuj, co řekl Petrbok!

Nu, zapři, co slyšíš a čím žiješ v bláhovém doufání, vzpurná bestie!

Nebo odpověz: nerozuměl jsem a tím se přiznávám, čím sytím své naděje.

O, ty, ty, podupaný otroku!

— Was sagt der Mensch? — nadul se s vysoka a koutky rtů se mu zkrivily v ironickém očekávání.

— Was sagt der Mensch? — rozkřikl se po chvíli hrubě a násilnicku, — du, was sagt der Kerl?, — obrátil se k četaři Podrapskému, těžkému reumatikovi, který si do jista velkých starostí nepřipustil, že jej podruhé na frontu poženou, — na, hörst du gut? Also... oder ich lass dich einsperren, alle einsperren, bis sie Blut spucken werden!

Tu Petrbok, kterému výkřik poručíkův na okamžik vrátil vědomí jasné chvíle, posadil se na loži rázným vzepjetím svalstva a jeho pravice vyšvihla se vzhůru ke skrání jako k pozdravu ke štítu čapky, Bílé, zdravé, veliké zuby měl vyceňeny zpod vyhrnutých rtů a oči, nesmírné, planoucí a světélkující žhly, smály se a křičely: licí kosti ostře vysedly a brada se třásla v náhlé ochablosti: smrt, zuby cvakající a šklebící se nejpitvořnějším gestem. Byla to bezuzdná fraška vojáckého systému a děsná tragedie člověka.

Předpisní pozdrav ničemům před rozloučením se světem, před odchodem k Svobodě, Právu a Spravedlnosti.

Z Petrobokových zubů jako by křičela hrozba číhající pěsti mstitelů.

Dnes vskutku nevím: ironisoval tehdy Petrbok, či byl jeho pozdrav mechanickým gestem do krve nastřebané disciplíny?

Buď jak buď: jeho extempore bylo ohromující, důstojník hleděl na lesknoucí se špici své nové lakýrky. A byl tehdy jediný hrdina mezi námi: četař Podrapský. Ruce v kapsách, zamračen, neřívaje se k důstojníkovi, řekl vztekle, odpověď na opěťovanou otázku:

— A! Něco mluvil o černožlutém psu! Aby do něj hrom bacil a zapálil! všecky jeho...

— Genug! Abtretéén!

Podrapský se k oficirovi obrátil zády, plivl a belhal se ke svému kavalci.

Nazitři jej potrestali u raportu, že plivl, že slinu do plivátka nezanesl; pro psa černožlutého trestat nesměli, ani pro hrom a katovy holomky, protože je vmetl poručíkovi do tváře na rozkaz.

A rozkaz na vojně je víc, než slovo Boží.

XIX.

Noc chudás prohlouznul. Co asi mluvil a co zmitalo jeho ztýranou hlavou... těžko říci. Při každém dotknutí, když jej znovu a znovu obalovali mokřými prostěradly a vaky s ledem, žalostně, srdceryvně naříkal. Když jej nabodli a vypustili do misky litr hnisu, mlčel, apatický ke všemu, co s ním tropili, jen rychlý, krátký, úsečně skřehotavý dech se mu při proniknutí jehly na mžik zatajil. Onu noc klidně snad prospali jen nejotrlejší, kterým smrt občanská po hrůzách z bojiště stala se jaksi pravšední epizodou. Po operaci se Petrbokovi zřejmě ulevilo, horečka opadla, dech byl jasný, oči jako by z mrákoť prosvítly.

Usnul a spal.

O deváté visitaci mluvilo se o nadějích, v poledne o pravděpodobných možnostech. Ale telegram příbuzným odeslali, pro všechny případ, víte, kdyby snad... Lékař léčí, ale Bůh uzdravuje. Čili jinak: všechna věda je pro kočku, je to tápání ve tmách: nějak bylo, nějak bude.

O třetí s poledne přišly na sál z dopuštění ďáblová dvě dobré, křesťanské, milosrdné duše: dvě staré panny, které svých psů a koček ve válce živit nemohly: šly tedy těšit vojáky, šly se s nimi pomazlit aspoň pohledem. Položily nám každému na příkrývkou žemli, svatý obrázek a několika raněným, po staré, šeredné holi. Na Petrboka se živě a podrobně vyptaly, přidavše mu uznale ještě po obrázku. Epizoda zdánlivě nevýznamná.

Petrbok, hrdina, chtěl přece zemřít.

Jeho těžká nemoc... to byl nebázlivý protest, nebojácná vzpoura proti císařství, které zotročovalo jeho vlast a lid, jenž dychtěl žít v klidu a míru na zděděné rodné hroudě.

Petrbok, jestliže musil sloužit Rakušákům, aby nezemřel potupnou smrtí na šibenici, nechtěl jim sloužit proti Rusům a Srbákům.

Chtěl zemřít, ale svým způsobem: chtěl zemřít, ale netoužil, aby mu osudnou chvíli staré báby ztížily.

Panny as po půl hodině přivedly tlustého, šeredného kapucína, který se sice zprvu zpečoval, že nesmí, že nesmí, že není ve svém rayonu a co kdyby pan feldkurát protestoval, že se mu plete do řemesla, o, jaký nos prý by trhnul od pana představeného, zbytečné mrzutosti, zbytečná opletání, ale pak přece, usednuv Petrbokovi ve hlavách, začal zkrátka:

— Smrti se nelekej, milý synu! Jsme všichni v rukou božích a nevíme ani dne, aniž hodiny.

Petrbok zpopelavěl: řekl bych, že jsme viděli, kterak jeho vysílené srdce se na okamžik zastavilo, aby se v zápětí rozběhlo v šílené palpitaci.

— Už? Už? Už tedy musím...?

— Všichni zemřeme! — odpověděl fráter vyhubavě.

Pak nás, kdož jsme byli schopni opustit svá lože, vyhnali na chodbu, abychom nebyli přítomni zpovědi umírajícího: a tu jsme byli svědky trapné scény mezi odcházejícím kapucínem a přicházejícím feldkurátem tohoto rayonu, kurátem, kterému byla svěřena duchovní správa naší nemocnice. Kurát briskně odmítl vměšování se do výsostných práv a dodal náležitého důrazu nebe-

tyčnému rozdílu mezi kapucínem a vojenským knězem, který má lepší známosti s Pánembohem, lepší svčenu vodu a vydatnější svaté svátosti, vzal Petrboka s jeho hříchy podruhé na paškál. Tentokrát slavnostně, ale bez posledního pomazání, svíčky hořely a deklamovaly se moudrosti živých pro mrtvé, moudrosti, o kterých nikdy nikdo z odcházejících a nevrátivších se z oněch lepších světů nepodal dobrozdání, otvíraji-li vskutku brány nebeské.

Petrboka dorazily.

Alespoň lékař, zhroziv se duševní depresse nemocného a dověděl se, co předcházelo, zuřil, mluvě v neskrývaných urážkách o bigotnosti duševní desinfekce.

Po noci ráno se rozsvítilo. Div, zázrak, smavá jarní pohádka.

Vzduch čistý a jako nakypřen po včerejší metelici. Na akátu pod okny kos hvízdal jako o závod. Černé větve pod námi, kdož jsme rychle a hltavě hleděli urvat kus té znovurodící se krásy, tak pomíjivé v únorových dnech, svěže a vyzývavě se natřásaly. Pochopte zkrátka: zavoněl signál jara k nám do té bídě, zavoněl stejně mámivě a rozkošně nám, jako umírajícímu Petrbokevi. My okřivali slunečním paprskem, Petrboke cítil hutný pach syré, po jeho mozolné ruce toužící a volající země. Petrboke odcházel a před našimi sobeckými zraky tetelily se obzory nadějeplných možností, Petrboke odcházel, uvězněn, až k poslednímu dechu v dusné, posupně nevlidné díře; nám otvíralo se nebe do široka modře a jásavě rozběhlé... a jemu... Zlý pocit! Bože, buď milostiv a nedej, aby má hodina přišla, až venku, za ubedněnými okny se prvně pohádka jara rozsvítí!

Tehdy má žena přišla za mnou prvně na sál, k „nemocnému“... a přinesla mi první kytičku fialek: velikých, ve skleníku rychlených květů bez vůně. Položili jsme je na příkrývku Petrbokevi. Vzal je vděčně usláblou pravici, konečky prstů již nemohoucích a odumírajících... a jen kytičku tak nějak lhostejně a netečně sem tam převracel: pak utrl jeden květ, druhý, třetí...

— To... to nejsou... to nejsou naše fialky, — řekl s pohrdavým, bolestí zkřiveným úsměvem: rozumějte: už jenom šeptal, dech v něm švištěl a zpíval.

Visitace o páté nad ním pokrčila trpně rameny.

Otrlí hoši z front, kteří stokrát viděli lidská těla na padrt rozdrásána, vnitřnosti po pisku rozbrědlé: syn, bratr, matka... otrlí hoši z front...

Čtvrt hodiny po visitaci zasedali před ložem Petrbokovým čtyři hráči k partii.

Čtyři hráči, čtyři otrlí vojáci z front, kterým smrt občanská stala se pravšední epizodou.

O, ty, ty, korunovaný proklatče!

Promiňte, že se za slzy nestydím: byl to tehdy můj první lidský případ.

Karty zaluskaly: Petrboke jim umíral přece jen příliš zvolna, aby si odřekli obvyklou partii o sirky, knoflíky... i peníze.

— Deset viso!

— Zu!

— Pas!

— Ne!

— Myš!

— Čtyři barvy!

— Čtyři krále!

— Čtyry esa, kroboti!

A začíná se na novo:

— Deset viso!

— Zu...

A zas přišla naše černá hodinka o páté, stíny večera na nás přítulně a hebce napadaly, zas kdosi vyprávěl příběh o hynoucích lidech a marně tekoucí krvi tisíci.

Co zatím Petrbok?

Když se světlo rozžehlo, nahnul se někdo pátravě nad jeho ložem a po chvíli řekl zalykavě, jako by cos neočekávaného se bylo náhle k živoucím zákeřně přiblížilo:

— Aa! Už je konec... už je s nim amen, kamarádi!

Pět minut soustrastně postáli nad jeho tělem, už vychládajícím:

— No, chlapeci, už mu nikdo nepomůžete...

— Tak: dávej!

— Deset viso!

— Zu!

— Pas!

— Myš!

— Berte, Kroboti!

Smrt je cos tak obyčejného, sevšednělého, vskutku, tak praobyčejného...

I N T E R M E Z Z O II.

DVACÁTÝDRUHÝ BŘEZEN 1915.

XX.

Jsem už měsíc v nemocnici, ale dnes, po třiceti dnech, je mi stejně neznámou pevninou, jako mi byla španělskou vesnicí v první den mého krkankenstandu. Všechn ideální i praktický pojem charity je tu principiálně v zápor obrácen. Lékaři se tu střídají jako rukavice: než kterýkoli z nich, ať sebe učenější, seznal podstatu choroby, jde, aby byl vystřídán jiným, kterému nezbude, než začínat od počátku, dílo, kterého předchůdce nedokončil. Můj krátký pobyt seznamuje mne se čtyřmi pražskými lékaři: Luklem, porodníkem, který, vskutku, jako by ženy v ordinaci vyšetřoval za tučný honorář, tak je k nám něžný, laskavý, milý a ohleduplný: je evangelík, upřímný, zbožný a čistoučkový povahou i zevnějškem; už moje teta, nebožka, matriční katolička, horlivě brousila za pobožnostmi evangelických obcí a vždycky si pochvalovala, mezi těmi lidmi že člověk duchem okřeje, ach, to že jsou tvorové jako s jiných světů, jak jsou z přesvědčení pokorní, tiší, skromní a nenároční, závisti že neznají, vskutku děti Kristovy a Husovy, hněvu mezi nimi není; ba, této Roso, dnes ti rád přisvědčím. S Luklem jako by se na sále rozjasňovalo, jako by všichni drsní

hrubci rázem zjemnili, jako by je paprsek evangelické něhy prosvítil, hranatého žertu a vtípu neslyšíš, chtě nechtě našlapuješ na špičkách. Po Luklovi přichází na řadu doktor Hausmann, statný, rozložitý, elegán selsky hrmotný, radostně usmívavý, ale prudký a snadno vznětlivý: pod bouřlivou skořápkou bije zlaté lidské srdce. Lukl se krve bojí, Hausmann, důsledně věren odborné zdatnosti operatéra příslovečné obratnosti, vidí namnoze spásu v noži jako jediné vědecké možnosti. Lukl pracuje více suggestcí, Hausmann je zdravý realista; Lukl přichází na visity v uniformě vojenského lékaře, Hausmann v civilu, v bílém plášti, s rukávy k loktům vyhrnutými: sál při něm hlučí veselím a svěžestí, vzácně povzbudilé chvíle; nálada jiskří žerty, čtveráctvím a bonmotty. Všem tyká, všichni jsou jeho kamarádi. Žel, odchází nám příliš brzy. Chocholka, urolog, snad přichází jenom na speciální přehlídky, je snědý, tmavooký, málomluvný, vždy přísně a vážně podmrčen, ale chlapi si pochvalují, že je „náš“ a že dobře ví, kde koho palec tlačí; krom Chocholky je tu doktor Kučera, horlivý propagátor vodoléčby, předpisující prášky, pilulky a mažání, jen aby se „neřeklo“; má cosi z něhy Luklovy a upřímné drosti Hausmannovy, Chocholkova filosofického kľidu jen stín, jen pablesek; rád k pacientovi sedne na kavalec, rád si křápně, po sousedsku s kýmkoli pohovoří. Dobrý člověk. Čtyři gentlemani... ale hleďte jen očima, kterýma by se mělo dívat rakouské sanitní komando: čtyři specialisti, gynaekolog, operatér, urolog a homeopat, kteří neskonalé úspěšněji mohli být zaměstnáni v odborném oddělení, ať vojenském, ať civilním. Čtyři lékaři, čtyři typy, čtyři protiklady názoru i praxe,

čtyři metody, harmonující snad jen svým českým ve prospěch národních zájmů, z pocitu stavovské soudržnosti a přátelské kollegiality.

Jsem už měsíc v nemocnici, ale dnes, po třiceti dnech, je mi její prostředí stejně neznámou pevninou, její absurdity stejně nepochopitelné, jako v první den mého krankenstandu. Ne se stanoviska českého: naopak... jako Čech vidím jasně a určitě. Ale je kolem nás plno přesvědčených patriotů, zástup černožlutých pochopů a nad nimi se mi hlava točí radostnou závratí, neboť nepochopuji zdravým rozumem, že je možno, aby byli tak neskonalé krátkozrací, tak tupě ke všemu neteční, tak slabomyslní, nebo chudí duchem; připadá mi, že jsem tu ve velikém veteránském táboře, za časů bramborové války anno dazumal: nemocní tu fasují prášky, které před očima ošetřovatelek a mediků, službu konajících, div ne i před očima lékařů, do plivátek nasypávají, aby vyhověli předpisu a tři denně „užili“; fasují „pigulky“, jak vyslovuje roztomilá Polka Kazika Kurasiewicz, běženka z ruského pohraničí, které otce i matku při první přestřelce ubili: je teď placenou „sestrou“, má stravu, pokojík a skrovný obolus, krom toho shání „partii“, aby se z nesnesitelné bídy vyprostila; je hezká, vskutku rozkošné dítě, mnoho práce s partií mít asi nebude; nuže, nemocní fasují „pigulky“, aby jimi po sobě stříleli skleněnými plovzory; fasují masti a mastičky, aby si jimi boty k vycházkám do únorových pliskanic, do sněhu a deště tučně natírali; upřímně se zasměješ, vida starého, věkem důstojného domobrance, horlivě drbajícího hlavici teploměru před příchodem lékaře, aby teplota o stupeň, o dva vystoupila, jak je potřebí, jak nutnost káže, jak obezřetnost

pro všechny případ poroučí; fasují mediciny, aby je vylévali do splašek; mají zakázáno kouřit a na sále div se oblaky štiplavého dýmu nezalkneš; lidé s mléčnou dietou cpou se masem a neduživci vysláblí pijí karlovarskou vodu; pivo je tu zakázáno, ale každý nemocný tě snadno přesvědčí, že večer co večer žuchají tu zátky lahvi v celých bateriích; nemocní si chorobu dobrovolně prodlužují, zdraví stůj co stůj nemoce přivolávají; lékaři, ošetřovatelky, medik, inspekce... všichni vidí, ale tváří se, jako by neviděli, slyší, ale tváří se, jako by neslyšeli. Řekl jsem: stánek principiálních pojmů zásadně v negaci obrácených.

Venku, ve městě, začíná bída a hlad. Já nesmím ze stavení „pro oko“, chci-li se udržet v krankenstandu. Navštěvuje mne žena i tchán, kamarádi z procházek přinášejí noviny: pravdivé i zřejmé nepravděpodobnosti. Češství „novinářů“, hlubokost jeho a opravdovost, poznáváš právě dle počtu a zrůdné pitvornosti těchto sensací, těchto velbloudů, zrodivších se z makových zrn, dohadů a domněnek; suší, pravdiví reportéři jsou vlastenci chladní, nebo obojživelníci; černožlutí jsou ti, kdož debacly popírají, nebo snaží se ji učinit pro vítězství našich zbraní méně významnými; všechny, o, všechny je snadno a rychle poznáváš.

Venku, ve městě, začíná tedy bída a hlad; nařizeny jsou přísné soupisy zásob i v prostých domácnostech; na dveřích krámů objevují se prvně tabulky, že mouky není, což je zřetelný pokyn krtkům, zazobancům a lichvářům, aby hromadili v doupatech a lichvařili; první bitky pěstmi a lokty na frontách před moukaři, krupaři a hokynáři, kteří stoupají v obecné vážnosti, neboť... mítí známost s moukařem a hokynářem, toť tolik,

jako mítí žaludek v bezpečí; počínají se období vzrušených lásek s prodavačkami těchto převzatých viktualii, počínají se léta agrární všemohoucnosti a bohorovnosti, počíná se perioda trustů, třídčnosti a tuhých organizací; počíná se historie do nebe volajících křivd, které vyléčit může jen provaz a šibenice, doba řetězových obchodů, doba upírů, doba nestoudných vydřiduchů, polských židů, éra špatnosti nejničernější, jakou kdy znaly dějiny: obohacení na účet hladových a podvýživou trpících. Obyvatelstvo reptá: už ne tajně, ale veřejně a všechna vězení jsou přeplněna těmito zjevnými buřiči... lid rokuje po ulicích, proč vláda, není-li pro civilního občana, krmí nesčetné průvody ruských zajatců, v Terezíně, Josefově, Milovicích, Mostě a Německém Jablonném že je jich kol třiadevadesát tisíc, zdravých, statných lidí, kteří za den slušnou porci masa, mouky a zeleniny shltají; proč je nepošlou do Ruska zpátky, aby nás tu nevyjedli, aby pro naše děti bylo tu alespoň sousto nejpotřebnější; počtáři hned přednášejí, pro sto tisíc hladových žaludků že je třeba denně nejméně patnáct tisíc kilogramů masa, jedenáct tisíc kilo mouky, čtyřicet metráků soli, padesát brambor, patnáct sádla, dvě stě metráků rýže, padesát cukru: ať je pošlou carovi zpátky a bude pro Prahu sádla, masa i mouky s dostatek. Furie války žádá si nových a nových obětí: vypsány jsou odvody mužů až dvačtyřicetiletých, kterých prý bude použito jen ke vnitrozemské službě: to slibovali i nám a přece naše ročníky cvičí a kdo v mládí sloužili, hned rozptyluji na frontách, do prvních linií, aby se děla nažrala, Pravi se, že ztráty na lidských životech, zejména v zimních měsících, kdy v Haliči a Karpatech zuřily nevídané

sněhové bouře, přesahují všechny dohady a pomysly: co vojáků pomrzlo, kolik je jich v závě-
jích zahrabáno, kolik jich, nešťastných, transpor-
tují sanitními vlaky maltezánské do vlasti zpátky...
a v jakém stavu, s omrzlými končetinami v klišu
zalitými, aby se jim cestou neudrobili; proslýchá
se, že největší vinu na omrzlinách nesou viden-
ští dodavatelé, videnští velkoševci, kteří intendan-
turám dodali statisíce bagančat s papírovými pode-
švemi; kde kdo se diví, jen rakouská vláda ne, že
jsou v úřadech a ministerstvech blbci, nerozezná-
vající kůži od papírové podešve; lid začíná příliš
mnoho myslit a bude třeba jej účelně zaměstnat:
jsou to chleбенky, moučenky, rýženy, fazolenky,
kde jaké —enky, nová, nová sensace. Mluví se
o případu arcibiskupského lékaře Höfra, který píše
do Ameriky synovi o tomto systému: naše úřady
prý se domnívají, že se žaludek spokojí papírem,
ne chlebem; fasuje za tuto impertinenci dva roky
těžkého žaláře a ztrátu doktorského diplomu; bu-
doucnost po dvou letech vnuká tomuto galejnímu
zločinci, že se odvažuje požádat za prominutí ná-
sledků trestu, to jest, žádá vrácení doktorského
diplomu... a senát university uvažuje v těžkých
porodních bolestech, je-li jeho žádost oprávněna;
děkan Slavík má mnoho a tuhé práce, aby loyál-
ní patrioty přesvědčil, že chleбенky nejsou v pra-
žské souvislosti s medicinou, či politikou, je třeba,
aby se svižně jazykem oháněl, aby důstojný senát
Höfrovi diplom navrátil s prominutím poplatků
i nových rigoros.

Než, to je už budoucnost.

Bliží se dvaadvacátý březen.

Ideový mezník v dějinách našeho trpného od-
boje, mezník, odhalující náhle cíp tajemného dění

na frontách, osvětlující náhle kus pravdy, které
nelze zapřít, ukazující pochybovačům, lidem
slabé vůle a víry, že nelze vždy jisti koláč tak
horký, jak nám jej z kuchyně generálních štábů
k snědku podávají a jestliže přiznáváme, že nám
Rusáci něco málo natráslí, to že nám asi notně
hřbety nadrbali...

Jako dnes kdyby byl onen vlahý, teplý večer
jarního probuzení: vůně života a svěžesti, mokré,
rodící prsti vanula k nám na sál otevřenými okny.
Už nikdo z nás tehdy na vojnu tragicky nehleděl:
zvykneš, říká se, i šibenici. Hlad našich milých
pokud jsme v nemocnici odpočívali, neměl pro nás
významu, neboť porce masa, které nám kuchaři
přidělovali, byly tak vydatné, že jsem je domů
odnášel. A byli malí jedlíci, kteří rádi přebytky
prodali; byli gurmáni, kteří za kus tlustého rádi
dali špalek libového: ne, nám tehdy zle nebylo.
Plýtvalo se tu jídlem, vskutku s hříšnou bezstarost-
ností, plýtvalo se moukou i tuky: plýtvalo se do-
brými a vydatnými živinami. Kdo z vojáků po
marodkách tehdy chtěl, uživil dobře a levně svou
rodinu. Voják měl všechno, méně hodnotný civil-
ní, nebo málo.

Nepamatuji se už přesně na datum: dvaadva-
cátého, triadvacátého, možná i čtyřadvacátého...
ale ona slavná událost sběhla se v daleku dvaadva-
cátého dle našeho kalendáře.

— Zvláštní vydání! Zvláštní vydání!

— A! Co je? Co je?

— Přemysl ist gefallen!

— Was? Un-mög-lich! Unsinn!

— Přemysl! Přemysl! — letí po sále jako by vítr
novinu radostnou od lože k loži roznášel: a děje
se zázrak: chromí vstávají bez berlí, rheumati-

kové ztrnulé údy bystře nanovávají; máme na cimře nebožáka nervovým šokem těžce postiženého, hlava se mu na vyhublém krku od rána do noci ustavičným chvěním natřásá, lžice plné k ústům nikdy nedonese: hle, vyskočil a než jeho vzrušení pomine, hlavu drží zpřímá jako granatýr, oči mu jiskří, brány nebeské se mu otvírají: Přemysl padl! Zdá se, že se kde koho zmocnila jakási extase běsnosti: vidíš lidi, tisknouce si ruce a objímající se, lidi, jichž oči plní se slzami prudce vytrysklými; zástup, křepčící a poskakující, zástup vzlykající a povykující, zástup smějící se a vybuchující v nepřírozeném, křečovitém veselí jako petarda; je jim lhostejno, že kdosi poslouchá, je jim lhostejno, že veřejně obnažili krvavé nitro velezrádce; jsou opilí a jejich plíce jsou příliš těsný kyslíku, kterého je jim třeba, aby ztrávili dušnost svého zánětu; jsou opilí vidinami a vášněmi preludy nových možností a jejich opojení šíří se psychickou nákazou davu: ach, Bože, Bože, snad jsme o krok blíže konci války! Hurá, Přemysl padl! Padl! Padl! Baterie lahví praskají, nikdo nedbá, co bude, žije přítomnosti: podrobnosti! Podrobnosti! A! Kašlete na podrobnosti! Co na tom, jen když víte určitě, že nám kanduš vyprali!

- To asi vyprali!
- A sakra asi vyprali!
- To pořád: vzpřimujeme oblouky: ty nám je asi na šup narovnali!
- To pořád: stahujeme se na zadní linii...
- Tě Bůůh: teď jsme si to stáhli...
- Kůži přes hlavu.
- No, že nám...
- Hlavní věc, pánové, že jsme... víte, že

nám...! — nedopověděl, ale naznačil prudkým, vášnivým gestem... a hle, každý ví, jaké myšlenky se mu rodí pod olýsalou hlavou, jaká buřičská díkůčinění Nemesis Dějin chtěla by mu jásavě splynout s prostořekého jazyka; někteří, aby mu vůbec nějak odpověděli, aby projevili, že se za své příbuzné city nestydí, jen tváře nadýmají, hrud pyšně vypnuli, bíjí se pěsti do prsou a slyšíš, kterak překypujícím vlnám zalykavého vzruchu povolují stručnými, ale obsažnými a všem pochopitelnými výkřiky:

- Pánové! No ale... pánové!
- Že jsme kabrňáci!
- Tohle, no tohle, pardie samec!
- Žduchněte mne do žeber, abych si byl jist, že nespím!

— A, jsou to prasata, zatrrrrraceny Rusáci! — ozyvá se z chumlu truchlivě a celý sál svíjí se jako na povel křečovitými výbuchy smíchu, jen tři, čtyři Němci pravověrní sedí na kavalcích jako zařezání, oči přihloupě vypuleny, svaly v pobledlých tvářích se jim nervosně pošukují, hrdla jistě mají z lítosti, ponížení a hanby jako železným řetězem stažena, — verflucht' Gesindel, diese Rusaken, verflucht', Rindsvieh, Banditenvolk, že oni našemu staříckému císaři, milovanému zeměpánu, tak nesmírnou žalost způsobili! Všecka čest stranou, takový město krásný, takový festunk důležitý a hlavně: drahý, drahý, pánové...

— Bratři! Kamarádi! Víte dobře, že nepiji, ne, nepiji, já jediný snad tu mezi vámi nepiji, nechlastám, protože nesmím, ale dnes... hrom vzal ty ledvinky: to uvidíte! Na mol, na mol, dnes mne jistě do postele jako mrtvého odnesete!

Začíná a všichni se k němu ochotně připojují:

zpívají srdceryvně melodii Chopinova smutečního pochodu, k němuž neznámý veršovec příšerná slova kdysi přibásnil:

— Alkohol, alkohol,
dnes budem zas na mol...

Dole, pod okny, je celá slovanská Praha dojemně ponořena v oficielním smutku a nekonečné bolesti; zdá se vám, že srdce Království nebije; zdá se vám, že švitorná ústa jarních promenád navždycky oněměla; našňořené panenky a jejich rytíři po stezkách sadu Karlova vlekou se jako bez lásky, jako bez duše; to tisíce a tisíce vždy věrného lidu slovanského za všechna neskonalá dobrodíní od rodu Habsburského v hluboké vděčnosti a osvědčené přichylnosti letí soucitnou vzpomínkou ke stupňům vznešeného Trůnu, k šedivé, ustarané hlavě staříckého mocnáře, kterého Bůh nijak zkoušek a utrpení neušetřil; k Němu, Otci národů, kteří jako děti k svému vládci důvěřivě vzhlížejí; zachovej, o, zachovej nám, Hospodine, císaře a naši zem! Dej, ať z víry moc mu plyne, ať je moudrým vladařem! Když se ruka k ruce vine, pak se dílo podaří: říš rakouská nepomine, sláva vlasti, císaři!

A nahoře, na sále, světla už shasla, je tma, ale tepna života začala teprve bít; co se děje? Jsou v krankenstandu naší nemocnice jen a jen velezrádci, jen buřiči, inspekční důstojník, torpostí, vertři, ošetřovatelky, pražští policajti, pod okny na ulicích, což jsou hluší, což není mezi námi ani jediného Němce, jediného Peršana, který by potlačil šílený trysk tohoto neslýchaného buřičství? Slyš! Nad námi, v druhém patře, zpívají: Kde domov můj! Kde domov můj! Znáš tu píseň, ale teď, v tuto chvíli, ti zrovna prsa praskají.

Zpíváme s nimi, jediným, strašným, hrozivým chó-
rálem, jako Tábořskou hrůzu božích bojovníků
neseme okny ven, do ulic, na rozlehlou prostoru,
už spící, k rouhavé svaotzáři Ignáce z Loyoly,
k Novoměstské věži, k trestnímu soudu, jeho celám
žalárním a kobkám, kde naši mučedníci o chlebě
a vodě na slámě plesnivé z těžkosti hlubin vzdy-
chají: to aby naše píseň až k nim, hrdinům,
hřínavě zalehla, aby věděli, že my tu ještě na
povrchu zemském žijeme, nevybiti, nevyhlazeni...
a že dá Bůh spravedlivý, tak brzy, jak si Gerové
na papíře vypočítali, nebudou s námi hotovi!

— Peršanům je asi ouzko a ošklivo!

— Kamarádi! Peršanům na vztek jednu sloku!

— Slováckou, chlapci! Nad Tatrou se blýská,
hromy divo bijú...

— Hurá! Nad Tatrou se blý-ská, hromy di-vo
bi-jú...

Zas píseň letí, nad širou pláň, zahradu už spící,
ke kobkám Novoměstské věže a k rouhavé glo-
riole Loyolově:

— Nad Tatrou se blýská, hromy divo bijú...

Tak, tak bychom asi zpívali, kdybychom byli
svobodni! Jdu ven, na chodbu, je mi tu příliš
těsno a dusno, příliš hlučno před perspektivami
tak zázračných možností; jdu, když ošetřovatel
Dvořák, starý sanifák, sedě u kohosi vzadu na
kavalci, přichází s troškou do mlýna:

— Tam to bylo asi zly, sakra zly: tam já byl,
tam bylo dobře sedmdesát, osmdesát, možná víc,
taky devadesát tisíc lidí, vojáků myslím... ge-
nerálů jak much, ty kasematy kdybyste jen viděli,
ty chodby pod zemí, ty pokojíčky, kde 'sou na-
rovnany granáty, šrapnely, rakety, prach, patrony
pro flinty, a mašinkvéry, rakety, bílý, červený a

zeleny... ty sklepy, co je tam sudů a žádný neví, co je v nich, jistě dynamit, jsou tam bomby s kyslíkem a otravnými plyny, kamarádi, to se nedá ani říct, ani vypovědět...

Jdu; u okna z chodby do dvora stojí člověk, malý, titěrný, v trepkách na boso, ve spodním, ušmudlaném prádle pod kdysi bílým nemocničním pláštěm, marod z krankenstandu, jak asi s lože před chvílí vyskočil; pláče a kudrnatá, typicky židovská hlava se mu křečovitými vzlyky jak markovička osamělá na větru bouřlivě kymácí.

— Co je vám?

— Nic!, — praví urputně a nenávisťně; slzy mu tryskají jako bystriny.

Zaryl nehty do prsou, drápe se, skučí, sténá, vyje, chroptí, a svíjí se živelnými výbuchy jakési mně nepochopitelné žalosti, jakéhosi záhadného, tajemného utrpení.

— Zavolám Doru, aby vás vyšetřil!

— Jsem žid, jsem taky žid!, — tápe po mně umokřenými prsty, abych neodešel, — taky Peršan, taky jeden, taky jeden...

Nu, tož tedy rozumím židovu zoufalství: Přemysl padl! Zadulý trouby odplaty a zdi Jericha se boří, Rus má tvrdou, nemilosrdnou pěst, v ní vždycky pohotově uzlovatý bič, slavnou nahajku; není tu nikde svědka poblízku... i odvažují se říci škodolibě:

— Až jednou... rozumíš, chlape...?, až jednou my tady budeme zase panovat, uvidíš, jak vás poženeme!

Naráz jeho nehezká, pihovitá tvář, jak stál proti mně pod nočním světlem na chodbách, zpřísněla výrazem tvrdého odhodlání, ba, řekl bych, oduševněle zkrásněla; v očích mu hořelo, stiskl mi

ruku a řekl opravdově, s veškerou vroucností hluboké viry v spravedlnost odplaty:

— Dobře... tak, dobře byste učinili: co jsme si nadrobili, to snězme. Běž do hrsti a práskat, ja, nur a' Peitsch in die Hand und karabatschen... 'rrraus mit dem Gesindel!

Hledí na mne zpytavě a smutek, číšící z jeho rozšířených zřítelnic, je nostalgii rasy, elegii celého nešťastného národa:

— Máme moc, máme sílu, máme bohatství. Ne, já ne, jsem chudý žid... aber, sie wissen doch, sie verstehen: moc, sílu, bohatství. Proč nás nechcete? Proč nás nechcete?

Po chvíli:

— Obdivujeme sílu, protože chceme být silní: nur ein Narr... ein Selbstmörder, jen sebevrah mohl by si přát, aby mu kosti změkly.

— Wir bewundern die Macht: moc, protože chceme vládnout, jestliže celé věky jsme byli opovrženými otroky.

— Bohatství: je hříchem, že nechceme být žebráky, nemáme-li ani vlasti ani sjednoceného národa?

— Hle, jsme všude a nikde.

— Celý svět je náš a přece slovo žid je jako žlutá záplata na historickém kaftanu.

— Žid polský...

Třepe roztaženými prsty v záchvatu idiosynkratické ošklivosti a protestuje nejen slovy, ale celou svou bytostí, celým tělem, celým vášnivým temperamentem semitské krve:

— Nur kein Unrecht, Gott der gerechte! Reden sie mir nicht von einem polnischen Jud', sie verstehen wohl, sie verstehen schon, sie verstehen! Ja, wo sind wir stecken geblieben? So... na

celém světě slovo katolík, protestant, pravoslavný, griechisch-katholisch a tak dále... je označením víry, jen víry, nic víc, ne národnosti, národnosti: řekněte žid.... a toto zdánlivé označení náboženství má v sobě všechno opovržení, všechnu nenávist k lidem bez vlasti a bez domova, nebo, ještě hůř, k národnosti nepřátelské; žid... toť jako byste řekl: cikán, či nepřítel. U vás, jen u vás, pane. Pravda, židovstvo se mnoho provinilo láskou a přichylností k německu... ale což, nebyli to němečtí králové a císařové, kteří z vyvrženců učinili tvora člověku na roveň postaveného? Můžete nám zazlívati, že chceme a dovedem být vděční? Že jsme věrní, že lneme vytrvale k milostivým, kteří nás mezi své syny přijali? Ať, toť lhotejno, z pohnutek jakýchkoli: zistných i politických, že jsme peníze půjčovali... Známe dějiny snad líp, než si myslíte: každý žid se učí poctivě historii židovství: co jsme měli vlastně od vás až doposud? Nenávist, opovržení, kopance a nadávky. Slovo žid je pro vás urážkou na cti. Krista prý jsme upálili! Neupálili křesťané Husa vašeho, Jeronyma pražského...? a přece se s nimi snášíte, žijete v dobrotě a míru. Pražské Ghetto bylo by vám povědělo, kolik nevinných židů bylo obětí krvežíznivých, rozmarných nálad: slunce se zatmělo... Hrrr na židy! Řežte, bijte, nikoho neživte! Ženy, starce a děti! Kroupy potloukly! Hrrr na židy! Ať krev teče, oběť bohu křesťanskému, aby se usmířil! Mor! Hruza! Hrrr na židy! Bijte, nikoho neživte. Podřezávali nás, pane, jako bezbranná kuřata. Jako ovce nás pobíjeli. Ghetto bylo věčně rudé krví a září ohňů, věčně v troskách a plamenech. Slzy našich žen ani neosychaly, nářek a modlitby našich starců věčně

volaly k bohu o pomstu. Rodily se nám děti, o kterých jsme nevěděli, zda dorostou, nebudou-li jejich hlavy nabodeny na kopí a hroty mečů, aby byly nesený v triumfu; vzpomínáte snad na žlutou záplavu, hle, žid, prašivý, prašivý, jděte s cesty, prašivý, prašivý, prašivý... Tak bylo po celé věky. A skoro tak je i dnes. Kdo je to? Žid... to slovo, chcete, aby vám řeklo všechno. Ne Čech, Němec, Talián, Maďar... ale žid. Pojem dědičný, jako je v nás dědictví věků, abychom vás nenáviděli, že bohatneme, tu je kořen závisti? Proč? Máme nadání k obchodu, šetrnosti a spořivosti jako vy zázračné nadání k hudbě. To dobře víte: je třeba peněz... jdete k židovi: půjči, když nikdo nepůjči. Na lichvářský úrok? Proč přijímáte židovy podmínky? Vytrhl vám trn z nohy a praštíte jej za to kamenem. Starý, rezatý hřebík zahodíte, žid zvedne a uschová tento nepotřebný brak. Z tisíce, kterým vám vypomohl, je snad jeden haléř právě tímto rezatým hřebíkem. Proč, proč nemáte smyslu pro tuto veteš, abyste ji proměnili ve zlato? Jděte do krámu: žid snese vám i modré s nebe, kdyby se vám uráčilo. Raději malý výdělek, než nic. Uspokojíš-li kupce jednou, přijde zas: prodáš-li o haléř draž, než souseď, nevrátí se nikdy. Ošidíš-li jen o haléř, pověst zloděje máš nádavkem. Křesťan bručí a mrzoutí, jestliže dlouho vybíráš, jestliže nekoupíš, co se jemu líbí, ne tobě. Nuže, proč vy, křesťané, tak neprodáváte? Konečně: že němčíte? Němčíte i vy. Je vás pohromadě deset Čechů, jeden Němecek a přizpůsobíte se ihned ochotně vy jemu, ne on vám. Musili bychom jít daleko, můj pane, daleko, než bychom přišli až ke kořenům této bolesti. Ujišťuji vás, že zájem obchodní není tu na

místě posledním. Buď jak buď, Němec je a bude nepřítelem Slovanstva, ale můžete jinak, jste-li spravedliví, abyste neuznali jeho silné, láskou hořící národní uvědomění, jeho strašlivou moc, tkvící v pospolitosti, jednomyslnosti a svornosti, jeho „Deutschland über alles“, jeho „jeden za všechny a všichni za jednoho“...? Je možno, že byste si jednou neřekli, že i žid může být vzácným elementem státotvorným, že jeho schopnosti, jeho bohatství může být i základem vaší moci, bohatství a síly, dáte-li mu vše, co hledal v pospolitosti se silnými a vítěznými! Přes den a noc ovšem tohoto zázračného přetvoření neprovedete: je třeba, aby krev našich generací vstřebala přesvědčení a víru, že chcete a že dovedete být silní a spravedliví, nejen k nám, ale i k sobě. Že je pro nás výhodno, stát vám po boku. Že s češtinou dojdeš stejně daleko, jako s řečí stamilionového národa německého. Že neponeseme žlutých záplat mezi Čechy na svém kaftanu. Že dobrý obchod náš nebude vám příčinou k závisti, ale pobídkou k soutěži, vzpruhou k zápasu na poli zdatnosti a příčinnivosti.

— Nezdá se vám, že i vy, Češi, nesete kus naší nesmírné viny, jsme-li tací, jakými jste nás vychovali?

— Nad slovem žid a peršan jsem prve naříkal! — řekl mi tvrdě, stiskl mi ruku a spěšně odcházel.

Byl to prostý žid, prostý člověk: ani jeho jména jsem si v rušných dobách slavného večera, žel, nezaznamenal.

Nazítří, časně z rána, prý odešel z krankenstandu. Sešel s očí, sešel s mysli. Až teď se mi vzpomínka na jeho žalost z paměti vynořila.

Sál se zatím utíšil; nastalo vystřízlivění a přišel

strach, jak bude zítra, zda nás k zodpovědnosti poženou za neslýchané buřičství a koho, neboť jsme všichni hřešili... koho dřív... a kdo asi inspektionsoficírovi podrobný referát donese...

Noc, plná stesku, tísně, depressive a neklidu očekávání.

Nestalo se nic.

Stal se zázrak.

Dny zas dál klidně a klidně plynuly.

Marodili jsme, sypali prášky do plivátka, vylévali medicíny do splašek, stříleli po sobě „pigulkami“ skleněnými plozory, drbali hlavice teploměrů, aby teplota, jak potřeba kázala, o stupeň, o dva vystoupila; pili jsme pivo a hráli v karty.

Lékaři byli hlší a slepi.

Šťastné Rakousko zatím spokojeně napřimovalo své oblouky, zkracovalo tetivy, vyrovnávalo fronty, stahovalo se na zadní linii, postupovalo vpřed s kšiltem čepice vzad, nad hřbet obráceným a odpoutávalo se od nepřítele.

A venku zpívalo jaro.

První jaro od počátku války.

Jaro 1915.

Konec dílu II.